T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SALİH BABA DİVANI'NDA EDEBİ SANATLARIN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rabia DEMİRBAĞ
198305013

Danışman

Doç. Dr. İbarhim AKYOL

Çankırı – 2022

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

SALİH BABA DİVANI'NDA EDEBİ SANATLARIN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RABİA DEMİRBAĞ

ORCID:0000-0002-4732-4462

Danışman
Doç. Dr. İbarhim AKYOL

Çankırı – 2022

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ ..... **iii**

TEZ KABUL VE ONAY ..... **iv**

ÖNSÖZ ..... **v**

ÖZET ..... **vii**

ABSTRACT ..... **viii**

KISALTMALAR ..... **ix**

GİRİŞ **1**

1. DÎVAN EDEBİYATI VE TASAVVUF EDEBİYATI İLİŞKİSİ **1**

2. SÂLİH BABA'NIN HAYATI, NAKŞİBENDÎ TARÎKATİNE İNTİSÂBI, TALEBELERİ, TASAVVUFÎ-EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE DÎVANI **3**

2.1. Hayatı 3

2.2. Nakşibendî Tarîkatine İntisâbı 4

2.3. Talebeleri 5

2.4. Tasavvufî-Edebî Şahsiyeti ve Dîvanı 6

1. BÖLÜM **10**

Mecaza Bağlı Sanatlar **10**

1.1. Teşbih 10

1.1.1. Teşbih-i Mufassal 11
1.1.2. Teşbih-i Beliğ 18
1.1.3. Teşbih-i Müekked 45
1.1.4. Teşbih-i Mücmel 47
1.1.5. Teşbih-i Cem 54
1.1.6. Teşbih-i Tesviye 56
1.1.7. Teşbih-i Melfuf 56

1.2. İstiâre 57

1.2.1. Açık İstiâre 57
1.2.2. Kapalı İstiâre 60

1.3. Mecâz-ı Mürsel 62

1.4. Kinaye 64

1.5. Teşhis ve İntak 65

2. BÖLÜM 71
Mânâya Bağlı Sanatlar 71
2.1. Tevriye 71
2.2. Tekrir 73
2.3. Tenâsüp 74
2.4. Telmih 86
2.5. Mübalağa 94
2.6. İktibas 97
2.7. İrsâl-i Mesel 106
2.8. Tezat 108
2.9. İstifham 115
2.10. Leff ü Neşr 120
2.11. Hüsn-i Talil 122
2.12. Sihr-i Helâl 123
2.13. Nidâ 124
2.14. Rücû 129
2.15. Tecâhül-i Ârif 129
2.16. İhâm 136
2.17. Tecrid 137

3. BÖLÜM 140
Lafza Bağlı Sanatlar 140
3.1. Cinas 140
3.2. İştikâk 142
3.3. Akis 146
3.4. Harflerle Yapılan Oyunlar 146

SONUÇ 148

KAYNAKÇA 150
ÖZGEÇMİŞ 153

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *[Salih Baba Divanı'nda Edebi Sanatların İncelenmesi]* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

… / … / 2022..

İmza

Rabia DEMİRBAĞ

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Rabia DEMİRBAĞ tarafından hazırlanan *Salih Baba Divanı'nda Edebi Sanatların İncelenmesi* başlıklı bu çalışma, *[Savunma Sınavı Tarihi]* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *[oybirliği/oy çokluğuyla]* başarılı bulunarak jürimiz *tarafından Türk Dili ve Edebiyatı* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Doç. Dr. İbrahim AKYOL	İmza: ……..
Üye	: Doç. Dr. Osman KUFACI	İmza: ……..
Üye	: Doç. Dr. Özgür İLDEŞ	İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../..../ 202.. tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Edebiyat, ana malzemesi dil olan bir sanat dalıdır. Edebiyatın diğer türleriyle beraber şiirde de esas olan dil ve kelimelerdir. Her dönemde olduğu gibi Dîvan şiirinde de şairlerin tercih ettikleri kelimeler ve dili kullanmadaki başarıları edebî değerin oluşmasında önemli bir yere sahiptir. Bu doğrultuda kelimelerin birbiri ile uyum sağlaması ise ahengi oluşturmaktadır. Sözün en güzel ve etkili anlatılmasında katkısı olduğu bilinen edebî sanatlar da dîvan şairleri için estetik bir güzellik yakalama açısından vazgeçilmez olmuştur. Az sözle çok şey ifade etmeyi prensip edinen şairler, edebî sanatların ses ve anlam kısmını bir üslup özelliği hâline getirerek şiirlerine taşımışlardır. Edebî sanatlar birçok şairin duygu ve düşüncelerini ifade etmesinde büyük kolaylıklar sağlamıştır. Dîvan Edebiyatı sanata önem veren bir yapıya sahip olduğu için hemen hemen her bir kelimenin sanatla süslendiği bu edebiyatı en iyi şekilde anlamak ve ondan zevk almak gerekir.

Dîvan şiiri, belli kurallarla oluşturulmuş, kendine özgü bir sanat anlayışı benimsemiş bir gelenek şiiridir fakat şairlerin duygu ve düşüncelerini farklı şekillerde dile getirmeleri onları bu geleneğin ötesine götürmüştür. 19. yüzyıl bu edebiyatın son dönemleri olmasına rağmen Dîvan şiiri, Osman Nevres, Yenişehirli Avnî, Leskofçalı Galip, Hersekli Ârif Hikmet gibi bu dönemde de edebiyatımız için önemli, nice yetenekli şairlerin eserleriyle varlığını devam ettirmiştir.

19. yüzyıl şairlerinden Sâlih Baba, bu dönemde kendine has bir üslup yakalayabilmiştir. Bu sebeple çalışmanın konusunu oluşturan Sâlih Baba'nın *Dîvan*'ı edebî sanatlar açısından incelenerek şairin üslubu, edebî sanatları kullanımındaki eğilimleri ve seçimleri hakkında bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Çalışmada, örneklerin incelenmesinde *"Erzincanlı Tüfekçizâde Sâlih Baba Dîvanı (Râbıta-i Nakşî Hayalî)"* adlı kitap (Kuyumcu, 2010, 6.Baskı, 215s.); edebî sanatların tasnif edilmesinde ise Cem Dilçin'in "*Örneklerle Türk Şiir Bilgisi"* adlı eserindeki tasnif esas alınmıştır (Dilçin, 1983, 532s.).

Çalışma; giriş, üç bölüm ve kaynakçadan oluşmaktadır. Giriş kısmında Dîvan Edebiyatı ve Tasavvuf Edebiyatı arasındaki ilişkiye, Sâlih Baba'nın hayatı, Nakşibendî tarikatine intisâbı, talebeleri, tasavvufî-edebî şahsiyeti ve dîvanına değinilmiştir. Birinci bölümde mecaza, ikinci bölümde mânâya, üçüncü bölümde ise

lafza bağlı edebî sanatlar sınıflandırılmış, tanımları verilmiş ve *Sâlih Baba Dîvanı*'ndaki örnekler tek tek tespit edilerek açıklanmıştır. Sonuç kısmında Sâlih Baba'nın kullanmış olduğu edebî sanatlar değerlendirilmiş olup çalışma, kaynakça verilerek tamamlanmıştır.

Çalışmamızda manzûmelerle ilgili numaralandırma şu biçimdedir: ilk sayı manzûme numarasını; ikinci sayı gazel, kaside, mesnevîde beyit numarasını; muhammes, murabba, müseddes, müstezatta bent numarasını göstermektedir.

Bu çalışma süresinde bilgilerini, tecrübelerini ve zamanını esirgemeyerek bana yardımcı olan kıymetli hocam Doç. Dr. İbrahim AKYOL'a, Türk Dili ve Edebiyatını bana sevdiren, ilgi duymama vesile olan değerli lise hocam Mevlüt Şentürk'e ve çalışmam esnasında karşılaştığım güçlük ve zorlukların aşılmasında bana destek olan aileme teşekkürü bir borç bilirim.

…./…./ 2022..

Rabia DEMİRBAĞ

ÖZET

Tezin Başlığı : Salih Baba Divanı'nda Edebi Sanatların İncelenmesi
Tezin Yazarı : Rabia DEMİRBAĞ
Danışman : Doç. Dr. İbrahim AKYOL
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Tezin Türü : Yüksek Lisans Tezi
Kabul Tarihi :

Bu çalışmada Sâlih Baba Dîvanı'ndaki mecaz, mana ve lafza bağlı edebî sanatlar belirli bir tasnife tabi tutularak tespit edilmiştir. Tezimizde edebî sanatlar, ilgili kaynaklardan da yararlanılarak tasnif edilip tanımlanmış ve örneklendirilmiştir. Tasnif sonucunda ortaya çıkan edebî sanatlarla dîvandaki edebî sanatların kullanımına ilişkin bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda da şairin edebî sanatları kullanımındaki eğilimleri ve öncelikleri belirlenerek ortaya konulmuştur. Bu bağlamda çalışma sürecinde bu alandaki benzer çalışmalara örnek olmasına özen gösterilmiştir. XIX. Yüzyıl Dîvan şiirinin önemli şairlerinden biri olan Sâlih Baba'nın Dîvanı'ndaki edebî sanatların tespiti, tasnifi ve yorumlanması şairin bu alandaki seçimlerinin daha ayrıntılı olarak ortaya çıkarılmasını sağladığı gibi, ortaya çıkan malzeme ile şairin üslubu ve şiir dünyası hakkında da detaylı bilgi edinmemiz açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Dîvan şiiri, Sâlih Baba Dîvanı, edebî sanatlar, mecazlar, anlam sanatları, söz sanatları.

ABSTRACT

Thesis Title : Analysis of Literary Arts in Salih Baba Divan
Author : Rabia DEMİRBAĞ
Supervisor : Assoc. Dr. İbrahim AKYOL
Department : Turkish Language and Literature
Thesis Type : Master's Thesis
Date :

In this study, the literary arts based on metaphor, meaning and word in Salih Baba Divan have been determined by subjecting them to a certain classification. In our thesis, literary arts are classified, defined and exemplified by making use of revelant sources. With the literary arts that emerged as a result of classification, some conclusions were reached regarding the use ofliterary arts in the divan. In line with these results, the tendencies and priorities of the poet in the use of literary arts have been determined and put forward. In this context, care has been taken to set an example for similar studies in this field. The identification, classfication and interpretation of the literary arts in Salih Baba's Divan, one of the important poets of the nineteenth-century divan poetry, not only provides a more detailed revelation of the poet's choices in this field, but also provides us with detailed information about the poet's style and the world of poetry.

Keywords: Divan poetry, Salih Baba Divan, literary arts, metaphors, semantic arts, verbal arts.

KISALTMALAR

Kısaltmalar	Açıklama
a.s	Aleyhisselam
Ben.	Benzeyen
C.	Cilt
H.	Hicrî
Haz.	Hazırlayan
KB.	Kendisine benzetilen
k.s.	Kuddise sırruhû
M.	Miladî
S.	Sayı
s.	Sayfa
ss.	Sayfa sayıları
vd.	Ve diğerleri
Yay.	Yayını, Yayınları

GİRİŞ

1. DÎVAN EDEBİYATI VE TASAVVUF EDEBİYATI İLİŞKİSİ

Tasavvufa göre Türk şiirinin temelini oluşturan önemli unsurlar aşk, sevgi ve gönüldür. Bu unsurlar Müslüman âlemi ve Türk milleti için de önemli bir yere sahiptir. Nitekim İslâm'a göre âlemlerin yaratılmasının sebebi de Allah'ın son peygamber olan Hz. Muhammed (s.a.v.)'e duyduğu sevgi ve muhabbetten gelmektedir. Türk edebiyatının vazgeçilmez iki kolu olan Dîvan Edebiyatı ve Tasavvuf Edebiyatı da özünde bu kavramları barındırmaktadır.

Dîvan Edebiyatının muhtevasını Kuran-ı Kerim, Hadis-i Şerif, peygamber kıssaları ve mucizevî olaylar, İslâm tarihi, tefsir, fıkıh, kelâm, tasavvuf gibi kaynaklar oluşturmaktadır. Türk tasavvuf şiirinin kaynağını ise bütün bu unsurların yanında ağırlıklı olarak tasavvufî düşüncenin oluşturduğunu söyleyebiliriz. Tasavvufî düşüncenin temelinde ise gönül vardır. Asıl etkinlik gösterdiği alan gönül âlemi olan tasavvuf, manevî ve derûnî duygu ve düşünceleri belli bir üslup ve kurallar dahilinde mısralara, beyitlere, satırlara, yani kelâma yansıtmıştır. Böylece birey olarak birebir ulaşamadığı insanlara şiirler vasıtasıyla ulaşmıştır. Edebiyat tarihimizde Tasavvuf Edebiyatı başlığı altında kendini gösteren sade, akıcı, bazen lirik bazen didaktik türdeki edebî ürünlere dini-tasavvufî değerler yoğun bir biçimde aksetmiştir. Allah'ın varlığı ve birliğinden bahseden tevhidler, O'na yalvarışları iltica eden münacâtlar ve Hazret-i Peygamber'e duyulan aşk, sevgi, muhabbet ve özlemi anlatan nât-ı şerifler, halkın maneviyatının karşılanmasında, dertli ve yorgun gönüllerin derman bulmasında, günah, isyan ve nefsin kötü arzularından uzaklaştırılmasında, kardeşlik, sulh ve sükûn halinin oluşmasında Tasavvuf Edebiyatının önemli bir yeri vardır. Divan Edebiyatında ise, daha çok sanatkârane bir üslup, heyecana bağlı, lirik bir anlatım hâkimdir. Bu dönemde de tasavvufî anlayış ve derinliğin nesir ve manzum eserlerde büyük etkisinin olduğu görülmektedir.

Türk edebiyatı kendi içerisinde farklı kollara ayrılsa da bu kollar arasında benzerlikler, müştereklikler mevcuttur. Tasavvuf ve Divan Edebiyatı arasında da benzerlikler ve müştereklikler her zaman kendisini göstermiştir. Bu iki edebiyat işlenen konular, nazım türleri, nazım şekilleri, ahengi sağlayan aruz ölçüsü, kafiye, redif gibi unsurlar ve edebî sanatların kullanılmasıyla benzerlikler göstermektedir.

Dîvan Edebiyatında beşerî aşkın yanı sıra ilahî aşkın, tasavvufî düşüncenin işlendiği edebi ürünlerin sayısı da azımsanamayacak kadar çoktur. Hz. Mevlânâ, Şeyh Galîb, Bâkî, Fuzûli, Nâbî gibi Dîvan Edebiyatının önde gelen isimleri eserlerini tasavvufî neşveden beslenen bir gönül ikliminde zuhura getirmişlerdir. Dünyevî konuları şiirlerinde daha çok işleyen bir şair olarak bilinen Nedim'in bile naât yazması tasavvufun şiire nasıl bir zenginlik kattığının önemli bir göstergesidir.

Tasavvuf Edebiyatı temsilcilerinden Hoca Ahmet Yesevi Yunus Emre, Hacı Bayrâm-ı Velî, Eşrefoğlu Rûmî, Aziz Mahmud Hüdâyî gibi tarikat erkânı şairlerin şiirleri halkın irşad ve gönüllerine dokunan teselli kaynaklarından biri olmuştur. Tarikatlar kurulup çeşitli bölgelerde yaygınlaşmaya başlayınca mutasavvıf şairler de çoğalmıştır. Nitekim Tasavvuf Edebiyatı şairleri gibi Dîvan Edebiyatı şairlerinden bazıları bir tarikata mensup bazıları da bir tarikatın kurucusu olmuş mutasavvıf şairlerdir. Bu iki edebiyat şairlerini ortak bir paydada buluşturan ise insanların gönüllerine hitap etmeleridir.

Tasavvuf şiiri, Dîvan şiirine nazaran daha sade ve anlaşılır bir yol izleyerek gelişmiştir. Çünkü İslâm dininin özüne uygun yaşanması ve tasavvufî düşüncenin yayılması için tasavvuf, şiiri bir eğitim aracı olarak görülmüştür. Geniş halk kitleleri, tarikat çevresinde üretilen bu tür şiirlerle dinî bilgiyi, tasavvufî düşünceyi daha etkili ve kolay bir şekilde öğrenmişlerdir.

Sâlih Baba da şiirlerini tarikat çerçevesinde söylemiş; tasavvuf anlayışı, bir mürşid-i kâmile bağlı olmanın gerekliliği, insanın nefsini terbiye etmesi, dünyanın geçiciliği, gerçek dervişlik gibi konuları Dîvan Edebiyatı şekillerinden, mazmunlarından yararlanarak şiirlerinde başarılı bir şekilde işlemiştir. Vâridât ile dolarak veya râbıta hâlindeyken söylediği bu şiirlerde edebî sanatların da başarılı ve güzel örnekleri olan müstesna bir eser ortaya koymuştur diyebiliriz.

2. SÂLİH BABA'NIN HAYATI, NAKŞİBENDÎ TARÎKATİNE İNTİSÂBI, TALEBELERİ, TASAVVUFÎ-EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE DÎVANI

2.1. Hayatı

19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılın başlarında yaşamış olan Tüfekçizâde Sâlih Baba, H. 1263 (M. 1846) yılında Erzincan'da doğmuştur. Babası imam hatip Mustafa Efendi, annesi Atike Hanım'dır. Kardeşi Abdurrahman olarak bilinmektedir. Yaşadıkları yörede ailesinin tüfekçi ustası olması dolayısıyla ailesi Tüfekçizâdeler olarak tanınmaktadır. Sâlih Baba, çocukluk döneminde babasının yanında tüfekçi ve çilingir ustası olarak yetişmiştir. Sâlih Baba'nın doğuştan bir kolu çolak ve bir ayağı aksaktır. Bir şiirinde doğum tarihine şöyle telmihte bulunmaktadır:

"Salihem usandım dâr-ı fenadan
Bir an kurtulmadım renc ü anâdan
Bin ikiyiz altmış üçte me'vâdan
Bir beşer sûretli Hân'e gelmişem" (Kuyumcu, 2010, s.117)

Yine başka bir şiirinde yaşadığı yerle ilgili bilgi *Dîvan*'ında görülmektedir:

"Muhammed Şeyh-i Samidir Pîrimiz
Bilâd-ı şehr-i Erzincân yerimiz
Bir ednâ Salihem Ol'dır şîrimiz
Der'inde kemterinin kemteriyiz
Zuhûrâtı Pîrimden söylerem ben
Bu yolda cânı kurbân eylerem ben" (Kuyumcu, 2010, s.153)

Sâlih Baba iki defa evlenmiş, ilk evliliğinden Fehmi ve Osman adında iki oğlu, ikinci evliliğinden ise Dursun adında bir oğlu daha dünyaya gelmiştir. Üç oğlu da genç yaşlarında iken vefat etmişlerdir. Osman ve Dursun sağır ve dilsiz idiler. Babalarının yanında çalışarak geçimini sağlamaktaydılar. Dursun sabah erkenden dükkânı açar, sonra Sâlih Baba dükkâna gelirdi. Osman, babasından kısa bir süre sonra vefat etmiştir. Diğer oğulları Fehmi ve Dursun ise babalarının ölümünden sonra İstanbul'a yerleşmişlerdir (Yalçınkaya, 2015, s. 30).

Abdurraman Tüfekçi'nin mektubuna göre, Sâlih Baba'nın en fazla okur yazarlık dercesinde tahsili olduğu, güzel şiirlerinin bulunduğu, kitabının seferberlikte birçok

eşya ile kaybolduğu beyan edilmektedir (Yalçınkaya, 2015, s. 30). Orhan Aktepe'ye göre ise, Sâlih Baba halk arasında ümmî olarak tanınan bir zâttır. (Aktepe, 1977, s. 4-6)

Sâlih Baba da şiirlerinde ümmî olduğunu dile getirmekle beraber, bunun gerçekten okur-yazarlık anlamında mı söylendiği yoksa tasavvufî gelenekte veya şairlik geleneğinde tevâzu mahiyetinde mi kullanıldığı müphemdir (Doğan, 1988: s. 9).

"Ümmiyem ben zerre denli ilme yoktur tâkatim
Gâh olur ilm ile bî-pâyân oluram kime ne" (Kuyumcu, 2010, s.162)

Başka bir şiirinde de söylediklerini şeyhinin himmetine bağlamış ve açıklığa kavuşturmasının kaynağı olarak görmüştür.

"Eğer pîrim bana eylerse himmet
Zuhûra getirem birkaç meânî" (Kuyumcu, 2010, s. 3)

Bir derviş hayatı geçiren Sâlih Baba, Abdurrahman Tüfekçi'nin Fehmi Kuyumcu'ya ithafen kaleme aldığı mektupta belirttiğine göre H. 1325 (M.1907)' de Erzincan'da Kanlıgöl civarında Tüfekçilerin evinde vefat etmiştir. Merhum Sâlih Baba'nın naaşı ise Erzincan'da Kırtıloğlu Tekkesi yakınında yer alan Ak Mezarlık'ta bulunmaktadır.

2.2. Nakşibendî Tarîkatine İntisâbı

Şiirlerinde açıkça ve sıklıkla beyan ettiği üzere Sâlih Baba, Nakşibendî tarikatının Halidî koluna mensuptur. Şeyhi Muhammed Sâmî-i Erzincânî'dir.

"Sâlihem şeyhim Muhammed [Pîr-i] Sâmî'dir [benim]
İstemem bundan ziyâde devlet ile rif'ati" (Kuyumcu, 2010, s. 2)

Rivayete göre; Sâlih Baba daha önceleri kendi halinde demircilikle uğraşan ümmî bir kişiydi. Bir gün Muhammed Sâmî Hazretleri, Sâlih Baba'nın dükkanına gelmiş ve ondan bir bıçak yapmasını istemiştir. Sâlih Baba mahcubiyet içinde bu demirin bıçak yapmaya elverişli olmadığını söyleyince, Sâmî Efendi, orada bulunan ham bir demiri

gösterip "Bak bundan bile olur" diyerek oradan ayrılmıştır. Sâlih Baba demiri ocakta dövmeye başlayınca, bu ham demirin çelikten bile daha iyi işlendiğini görmüş ve Sâmi Efendi'nin bu kerameti karşısında hayrette kalmıştır. Pîr-i Sâmi Hazretleri'nin dergâhına gidip intisap etmiştir (Yalçınkaya, 2015, s. 32). Sâlih Baba bu durumu Dîvan'ında şöyle ifade etmiştir:

"Mâsivâdan ref' eyleyip gönlimi
Cemâline müştâk ettin aynimi
Evlâd u ıyâlden kesip meylimi
Düşürdün bir aceb sevdâya bizi" (Kuyumcu, 2010, s.177)

Sâlih Baba, Muhammed Sâmî (k.s.)'nin dergâhında köşe bucak gizlenen, arka saflarda oturan sessiz bir müriddir. Dergâha geldikten sonra dünya nimetlerini unutmuş, kendini ibadete vermiştir.

Sâlih Baba, Dîvan'ının büyük kısmında şeyhi Muhammed Sâmi'den övgülerle bahsetmektedir. Şiirlerini, intisap ettiği Nakşbendî tarîkatı ve bu yolun o dönemki temsilcilerinden olan Muhammed Sâmî Hazretleri'ni tanıtmak için söylemiştir. Şiirlerini şeyhinin tasarrufuyla söylediğini kendisinde bunları söyleyecek güç ve kabiliyet olmadığını ifade etmektedir:

"Söyleyen Salih'dir ammâ söyleten Sâmi durur
Bulmak istersen birâder böyle bir sultân ara" (Kuyumcu, 2010, s.16)

2.3. Talebeleri

Sâlih Baba'nın hayatı ile ilgili çok fazla bilgi bulunmasa da Sâlih Baba'nın şiirlerinin güzel olduğu Abdurrahman Tüfekçi'nin Fehmi Kuyumcu'ya kaleme aldığı mektupta dile getirilmektedir. Ancak bu şiirlerin son durumu hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Sâlih Baba'nın birinci dereceden herhangi bir yakın akrabasına ulaşılamamıştır, ikinci derece yakınları bulunduysa da şair hakkında oldukça az bilgi sahibi olduklarından gerekli bilgilere ulaşılamamıştır. Zamanın sosyolojik durumu göz önüne alındığında bu durumun oldukça normal olduğunu görmek mümkündür.

Bilindiği üzere Kurtuluş Savaşı yerel toplumda oldukça büyük bir sarsıntıya neden olmuştur. Bunu takip eden süreçte Erzincan depremi yaşanmıştır ve deprem sonrasında hem maddi hem de manevî hasar oluşmuştur. Tüm bu yıkımlar sebebiyle hem tanıklar hem de şiirler tarih sahnesinden silinmiştir. Bu nedenle Sâlih Baba'nın bir öğrenci yetiştirdiğine dair herhangi bir bilgi yer almamaktadır (Yalçınkaya, 2015, s.30-31)

2.4. Tasavvufî-Edebî Şahsiyeti ve Dîvanı

Sâlih Baba'nın şiir okumaya başladığı ve şiir okumayı bıraktığı dönemlerin 1899 ile 1901 seneleri arasında olduğu düşünülmektedir. Şairin ise bu süreçte elli dört yaşlarında olduğu görülmektedir (Yalçınkaya, 2015, s. 33)

"Darb-ı bahrân târîh-i tevellüdüm olmuş benim
Müddet-i ömrüm erişti şimdi câne çare ne" (Kuyumcu, 2010, s. 161)

"Târîh idüben Râbıta-i Nakş-ı Hayâli
İsmiyle müsemmâ oluben buldu kemâli" (Kuyumcu, 2010, s. 212)

Yukarıdaki beyitlerde belirtilen ebced hesaplarıyla şairin yaşı örtüşmektedir. (Yalçınkaya, 2015, s.33)

*Dîvan'*ın teşekkül etmesine dair şöyle bir rivayet vardır:
Sâlih Baba, akşamları Pir-i Sâmî Hazretleri'nin Kırtıloğlu dergâhına gider, sessiz sedâsız sohbethânenin arka saflarına oturur, kendi hâlinde sohbeti dinler, evine dönerdi. Bu şekilde geçen günlerden birinde, dergâhta yine Yunus Emre (ö.729/1328), Kuddisi Baba (ö.1264/1848), Niyazi-i Mısrî (ö.1106/1694) gibi mânâ âlemi büyüklerinin hikmetli şiirlerinden beyitler okunuyordu. Bazı müridler, Sâmi hazretlerinden suâl ettiler: "Efendim, bizim kolumuzun büyüklerinde de şairler olsaydı, biz de onların şiirlerini okusaydık." Muhammed Sâmî Hazretleri bu talep karşısında: "Bu bir himmet işidir. Şiiri bizim Sâlih bile söyler." buyurarak, geri saflardaki Sâlih Baba'ya işaret etmişler, o an Sâlih Baba vâridât olarak şiir okumaya başlamış ve "Yeter Salih!" emrine kadar devam etmiştir. (Erdoğan, 2014, s. 446)

Erzincan'ın edebî ve kültürel yapısına bakıldığında dönemin en etkili ve aynı zamanda son tekke şairlerinden biri olan Sâlih Baba, dinî-tasasvvufî edebiyat kapsamında bir yandan Dîvan Edebiyatı bir yandan da Halk Edebiyatı özelliklerini taşıyan bir dîvan meydana getirmiştir. Şiirlerinde hem dîvan şiiri hem de halk şiiri örneklerini kullanmıştır. Kullanmış olduğu nazım biçimleri koşma, kaside, gazel, mesnevi, müstezat, murabba, müseddes ve muhammestir. Nazım biçimleri içerisinde en fazla gazel türünü tercih etmiştir.

Birçok şiirinde âyet ve hadislere yer veren Sâlih Baba'nın aruz vezniyle söylediği manzumelerde dili ağır, hece ölçüsü ile söylediklerinde oldukça sadedir. Tam, yarım ve zengin kafiye türleri şiirlerinde görülmektedir.

Şair, *Râbıta-i Nakşî Hayâlî Dîvanı*'nda sıklıkla şeyhi Muhammed Sâmî Erzincânî Hazretleri'nden söz etmektedir. Eserinde dünya yaşamının kalıcı olmadığı, tarîkat edep âdâbı, fenâ fi'ş-şeyh makâmının durumları, mürid-mürşid arasında kurulan ilişki, ahiret hayatı gibi pek çok konudan söz etmektedir.

"Sâlih Baba şiirlerinde dünya hayatının geçici olmasından dolayı mâsivâya meyletmemek gerektiği, asıl olanın bekâ âlemi olduğunu, bize verilen ömrü boş geçirmememiz gerektiği, imanın şartları, nefsin kötülükleri, Nâkşî- Hâlidîliğin genel özellikleri ve tarîkat silsilesindeki zâtlar ve Peygamberlerden bahsetmekle birlikte şiirlerinde ağırlıklı tema tasavvuftur. Şiirlerinde genel olarak bir mürşidin gerekliliğini vurgularken özelde de kendi mürşidi Pîr-i Sâmî (k.s.)'nin üstün vasıflarını belirtmiştir" (Çoldur, 2019: s. 31). Tarîkat yolunda bir mürşide bağlı olmanın gerekliliğini ve kâmil insan olabilmeyi bir şiirinde şöyle ifade etmektedir:

"Özün bir pîre teslim et müdâvim ol kapısında
Meşâyihden murâd şâhım mürebbi kâmil olmaktır" (Kuyumcu, 2010, s. 62)

Sâlih Baba'da Yunus Emre (ö. 729/1328), Hacı Bektâş Velî (ö. 669/1271), Eşrefoğlu Rumî (ö. 874/1469) gibi mutasavvıflardan izler bulmak mümkündür. Bunların hepsinde ortak olan konu şeyhe sınırsız şekilde bağlı olmak ve bu bağlılık durumunun kaleme dökülerek şiir halini alması ile tekke edebiyatının klasiklerini meydana getirmeleridir. Burada söz edilen klasikler aradan seneler geçmesine karşın bugün de halkı etkileyebiliyorsa bu eserlerin evrensel hâle geldikleri anlamına gelir. Klasiklerdeki bu benzerlik ise Anadolu'nun mayasından kaynaklanmaktadır. Sâlih

Baba tarafından oluşturulan dîvan, dönemin koşullarına göre oldukça sade bir dile sahiptir. Dîvan içeriğinde Arapça ve Farsça sözcükler barındırmaktadır.

Türk Edebiyatında kullanılan mazmunların Sâlih Baba'nın şiirlerinde de görmek mümkündür. Kullandığı mazmun türleri şiirin daha zengin hale gelmesini sağlamıştır (Doğan, 1988, s. 11-26).

Sâlih Baba'nın Dîvan'ında 15 kaside, 84 gazel, 9 murabba, 16 muhammes, 2 müseddes, 1 müstezat, 4 mesnevî, 26 dörtlük ve 6 beşlik bulunmaktadır (Doğan, 1988, s. 18). Şiirlerinde sanat endişesi ve vezin kaygısı gütmemekle beraber edebî sanatları başarılı bir şekilde kullanmıştır. Tenasüp, iktibas, telmih, teşbih, tezat, istiare, teşhis, istifham, tecrid, tekrir şeklinde sıralayabileceğimiz edebî sanatların kullanıldığı görünmektedir.

Şeyhine duyduğu saygı, sevgi ve adanmışlığı sıkça ve gururla anlatmaktadır. Râbıta kavramı tasavvufta oldukça önemli bir yere sahiptir. *Sâlih Baba Dîvanı*, tamamen râbıtadan oluşur denilse bu yanlış olmaz. Bundan dolayıdır ki, Sâlih Baba'nın Nakşibendî şeyhi Muhammed Sâmî Erzincanî'nin müritlerinden biri olan Muhammed Beşir'den bir sonraki halife, Dede Paşa (k.s.) Hazretleri *Dîvan* ile alakalı "Sâlih Baba Dîvanı, tarîkat âdâbı ve müritlik halleri ile mürşitlerin şânını, Fuzûlî Hazretleri'nin Dîvanı da muhabbet ve aşk âlemini, Kuddusî Baba Dîvanı ise, tasavvufun başından sonuna kadar olan tamamının ahvalini en güzel ve mükemmel tarzda nazmeden dîvanlardır" buyurmuştur (Kuyumcu, 2010, s. VI).

Sâlih Baba, şiirlerinde tasavvuftan yararlanmıştır. Şiirlerinin pek çoğunda tasavvufî karakter ve tiplere yer vermiştir. Aynı zamanda şiirlerini bu tip ve kişilikler üzerine inşaa etmiştir (Uludağ, 2019, s. 912-913).

Sâlih Baba'nın şiirleri günümüzde Bayburt, Erzurum, Erzincan ve Gümüşhane'de makam eşliğinde bir çeşit ilahî biçiminde okunmaktadır (Doğan, 2009, s.37).

Sâlih Baba Dîvânı'nın yazma nüshâlarının kesin olarak nerede olduğu bilinmemekle beraber, bir adedinin Erzincanlı Kavukçuoğlu Ali'de, bir adedinin de Konya'da Koyunoğlu Müzesi' nde bulunduğu söylenmektedir. (Albayrak, 1980, s.38)

Şiirleri Muhammed Sâmî Hazretleri'nin müridlerinden Adnan Efendi tarafından Râbıta-i Nakşî Hayâlî ismi ile kaleme alınmıştır. Sâlih Baba'nın vefatından sonra

Fehmi Kuyumcu tarafından günümüz Türkçe'sine aktarılarak *Sâlih Baba Dîvanı* adıyla 1979 yılında yayımlanmıştır.

EDEBÎ SANATLARIN İNCELENMESİ

1. BÖLÜM

Mecaza Bağlı Sanatlar

"Edebî sanatların edebiyat metinlerinin anlaşılmasında ve yorumlanmasında önemli bir yeri vardır. Özellikle, Dîvan Edebiyatı'nın iyici anlaşılabilmesi için bu sanatların çok iyi bilinmesi gerekir. Divân şiirinde, sanatsız bir beyit hemen hemen yok gibidir. Divan şairleri sanat yapmaya çok düşkün olduklarından, bir beyit içinde birkaç sanatı iç içe kullanmışlardır" (Dilçin, 1983, s.405)

Mecaz edebî sanatların temeli ve esasıdır ve sözlük anlamı "yol, geçilecek yer, hakîkatin zıddı"dır. Terim olarak bir sözün gerçek/sözlük anlamının dışında başka bir söz yerine kullanılması anlamına gelir. Mecazlar anlatımı güçlendirmek amacıyla kullanılırlar (Bayram, 2017, s. 186). Özellikle atasözleri ve deyimlerde mecazî ifadelere başvurulur. Bu bağlamda Türkçenin mecaza dayanan bir dil olduğu söylenebilir.

Mecazlar başlıca; teşbih, istiare, mecaz-ı mürsel, kinaye, teşhis ve intak şeklinde sıralanabilir. Bu sanatların açıklamalarına başlıklar halinde yer verilecektir.

1.1. Teşbih

Teşbih, aralarında ilişki olan iki şeyden zayıf olarak değerlendirilenin güçlü olana benzetildiği bir tür sanattır. Bir teşbih 2 asıl ve 2 yardımcı unsur içerir. Bazı durumlarda ek ya da sözcük olmadan da teşbih yapılabilir. İrsal-i meselde bu çeşit bir benzetme bulunmaktadır (Pala, 1995, s. 535; Külekçi, 2005, s. 30). Bir teşbih dört temel unsur içerir. Bu öğeler her zaman yer almayabilir. Sadece benzeyen ve kendisine benzetilen ile oluşturulan benzetmeler de bulunur. Benzetme sanatında asıl anlatılmak istenen şey benzeyendir (Tok, 2011, s. 285-286). Teşbihi oluşturan öğeler

erkân-ı teşbih olarak adlandırılır. Farklı kitaplarda bu isim, "teşbihin unsurları" ve "teşbihin öğeleri" adıyla da ifade edilmiştir. Bunlar, müşebbehünbih[1], müşebbeh[2], vech-i şebeh (benzetme yönü), edat-ı teşbih (benzetme edatı) olarak sıralanabilir. (Külekçi, 2005, s. 32).

Teşbihin etkinlik gösterebilmesi için açık, tabii, doğru ve münâsebetli olması, zorlama, hayallerden uzak olması gereklidir. Bu şekilde olursa teşbîh, üslûbu güzelleştirici bir öğe olarak düşünülür. Zıttı durumda üslûbun bozulmasına neden olur (Külekçi, 2005, s. 31). Teşbihte hata olmaz sözü bu konuyu anlatmak ister. Yani teşbih hatayı kaldırmaz.

1.1.1. Teşbih-i Mufassal

Teşbihi oluşturan benzeyen, kendisine benzetilen, benzetme edatı ve benzetme yönü öğelerinin tümünü içerisinde barındıran teşbih türüdür. Bu teşbih türü tam teşbih, ayrıntılı teşbih, ayrıntılı benzetme gibi isimlerle de anılmıştır (Bayram, 2007: 187; Güneş, 2009, s. 110; Kocakaplan, 2011, s. 164; Macit ve Aksoyak, 2012, s. 275).

1.

"Bağ-ı vahdet güllerisiz goncanız solmaz sizin
Andelîb-râ gelmişiz feryâda Allah aşkına" (5)

beyitinde teşbih-i mufassal sanatı mevcuttur.

Benzeyen: Güllerisiz (mürşid) **Kendisine Benzetilen:** Andelîb
Benzetme Yönü: Bülbülün feryâd etmesi **Benzetme Edatı:** -râ

[1] kendisine benzetilen
[2] benzeyen

2.

"Her bir âşık vâsıl olmaz yarına
Berdâr olmayınca vuslât dârına
Pervâne-veş düşüp aşkın nârına
Mansur gibi yanıp kül olmayınca" (12/3)

dörtlükte teşbih-i mufassal sanatı mevcuttur.

Benzeyen: Âşık **Kendisine Benzetilen:** Pervâne
Benzetme Yönü: Aşk ateşine düşmesi **Benzetme Edatı:** -veş

3.

"Derd evinde nice yıllar bekleyip Eyyûb-sıfat
Manâ-yi Lokmân'daki dermâna oldun mu vukûf" (76/5)

beyitinde teşbih-i mufassal sanatı mevcuttur.

Benzeyen: Sen (Âşık) **Kendisine Benzetilen:** Hz. Eyyûb
Benzetme Yönü: Derd içinde evinde beklemesi **Benzetme Edatı:** -sıfat

4.

"Senin hasret firâkından bu gönlüm andelîb-âsâ
Ebed ayrılmazam verdin budağından senin şâhım" (94/5)

beyitinde teşbih-i mufassal sanatı mevcuttur.

Benzeyen: Şairin gönlü **Kendisine Benzetilen:** Andelîb
Benzetme Yönü: Ayrılık ve hasret **Benzetme Edatı:** -âsâ

5.

"Cân u dilden durmayıp kıl hizmeti
Kâmetin kaşın gibi olsun kaves" (60/5)

beyitinde teşbih-i mufassal sanatı mevcuttur.

Benzeyen: Kâmet (boy) **Kendisine Benzetilen:** Kaş
Benzetme Yönü: Kaves (eğri) **Benzetme Edatı:** Gibi

6.

"Sakın Salih gibi kalma âvâre
Cân bedende iken kıl buna çâre
Sonra ısıdırlar seni çok mâre
Daha nef'i vermez döktüğün kan yaş" (59/10) dörtlüğünde teşbih-i mücmel sanatı vardır.

Benzeyen: Sen **Kendisine Benzetilen:** Salih

Benzetme Yönü: Âvâre **Benzetme Edatı:** Gibi

1.

Benzeyen: Sen (Âşık) **Kendisine Benzetilen:** Hümâ kuşu
Benzetme Yönü: Yuvasını terk etmesi **Benzetme Edatı:** -veş
(92/5)

2.

Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** Mecnûn
Benzetme Yönü: Leylâ'ya aşık olması **Benzetme Edatı:** -sıfat
(14/8)

3.

Benzeyen: Sâlih **Kendisine Benzetilen:** Bağırtlak
Benzetme Yönü: İllerde gezip avare kalması **Benzetme Edatı:** gibi
(21/5)

4.

Benzeyen: Sâlih **Kendisine Benzetilen:** Ferhâd
Benzetme Yönü: Dağ delmesi **Benzetme Edatı:** olup
(21/5)

5.

Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** Salih isminin anlamı
Benzetme Yönü: İyi amel sahibi **Benzetme Edatı:** gibi
(21/8)

6.

Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** Murg (kuş)

Benzetme Yönü: Kuşun yuvasını beklemesi **Benzetme Edatı:** -veş

(22/4)

7.

Benzeyen: Biz (Şair) **Kendisine Benzetilen:** Mecnûn

Benzetme Yönü: Gerçek aşkı bulması **Benzetme Edatı:** -veş

(29/12)

8.

Benzeyen: Derviş **Kendisine Benzetilen:** Andelîb

Benzetme Yönü: Bağı- aşka girmesi **Benzetme Edatı:** -râ

(39/8)

9.

Benzeyen: Derviş **Kendisine Benzetilen:** Gül

Benzetme Yönü: Handân (gülün açılması) **Benzetme Edatı:** gibi

(39/8)

10.

Benzeyen: Derviş **Kendisine Benzetilen:** İbrahim Edhem

Benzetme Yönü: Varını yağmaya vermesi **Benzetme Edatı:** gibi

(39/9)

11.

Benzeyen: Salikân **Kendisine Benzetilen:** Ravza-i tevhid

Benzetme Yönü: Hû çeker **Benzetme Edatı:** misâli

(42/12)

12.

Benzeyen: Dilber **Kendisine Benzetilen:** Ben (Âşık)

Benzetme Yönü: Hâlinin kötü olması **Benzetme Edatı:** gibi

(51/1)

13.

Benzeyen: Kadd **Kendisine Benzetilen:** Kaş

Benzetme Yönü: Kaşın keman olması **Benzetme Edatı:** gibi

(51/1)

14.

Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** Ferhâd

Benzetme Yönü: kûh-i hüsranda kalması **Benzetme Edatı:** gibi

(54/5)

15.

Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** Şîr (Arslan)

Benzetme Yönü: Atşân (susamış) **Benzetme Edatı:** -vârî

(57/2)

16.

Benzeyen: Kâmet (sevgilinin boyu) **Kendisine Benzetilen:** Kaş

Benzetme Yönü: Kaves (eğri) **Benzetme Edatı:** gibi

(60/5)

17.

Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** Mecnûn

Benzetme Yönü: Âşık olması **Benzetme Edatı:** -sıfat

(63/9)

18.

Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** Hz. Yakûb

Benzetme Yönü: Oğlu Hz. Yusûf'a olan hasreti **Benzetme Edatı:** gibi

(76/4)

19.

Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** Hz. Eyyûb

Benzetme Yönü: Hz. Eyyûb'ün sabrı **Benzetme Edatı:** -sıfat

(76/5)

20.

Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** Halîlullah

Benzetme Yönü: Hz. İbrahimîn ateşe atılması **Benzetme Edatı:** gibi

(76/6)

21.

Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** Zebîhullah

Benzetme Yönü: Hz. İsmail'in boyun eğmesi **Benzetme Edatı:** gibi

(76/7)

22.

Benzeyen: Mahbûb-u rânâ **Kendisine Benzetilen:** Deryâ

Benzetme Yönü: Deryânın dalgalanması **Benzetme Edatı:** gibi

(77/5)

23.

Benzeyen: Pîr-i Tâgî **Kendisine Benzetilen:** Hz. İsmail

Benzetme Yönü: Kurbânın çok olması **Benzetme Edatı:** Mânend

(81/2)

24.

Benzeyen: Beğ **Kendisine Benzetilen:** Hz. Yusûf

Benzetme Yönü: Hz. Yusûf'un zindana atılması **Benzetme Edatı:** gibi

(92/7)

25.

Benzeyen: Gönül **Kendisine Benzetilen:** Andelîb

Benzetme Yönü: Bülbülün ayrılık hasreti çekmesi **Benzetme Edatı:** -âsâ

(94/5)

26.

Benzeyen: Can **Kendisine Benzetilen:** Hallacı Mansûr

Benzetme Yönü: Berdâr (idam edilmesi) **Benzetme Edatı:** gibi

(101/8)

27.

Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** Hz. Eyyûb

Benzetme Yönü: Sabr eylemesi **Benzetme Edatı:** gibi

(103/54)

28.

Benzeyen: Dil (Gönül) **Kendisine Benzetilen:** Haîlullah

Benzetme Yönü: Pervane gibi ateşten vazgeçmemesi **Benzetme Edatı:** gibi

(110/tüm bentler)

29.

Benzeyen: Mürid **Kendisine Benzetilen:** Cercis

Benzetme Yönü: Ödürülüp dirilmesi **Benzetme Edatı:** gibi

(121/8)

30.

Benzeyen: Mürid **Kendisine Benzetilen:** Eyyûb

Benzetme Yönü: Hz. Eyyûb'ün derdi **Benzetme Edatı:** gibi

(121/8)

31.

Benzeyen: Ben (Şair) **Kendisine Benzetilen:** Eyyûb

Benzetme Yönü: Hz. Eyyûb'ün derdi **Benzetme Edatı:** gibi

(128/2)

32.

Benzeyen: Ben (Şair) **Kendisine Benzetilen:** Gül

Benzetme Yönü: Gülün açılması **Benzetme Edatı:** gibi

(128/4)

33.

Benzeyen: Ben (Şair) **Kendisine Benzetilen:** Nesîmi

Benzetme Yönü: Dersinin yüzülmesi **Benzetme Edatı:** -veş

(128/7)

34.

Benzeyen: Ben (Şair) **Kendisine Benzetilen:** Yusûf

Benzetme Yönü: Zindanda kalması **Benzetme Edatı:** gibi

(128/12)

35.

Benzeyen: Kadd **Kendisine Benzetilen:** Kaş

Benzetme Yönü: Kaşın bükülmesi **Benzetme Edatı:** gibi

(154/5)

36.

Benzeyen: Ben (Âşık) **Kendisine Benzetilen:** Mansûr

Benzetme Yönü: İdam edilmesi **Benzetme Edatı:** gibi

(162/2)

37.

Benzeyen: O (Sevgili) **Kendisine Benzetilen:** Seb'a-i seyyâre (Yedi gezegen)

Benzetme Yönü: Seyr eder **Benzetme Edatı:** -vârî

(67/4)

1.1.2. Teşbih-i Beliğ

"Uz benzetme" kavramı bu teşbih türü için kullanılabilir (Güneş, 2009, s. 113). Teşbih edatının ve benzetme yönünün gizli tutulduğu teşbih türüdür. Yalnız benzeyen ve kendisine benzetilen öğeleriyle yapılır (Dilçin, 1983, s. 409).

1.

"Dişleri dürr ü mücevher lebleri âb-ı hâyât
Nefhâsı Rûhül Kudüs'dür ruhleridir müntehâ" (3/12)

beyitinde teşbih-i beliğ sanatı mevcuttur.

Dişler, inci ve mücevhere; dudaklar, âb-ı hayat (can bahşeden suya); mürşidin nefesi Rûhül Kudüs (Cebrail a.s)'a; ruh (yanak) müntehâ (ulaşılabilecek en son yere) benzetilmiştir.

2.

"Salihem şeyhim güneştir ben anın bir zerresi
Zerre hiç eyler mi aslâ şems ile bahs" (17/7) beyitinde teşbih-i beliğ sanatı mevcuttur.

Benzeyen: Şeyh, ben (şair) **Kendisine Benzetilen:** Güneş, zerre

3.

"Helâk etmek dilersin mâr-ı nefsin
Ya sen beslersin ol ejder yılanı" (2/20) beyitinde teşbih-i beliğ sanatı mevcuttur.

Benzeyen: Nefis **Kendisine Benzetilen:** Yılan

4.

"Bir Leylâ'nın Mecnûnuyam cânân ilinin cânıdır
Bir dilberin meftûnuyam bu cân anın kurbânıdır" (33/1) beyitinde teşbih-i beliğ sanatı mevcuttur.

Benzeyen: Ben (Şair) **Kendisine Benzetilen:** Mecnûn

5.

"Kirpiğin ok eylemiştir kaşları çifte kemân
"Gâbe Gavseyn"den gider İskender-i Dârâ'ya hat" (67/2) beyitinde teşbih-i beliğ sanatı mevcuttur.

Benzeyen: Kirpik**,** kaşlar **Kendisine Benzetilen:** Ok, çifte kemân

1.

Benzeyen: O(şeyh) **Kendisine Benzetilen:** Nûru imân

(2/2)

2.

Benzeyen: Onlar (Mürşidler) **Kendisine Benzetilen:** Pasubân

(2/4)

3.

Benzeyen: Onlar (Mürşidler) **Kendisine Benzetilen:** Bülbül

(2/5)

4.

Benzeyen: Ömür **Kendisine Benzetilen:** Cevher

(2/12)

5.

Benzeyen: Nefis **Kendisine Benzetilen:** Düşman

(3/5)

6.

Benzeyen: Gözler **Kendisine Benzetilen:** Nûr

(4/11)

7.

Benzeyen: Kaşlar **Kendisine Benzetilen:** Gâbe Gavseyn

(4/11)

8.

Benzeyen: Dişler **Kendisine Benzetilen:** Dürr ü mücevher

(4/12)

9.

Benzeyen: Lebler **Kendisine Benzetilen:** Âb-ı hayât

(4/12)

10.

Benzeyen: Nefha **Kendisine Benzetilen:** Rûhül-Kudüs

(4/12)

11.

Benzeyen: Ruh (yanak) **Kendisine Benzetilen:** Müntehâ

(4/12)

12.

Benzeyen: İnsan **Kendisine Benzetilen:** Vahşî hayvân

(5/5)

13.

Benzeyen: Ben (Şair) **Kendisine Benzetilen:** Mecnûn

(5/5)

14.

Benzeyen: Onlar (insanlar) **Kendisine Benzetilen:** Divâne

(5/5)

15.

Benzeyen: Ciğer **Kendisine Benzetilen:** Ney

(7/7)

16.

Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** Hz. İsmail Peygamber

(7/8)

17.

Benzeyen: Ciğer **Kendisine Benzetilen:** Kebâb

(9/2)

18.

Benzeyen: Şerîatın kelâmı **Kendisine Benzetilen:** Bahri ummân

(15/12)

19.

Benzeyen: Hâl-i hindû **Kendisine Benzetilen:** Asker

(16/1)

20.

Benzeyen: Ciğer **Kendisine Benzetilen:** Ney

(19/2)

21.

Benzeyen: Sevgili **Kendisine Benzetilen:** Âfitâb

(20/7)

22.

Benzeyen: Şeyh **Kendisine Benzetilen:** Güneş

(17/7)

23.

Benzeyen: Kalb **Kendisine Benzetilen:** Saray

(24/3)

24.

Benzeyen: Dişler **Kendisine Benzetilen:** Dürr ü mücevher

(27/2)

25.

Benzeyen: Ârifin kelâmı **Kendisine Benzetilen:** Mücevher kânı **(27/3)**

26.

Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** Bülbül **(29/3)**

27.

Benzeyen: Şâh-ı Nakşibendî **Kendisine Benzetilen:** Ser-hünkâr **(29/9)**

28.

Benzeyen: Pîr-i Sâmî **Kendisine Benzetilen:** Şeb-çerâğ **(29/10)**

29.

Benzeyen: Cân **Kendisine Benzetilen:** Bülbül **(31/1)**

30.

Benzeyen: Ehl-i dil **Kendisine Benzetilen:** Gül-ü handân **(31/1)**

31.

Benzeyen: Şeyhin nutku **Kendisine Benzetilen:** Mesîhâ'nın demi **(31/9)**

32.

Benzeyen: Aşk **Kendisine Benzetilen:** Gıda **(31/10)**

33.

Benzeyen: Nefis **Kendisine Benzetilen:** Asker

(31/11)

34.

Benzeyen: Derûn **Kendisine Benzetilen:** Gülzâr

(32/2)

35.

Benzeyen: Şeyh **Kendisine Benzetilen:** Saâdet neyyiri

(32/3)

36.

Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** Mecnûn

(33/1)

37.

Benzeyen: Şeyhin yüzü **Kendisine Benzetilen:** Sebul Mesânî

(33/2)

38.

Benzeyen: Şeyhin sözü **Kendisine Benzetilen:** Nutk-u Mesîhâ

(33/2)

39.

Benzeyen: Şeyhin başı **Kendisine Benzetilen:** Arş-ı Muazzam

(33/3)

40.

Benzeyen: Şeyhin kaşı **Kendisine Benzetilen:** Gâbe Gavseyn

(33/3)

41.

Benzeyen: Şeyhin muhabbeti **Kendisine Benzetilen:** Bahrül- hayât **(33/5)**

42.

Benzeyen: Dü çeşm **Kendisine Benzetilen:** Nûr-u Ahmed **(34/9)**

43.

Benzeyen: Gönül **Kendisine Benzetilen:** Sanduka **(35/7)**

44.

Benzeyen: Muhabbet **Kendisine Benzetilen:** Pend-i Attâr **(35/8)**

45.

Benzeyen: Rumûz-u nokta **Kendisine Benzetilen:** Mücevher **(35/9)**

46.

Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** Dervişlerin postu **(41/4)**

47.

Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** Âfet-i devrân **(41/7)**

48.

Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** Şems-i Hudâ zerresi **(41/10)**

49.

Benzeyen: Mürşid-i Kâmil **Kendisine Benzetilen:** Güneş

(42/13)

50.

Benzeyen: Salîkler **Kendisine Benzetilen:** Güneşin zerresi

(42/13)

51.

Benzeyen: Mürşidin nefesi **Kendisine Benzetilen:** Demi enfâs-ı Îsâ

(45/1)

52.

Benzeyen: Mürşid **Kendisine Benzetilen:** Hızr-ı zamân

(45/1)

53.

Benzeyen: Sen (Gönül) **Kendisine Benzetilen:** Simurgu anka

(45/2)

54.

Benzeyen: Sen (Gönül) **Kendisine Benzetilen:** Bülbül

(45/2)

55.

Benzeyen: Sevgilinin yüzü **Kendisine Benzetilen:** Mâh

(47/4)

56.

Benzeyen: Pîr-i Sâmî'nin kelâmı **Kendisine Benzetilen:** Hayât

(47/7)

57.

Benzeyen: Sevgilinin bedeni **Kendisine Benzetilen:** Sim (gümüş)

(48/3)

58.

Benzeyen: Sevgilinin yanağı **Kendisine Benzetilen:** Gül-ü ranâ

(48/5)

59.

Benzeyen: Biz **(**Mürşid) **Kendisine Benzetilen:** Bağ-ı vahdet gülleri

(49/1)

60.

Benzeyen: Sohbet-i cân **Kendisine Benzetilen:** La'l ü mercân

(49/1)

61.

Benzeyen: Biz (Mürid) **Kendisine Benzetilen:** Dâire (def)

(49/6)

62.

Benzeyen: Pîr-i Sâmî **Kendisine Benzetilen:** Ser-tabîb

(49/8)

63.

Benzeyen: Ciğer **Kendisine Benzetilen:** Kebâb

(52/4)

64.

Benzeyen: Kan **Kendisine Benzetilen:** Şarâb

(52/5)

65.

Benzeyen: Ben **(**Şair) **Kendisine Benzetilen:** Bülbül

(54/2)

66.

Benzeyen: Biz **(**Dervişler) **Kendisine Benzetilen:** Behişt bağının sünbülü

(56/2)

67.

Benzeyen: Biz (Dervişler) **Kendisine Benzetilen:** Bağ-ı vahdet gülünün bülbülü

(56/2)

68.

Benzeyen: Biz (Dervişler) **Kendisine Benzetilen:** Cihân bülbüllerinin gülü

(56/2)

69.

Benzeyen: Pîr-i Sâmî'nin sohbeti **Kendisine Benzetilen:** Dürr ü mercân

(57/14)

70.

Benzeyen: Bağır **Kendisine Benzetilen:** Kebâb

(63/2)

71.

Benzeyen: Ben (Şair) **Kendisine Benzetilen:** Andelîb

(63/6)

72.

Benzeyen: Sâlih **Kendisine Benzetilen:** Bülbül-ü can

(65/7)

73.

Benzeyen: Hâl-i hindû **Kendisine Benzetilen:** Leşker

(67/1)

74.

Benzeyen: Kirpik **Kendisine Benzetilen:** Ok

(67/2)

75.

Benzeyen: Kaş **Kendisine Benzetilen:** Kemân

(67/2)

76.

Benzeyen: Pîr-i Sâmî'nin lebi **Kendisine Benzetilen:** Cevher-i yektâ

(70/11)

77.

Benzeyen: Canân **Kendisine Benzetilen:** Gonca-i verdân

(71/1)

78.

Benzeyen: Pîr-i Sâmî'nin sözleri **Kendisine Benzetilen:** Şifâ

(72/8)

79.

Benzeyen: Cemâl **Kendisine Benzetilen:** Mâh

(74/3)

80.

Benzeyen: Dişler **Kendisine Benzetilen:** Dürr ü mücevher

(74/3)

81.

Benzeyen: Gözler **Kendisine Benzetilen:** Şeb-i çirâğ

(74/3)

82.

Benzeyen: Dil (gönül) **Kendisine Benzetilen:** Saray

(74/4)

83.

Benzeyen: Pîr-i Sâmî'nin özü **Kendisine Benzetilen:** Cevher

(75/8)

84.

Benzeyen: Pîr-i Sâmî'nin sözü **Kendisine Benzetilen:** Dürr ü şeffâf

(75/8)

85.

Benzeyen: Hâl-i hindû **Kendisine Benzetilen:** Leşker

(77/2)

86.

Benzeyen: Hz. Mustafa'nın sözleri **Kendisine Benzetilen:** Dürr ü mercân

(78/9)

87.

Benzeyen: Dil **Kendisine Benzetilen:** Saray

(78/10)

88.

Benzeyen: Mürşidin yüzü **Kendisine Benzetilen:** Sebul-Mesâni

(78/14)

89.

Benzeyen: Müjgân (Kirpik) **Kendisine Benzetilen:** Tîr (Ok)

(82/7)

90.

Benzeyen: Kaş **Kendisine Benzetilen:** Yay

(82/7)

91.

Benzeyen: Zât **Kendisine Benzetilen:** Bahr

(84/1)

92.

Benzeyen: Dil **Kendisine Benzetilen:** Şehir

(84/4)

93.

Benzeyen: Cemâl **Kendisine Benzetilen:** Âfitâb

(85/5)

94.

Benzeyen: Pîr-i Sâmî'nin nefesi **Kendisine Benzetilen:** İksir-i azam

(86/2)

95.

Benzeyen: Pîr-i Sâmî'nin vücudu **Kendisine Benzetilen:** Enfâs-ı kudsün kafesi

(86/2)

96.

Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** Pervâne

(87/1)

97.

Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** Mecnûn

(87/2)

98.

Benzeyen: Pîr-i Sâmî'nin nefesi **Kendisine Benzetilen:** Sûr

(87/3)

99.

Benzeyen: Pîr-i Sâmî'nin sözü **Kendisine Benzetilen:** Safâ

(87/4)

100.

Benzeyen: Dergâh **Kendisine Benzetilen:** Tûr dağı

(87/6)

101.

Benzeyen: Kulûb (Kalb) **Kendisine Benzetilen:** Ravza-i tevhid (Cennet bahçesi)

(89/3)

102.

Benzeyen: Pîr-i Sâmî'nin **Kendisine Benzetilen:** Hazret-i Lokmân

(90/6)

103.

Benzeyen: Dil **Kendisine Benzetilen:** Şehir

(91/1)

104.

Benzeyen: Dil **Kendisine Benzetilen:** Şehir

(92/7)

105.

Benzeyen: Yanak **Kendisine Benzetilen:** Gül

(94/1)

106.

Benzeyen: Göz **Kendisine Benzetilen:** Harâmî

(94/2)

107.

Benzeyen: Bağır **Kendisine Benzetilen:** Kebâb

(94/2)

108.

Benzeyen: Şâh (şeyh) **Kendisine Benzetilen:** Hüsn-ü bağ

(94/9)

109.

Benzeyen: Sevgilinin yüzü **Kendisine Benzetilen:** Melek-sîmâ

(96/3)

110.

Benzeyen: Hâbib (sevgili) **Kendisine Benzetilen:** Andelîb

(96/3)

111.

Benzeyen: Hazret-i Sâmî **Kendisine Benzetilen:** Tabîb-i âşıkâne

(Dör.15/1)

112.

Benzeyen: Cân **Kendisine Benzetilen:** Murg

(98/3)

113.

Benzeyen: Şeyhin yüzü **Kendisine Benzetilen:** Kıble

(Muh.6/2)

114.

Benzeyen: Şeyhin yüzü **Kendisine Benzetilen:** Hüsn-ü Yusûf

(100/5)

115.

Benzeyen: Şeyhin sohbeti **Kendisine Benzetilen:** Andelîbâ

(101/6)

116.

Benzeyen: Şeyhin yanağı **Kendisine Benzetilen:** Verd-i ahmer (kırmızı gül)

(101/7)

117.

Benzeyen: Cemâl **Kendisine Benzetilen:** Mâh

(101/10)

118.

Benzeyen: Hüsn **Kendisine Benzetilen:** Kâbe

(101/10)

119.

Benzeyen: Deryâ **Kendisine Benzetilen:** Katre

(103/34)

120.

Benzeyen: Gamze **Kendisine Benzetilen:** Tîğ-ı cellâd

(103/55)

121.

Benzeyen: Dil **Kendisine Benzetilen:** Saray

(105/5)

122.

Benzeyen: Derviş **Kendisine Benzetilen:** Cennet gülü, bülbül

(105/6)

123.

Benzeyen: Ciğer **Kendisine Benzetilen:** Kebâb

(105/8)

124.

Benzeyen: Derviş **Kendisine Benzetilen:** Bâd (rüzgâr

(105/9)

125.

Benzeyen: Derviş **Kendisine Benzetilen:** Nâr (ateş)

(105/10)

126.

Benzeyen: Derviş **Kendisine Benzetilen:** Nûr

(105/11)

127.

Benzeyen: Derviş **Kendisine Benzetilen:** Bülbül

(105/13)

128.

Benzeyen: Mürşid **Kendisine Benzetilen:** Gül

(105/13)

129.

Benzeyen: Sâlih **Kendisine Benzetilen:** Kemter gedâ

(106/ tüm bentler)

130.

Benzeyen: Sâlih **Kendisine Benzetilen:** Andelîb-i kudsiyân

(106/3)

131.

Benzeyen: Sâlih **Kendisine Benzetilen:** Bülbül

(106/6)

132.

Benzeyen: M. Sâmî'nin kalbi **Kendisine Benzetilen:** Füsûsun bahri

(107/3)

133.

Benzeyen: Yürek kanı **Kendisine Benzetilen:** Şarâb

(109/7)

134.

Benzeyen: Pîrin yüzü **Kendisine Benzetilen:** Bedrâ

(109/18)

135.

Benzeyen: Kalb **Kendisine Benzetilen:** Taş

(110/1)

136.

Benzeyen: Dü çeşm **Kendisine Benzetilen:** Çeşme-i hûnâb

(110/3)

137.

Benzeyen: Yürek kanı **Kendisine Benzetilen:** Şarab

(110/3)

138.

Benzeyen: Bağır **Kendisine Benzetilen:** Kebâb

(110/3)

139.

Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** Gül

(111/3)

140.

Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** Zencirsiz arslan

(111/4)

141.

Benzeyen: Dil **Kendisine Benzetilen:** Saray

(111/10)

142.

Benzeyen: Muhafız **Kendisine Benzetilen:** Ankebut

(112/6)

143.

Benzeyen: Mekân **Kendisine Benzetilen:** Batn-ı hût

(112/6)

144.

Benzeyen: Dil **Kendisine Benzetilen:** Put-perest

(113/2)

145.

Benzeyen: Gönül **Kendisine Benzetilen:** Şehir

(113/6)

146.

Benzeyen: Vücud **Kendisine Benzetilen:** Şehir

(113/8)

147.

Benzeyen: Gönül **Kendisine Benzetilen:** Şehir

(114/15)

148.

Benzeyen: Sevgilinin yanağı **Kendisine Benzetilen:** Ahmer

(116/1)

149.

Benzeyen: Sevgilinin yüzü **Kendisine Benzetilen:** Seb'ul-Mesânî

(116/2)

150.

Benzeyen: Sevgilinin sözü **Kendisine Benzetilen:** Maden-i hikmet

(116/2)

151.

Benzeyen: Sevgilinin nuru **Kendisine Benzetilen:** Hz.Muhammed'in nuru

(116/3)

152.

Benzeyen: Sevgilinin demi **Kendisine Benzetilen:** Ruh-u Mesîhâ

(116/3)

153.
Benzeyen: Yanak **Kendisine Benzetilen:** Gül
(117/3)

154.
Benzeyen: Şerbet **Kendisine Benzetilen:** Semm-i mâr
(117/3)

155.
Benzeyen: Dil **Kendisine Benzetilen:** Şehir
(117/4)

156.
Benzeyen: İlim **Kendisine Benzetilen:** Deryâ
(119/11)

157.
Benzeyen: Nefis **Kendisine Benzetilen:** Balık
(119/11)

158.
Benzeyen: Gönül **Kendisine Benzetilen:** Şehir
(120/9)

159.
Benzeyen: Gönül **Kendisine Benzetilen:** Murg
(121/5)

160.
Benzeyen: Salih **Kendisine Benzetilen:** Kağan arslan
(128/5)

161.

Benzeyen: Gönül **Kendisine Benzetilen:** Bahr

(128/13)

162.

Benzeyen: Ağız (söz) **Kendisine Benzetilen:** Dür-dâne

(128/13)

163.

Benzeyen: Dil **Kendisine Benzetilen:** Şehir

(131/2)

164.

Benzeyen: Salih **Kendisine Benzetilen:** Nâçize gedâ

(131/3)

165.

Benzeyen: Sâmî **Kendisine Benzetilen:** Mâh

(134/7)

166.

Benzeyen: Sîne **Kendisine Benzetilen:** Cevâhir dağı

(135/2)

167.

Benzeyen: Dehân **Kendisine Benzetilen:** Gonca

(135/5)

168.

Benzeyen: Sâkî **Kendisine Benzetilen:** Yusûf-u Kenân

(135/10)

169.

Benzeyen: Sakînin gönlü **Kendisine Benzetilen:** Tevhîd ravzası **(135/20)**

170.

Benzeyen: Sakînin derûnu **Kendisine Benzetilen:** Cennet bağı **(135/24)**

171.

Benzeyen: Sâkînin ağzı **Kendisine Benzetilen:** Hayat ırmağı **(135/24)**

172.

Benzeyen: Sâkînin kelâmı **Kendisine Benzetilen:** Bâde **(135/24)**

173.

Benzeyen: Sâkî **Kendisine Benzetilen:** Gül-bülbül **(135/28)**

174.

Benzeyen: Şeyhin nefesi **Kendisine Benzetilen:** Kibrit-i ahmer **(139/10)**

175.

Benzeyen: Salih **Kendisine Benzetilen:** Andelîb **(139/14)**

176.

Benzeyen: Sâmî **Kendisine Benzetilen:** Ummân **(140/6)**

177.

Benzeyen: Yürek kanı **Kendisine Benzetilen:** Şarab

(141/2)

178.

Benzeyen: Ciğer **Kendisine Benzetilen:** Kebâb

(141/2)

179.

Benzeyen: Zülf **Kendisine Benzetilen:** İp

(145/2)

180.

Benzeyen: Salih **Kendisine Benzetilen:** Yuvasız kuş

(145/5)

181.

Benzeyen: Ciğer **Kendisine Benzetilen:** Kebâb

(145/6)

182.

Benzeyen: Yürek kanı **Kendisine Benzetilen:** Şarab

(145/6)

183.

Benzeyen: Kaş **Kendisine Benzetilen:** Mihrâb

(146/3)

184.

Benzeyen: Göz **Kendisine Benzetilen:** Hatîb

(146/3)

185.

Benzeyen: Dem **Kendisine Benzetilen:** Hayat

(146/3)

186.

Benzeyen: Leb **Kendisine Benzetilen:** Tabîb

(146/3)

187.

Benzeyen: Sevgilinin dişleri **Kendisine Benzetilen:** Dür

(150/1)

188.

Benzeyen: Sevgilinin yanakları **Kendisine Benzetilen:** Gül

(150/1)

189.

Benzeyen: Sevgilinin gözleri **Kendisine Benzetilen:** Mücevher

(150/1)

190.

Benzeyen: Zülf teli **Kendisine Benzetilen:** Perde

(152/2)

191.

Benzeyen: Dostun sitemi **Kendisine Benzetilen:** Şehd ile şehdâb

(154/6)

192.

Benzeyen: Yürek kanı **Kendisine Benzetilen:** Şarab

(156/5)

193.

Benzeyen: Şeyh-i Sâmî **Kendisine Benzetilen:** Hakikat şehrinin miftah-ı bâbı **(156/15)**

194.

Benzeyen: Dil **Kendisine Benzetilen:** Saray **(159/3)**

195.

Benzeyen: Güneş **Kendisine Benzetilen:** Padişah **(160/30)**

196.

Benzeyen: Dil **Kendisine Benzetilen:** Şehir **(160/38)**

197.

Benzeyen: Gönül **Kendisine Benzetilen:** Şehir **(161/8)**

198.

Benzeyen: Gamze **Kendisine Benzetilen:** Ok **(162/1)**

199.

Benzeyen: Dil **Kendisine Benzetilen:** Şehir **(162/2)**

200.

Benzeyen: Dil **Kendisine Benzetilen:** Şehir **(162/3)**

201.

Benzeyen: Pîr **Kendisine Benzetilen:** Gül

(164/1)

202.

Benzeyen: Gönül **Kendisine Benzetilen:** Şehir

(164/3)

203.

Benzeyen: Cism ü cân **Kendisine Benzetilen:** Hurda

(133/1)

204.

Benzeyen: Eşk-i çeşm **Kendisine Benzetilen:** Bahirâne

(133/3)

205.

Benzeyen: Sevgilinin güzelliği **Kendisine Benzetilen:** âfitâb

(Mur.8/4)

206.

Benzeyen: Sevgilinin yüzü **Kendisine Benzetilen:** Ve'd-Duha Suresi

(146/5)

207.

Benzeyen: Sevgilinin saçı **Kendisine Benzetilen:** Ve'l-Leyli Suresi

(146/5)

1.1.3. Teşbih-i Müekked

Benzetme edatı içermeyen teşbihtir (Saraç, 2006, s.131; Kocakaplan, 2011, s.166, Tekdemir, 2012, s.51).

1.

"Gör nice Mansûr'u zülfün dârına bend eyledin
Sen de bir kez dâra çık sırrın ayan olsun da gör" (51/3) beyitinde teşbih-i müekked sanatı vardır.

Benzeyen: Zülf **Kendisine Benzetilen:** Darağacı, ip

Benzetme Yönü: Bend eylemek **Benzetme Edatı:-**

2.

"Tîr-i cellâd gamzesi âşıkların bağrın deler
Hâl-i hindû leşkerin çekmiş gider gavgâya hat" (67/5) beyitinde teşbih-i müekked sanatı vardır.

Benzeyen: Gamze **Kendisine Benzetilen:** Tîr-i cellâd

Benzetme Yönü: Bağrın deler **Benzetme Edatı:-**

3.

"Devr edip vahdet diyârından gelip işbu ile
Biz bekâ bülbülleriyiz konmazız her bir güle
Bir kişin kim refiki Hazret-i Cibril ola
Bâb-ı Sıddık'tan açılmış âlî meydân bizdedir" (49/2) dörtlüğünde teşbih-i müekked sanatı vardır.

Benzeyen: Mürid **Kendisine Benzetilen:** Bülbül

Benzetme Yönü: Her güle konmaması **Benzetme Edatı:-**

4.

"Sen sana gel ey gönül kılma hased kibr ü riyâ
Bu sıfatlarla tahalluk eden oldu eşkıyâ" (4/1) beyitinde teşbih-i müekked sanatı vardır.

Benzeyen: Gönül **Kendisine Benzetilen:** Eşkıyâ

Benzetme Yönü: Hased kibr ü riyâ **Benzetme Edatı:-**

5.

"Dâd elinden ey gönül kıldın bana cevr ü itâb
Yandırıp râz-ı derûnum bağrımı kıldın kebâb" (32/1) beyitinde teşbih-i müekked sanatı vardır.

Benzeyen: Bağır **Kendisine Benzetilen:** Kebâb

Benzetme Yönü: Yanması **Benzetme Edatı:-**

1.1.4. Teşbih-i Mücmel

Vech-i şebeh'den (benzetme yönü) bahsedilmeyen ve bu öğenin gizlendiği teşbih türüdür (Saraç, 2006, s.131). Farklı kaynaklarda bu teşbih türünün karşılığı olarak "özetli benzetme" ve "kısa benzetme" biçimdeki terim tavsiyelerine yer verilmiştir (Güneş, 2009, s.111).

1.

"Bular benzer koyun başlı kilâba
Buların dünyâdır dini imânı" (2/15) beyitinde teşbih-i mücmel sanatı vardır.

Benzeyen: Bular (Kâl ehli) **Kendisine Benzetilen:** Koyun başlı kilâb

Benzetme Edatı: Benzer **Benzetme Yönü:-**

2.

"Bu adem oğlanları bağrım kebâb etti benim
Kerbelâ cengi gibi gavgâya düştüm gel yetiş" (63/2) beyitinde teşbih-i mücmel sanatı vardır.

Benzeyen: Gavgâ **Kendisine Benzetilen:** Kerbelâ cengi

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü:-**

3.

"Ceng eder gavgâ eder (ol) sonra yine sulh eder
Akıtır bir lahzada deryâ gibi kanı adem" (103/6) beyitinde teşbih-i mücmel sanatı vardır.

Benzeyen: Kan **Kendisine Benzetilen:** Deryâ

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü:-**

4.

"Tarîkat rütbesin giydir hevâmız Hû'ya tahvîl et
Kılalım seyr-i lillah sen gibi Lokmân'ımız vardır" (37/9) beyitinde teşbih-i mücmel sanatı vardır.

Benzeyen: Sen (Pîr-i Sâmî) **Kendisine Benzetilen:** Lokmân

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü:-**

1.

Benzeyen: Cihan halkı **Kendisine Benzetilen:** Mecnûn-Leylâ
Benzetme Edatı: Kimi **Benzetme Yönü: -**
(3/6)

2.

Benzeyen: Pîr-i Sâmî **Kendisine Benzetilen:** Sahib-i irşâd
Benzetme Edatı: gibi **Benzetme Yönü: -**
(26/5)

3.

Benzeyen: Müridler **Kendisine Benzetilen:** Hayvân-ı nâtık
Benzetme Edatı: misâli **Benzetme Yönü: -**
(29/1)

4.

Benzeyen: Pîr-i Tâgî **Kendisine Benzetilen:** Sultân
Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**
(29/4)

5.

Benzeyen: Pîr-i Sâmî **Kendisine Benzetilen:** Arslan

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**

(29/5)

6.

Benzeyen: Pîr-i Sâmî **Kendisine Benzetilen:** Bedrâ

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**

(30/9)

7.

Benzeyen: Pîr-i Sâmî **Kendisine Benzetilen:** Server

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**

(35/5)

8.

Benzeyen: Derd **Kendisine Benzetilen:** Derman

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**

(37/2)

9.

Benzeyen: Pîr-i Sâmi **Kendisine Benzetilen:** Sultân

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**

(37/8)

10.

Benzeyen: Pîr-i Sâmi **Kendisine Benzetilen:** Lokmân

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**

(37/9)

11.

Benzeyen: Pîr-i Sâmi **Kendisine Benzetilen:** Sultân

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**

(55/11)

12.

Benzeyen: Şeyh **Kendisine Benzetilen:** Himmet-i merdân

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**

(55/12)

13.

Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** Baykuş

Benzetme Edatı: Misâli **Benzetme Yönü: -**

(57/6)

14.

Benzeyen: Dünya **Kendisine Benzetilen:** Rindi kallaş

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**

(59/3)

15.

Benzeyen: Pîr-i Sâmi **Kendisine Benzetilen:** Şâh

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**

(59/9)

16.

Benzeyen: Sâlih **Kendisine Benzetilen:** Âvâre

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**

(59/10)

17.

Benzeyen: Nefis **Kendisine Benzetilen:** Âlâ feres

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**

(60/8)

18.

Benzeyen: Nefis **Kendisine Benzetilen:** Ehl-i kısâs

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**

(64/5, s.78)

19.

Benzeyen: Pîr-i Sâmi **Kendisine Benzetilen:** Sultân

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**

(68/4)

20.

Benzeyen: Sâlih **Kendisine Benzetilen:** Câhil

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**

(68/5)

21.

Benzeyen: Sâlih **Kendisine Benzetilen:** Battâl (tembel)

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**

(71/9)

22.

Benzeyen: Pîr-i Sâmi **Kendisine Benzetilen:** Sultân

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**

(90/6)

23.

Benzeyen: Cân **Kendisine Benzetilen:** Hümâ

Benzetme Edatı: -veş **Benzetme Yönü: -**

(92/5)

24.

Benzeyen: Pîr-i Sâmi **Kendisine Benzetilen:** Sultân

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**

(98/7)

25.

Benzeyen: Sâlih **Kendisine Benzetilen:** Ehl-i dil

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**

(102/7)

26.

Benzeyen: Kan **Kendisine Benzetilen:** Deryâ

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**

(103/6)

27.

Benzeyen: Bağ u bostân **Kendisine Benzetilen:** Cennet

Benzetme Edatı: Misâli **Benzetme Yönü: -**

(103/48)

28.

Benzeyen: Derviş **Kendisine Benzetilen:** Bülbül

Benzetme Edatı: Benzer **Benzetme Yönü: -**

(105/12)

29.

Benzeyen: Mürşid **Kendisine Benzetilen:** Gül

Benzetme Edatı: Benzer **Benzetme Yönü: -**

(105/12)

30.

Benzeyen: Pîr-i Sâmi **Kendisine Benzetilen:** Şâh

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**

(117/6)

31.

Benzeyen: Pîr-i Sâmi **Kendisine Benzetilen:** Sultân

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**

(118/2)

32.

Benzeyen: Mürid **Kendisine Benzetilen:** Haydâr

Benzetme Edatı: -sıfat **Benzetme Yönü: -**

(121/3)

33.

Benzeyen: Pîr-i Sâmi **Kendisine Benzetilen:** Şâh

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**

(124/6)

34.

Benzeyen: Pîr-i Sâmi **Kendisine Benzetilen:** Sultân

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**

(138/8)

35.

Benzeyen: Pîr-i Sâmi **Kendisine Benzetilen:** Sultân

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**

(143/5)

36.

Benzeyen: Derd **Kendisine Benzetilen:** Dağlar

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü: -**

(145/4)

37.

Benzeyen: Ehl-i irfânın kelâmı **Kendisine Benzetilen:** Kevkeb (Yıldız)

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü:**

(148/3)

38.

Benzeyen: Pîr-i Sâmi **Kendisine Benzetilen:** Mirât

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü:**

(150/5)

39.

Benzeyen: Pîr-i Sâmi **Kendisine Benzetilen:** Şâh

Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü:**

(158/6)

1.1.5. Teşbih-i Cem

Benzeyeni tek olur. Buna karşın kendisine benzetilenin daha çok olduğu teşbih biçimidir (Coşkun, 2007, s. 45).

1.

"Derd ile Eyyûb'u geçtim hasret-i Yakûb'u da
Kande göster Yûsuf-u Kenân'ım Allah aşkına" (9/4) beyitinde teşbih-i cem sanatı vardır.

Benzeyen: Ben (Şair) **Kendisine Benzetilen:** Hz. Eyyûb, Hz. Yakûb

Benzetme Yönü: Hz. Eyyûb'un derdi, Hz.Yakûb'un oğluna duyduğu hasret
Benzetme Edatı:-

2.

"Ezelden yâr iken gonca güllere
Düşürdün sen beni gurbet illere
Yeşil ördek gibi gölden göllere
Karabatak gibi dal kara bahtım" (104/3) dörtlüğünde teşbih-i cem sanatı vardır.

Benzeyen: Kara baht **Kendisine Benzetilen:** Yeşil örderk, karabatak

Benzetme Yönü: Dalmak **Benzetme Edatı:** Gibi

3.

"Cihân bağında gülşândır meşâyih
O gülşân içre hûbândır meşâyih" (23/1) beyitinde teşbih-i cem sanatı vardır.

Benzeyen: Meşâyih **Kendisine Benzetilen:** Gülşân, Hubân

Benzetme Yönü: - **Benzetme Edatı:-**

4.

"Şeb-i isrâ'ya mahrem râ dem-i İsâ'ya hemdem râ
Cemî-i derde merhem râ Pîr-i Sâmî'yi dervişân" (112/11) beyitinde teşbih-i cem sanatı vardır.

Benzeyen: Pîr-i Sâmi **Kendisine Benzetilen:** Dem-i İsâ, merhem
Benzetme Edatı: râ **Benzetme Yönü:**

5.

"Pîr-i Sâmî tuttu destim sâki-i sahbâ gibi
Yek nazarda aklım aldı dilber-i rânâ gibi" (144/1) beyitinde teşbih-i cem sanatı vardır.

Benzeyen: Pîr-i Sâmi **Kendisine Benzetilen:** Sâki-i sahbâ, dilber-i rânâ
Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü:**

1.

Benzeyen: Gözyaşı **Kendisine Benzetilen:** Irmaklar, coşkun sular, çağlar
Benzetme Edatı: Gibi **Benzetme Yönü:**
(145/4)

2.

Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** Nûr, nâr, gül, hâr, yağmur, kar
Benzetme Edatı:- **Benzetme Yönü: -**
(41/3)

3.

Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** Âsiyâb, dâne, divâne, gevher-i dürdâne
Benzetme Edatı:- **Benzetme Yönü: -**
(41/5)

4.

Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** Tüvânger, gedâ, semûm, gıdâ
Benzetme Edatı: - **Benzetme Yönü: -**
(41/6)

5.

Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** Gulâm, hoca, yiğit, koca, gündüz gece

Benzetme Edatı: - **Benzetme Yönü:** -

(41/8)

6.

Benzeyen: Şeyhin Parmağı **Kendisine Benzetilen:** Şakkul-kamer, çeşme-i bahrül-hayât

Benzetme Edatı: - **Benzetme Yönü:** -

(101/5)

1.1.6. Teşbih-i Tesviye

Bu teşbih türünde ise benzeyen birden çok olabilirken, kendisine benzetilen tek olmaktadır (Kocakaplan, 2011, s.174). Bu teşbih ile ilgili olarak "eşli benzetme" kavramı da tercih edilir. Fakat bu terimin kullanım alanı çok yaygın değildir. Bu kavram sadece birkaç kaynakla sınırlı bir önermeden meydana gelmektedir (Güneş, 2009, s.118).

1.

"Senin nûr-u siyâhındır kaşınla kirpiğin zülfün
Ki durmaz gözlerin sihri atar tîr-i kabağından" (116/5) beyitinde teşbih-i tesviye sanatı mevcuttur.

Benzeyen: Kaş, kirpik, zülf **Kendisine Benzetilen:** Nûr-u siyâh

1.1.7. Teşbih-i Melfuf

Teşbih-i Melfuf türü benzetmede birden çok kendisine benzetilen ve benzeyen öğe yer almaktadır. İlk önce benzeyenler bir arada söylenir, daha sonra kendisine benzetilenler birlikte söylenir. Bu durumun tam tersi de mümkün olmaktadır (Kocakaplan, 2011, s.174). Bu teşbih türü ile ilgili literatürdeki bazı kaynaklarda "sarmaşlı benzetme" ifadesi de yer almaktadır. Bu kavramın sahip olduğu anlam tam olarak teşbih-i melfuf sanatını karşılamaktadır. Teşbih-i melfûfta ilk önce

benzeyenler, daha sonra ise kendisine benzetilen öğeler sıralanır. Sarmaşlı benzetme için ifade edilen tanımlama bir beyit veya dörtlüğe göre yapılmış olup, bu açıdan teşbih-i melfûf ve sarmaşlı benzetme aynı anlamı veren birbirine eşit terimler olarak ifade edilebilir (Güneş, 2009, s.119).

1.

"Ayn'ı esved yanağı ahmer kemân ebru siyâh
Seb'a-i seyyâre-vâri sey eder bedrâya hat" (67/4)

Yukarıdaki beyitte ayn esvede; yanak ahmere; kemân ebrû ise siyaha benzetilmiştir.

1.2. İstiâre

Bir ifadenin manasını geçici olarak başka bir ifade ile ilgili kullanma sanatıdır. Açık ve kapalı olmak üzere iki türü vardır.

1.2.1. Açık İstiâre

Açık istiâre, bir başka ismi olan istiâre-i musarraha olarak da bilinir. Açık istiare benzeyeni düşürülen bir teşbihtir. Açık istiâre de kendisine benzetilen açık bir şekilde ifade edilmektedir (Saraç, 2006, s.119). Açık istiârenin 3 türü bulunmaktadır. Bunlar; mutlak açık istiâre (istiâre-i musarraha-i mutlaka), müreşşah açık istiâre (istiâre-i musarraha-i müreşşaha) ve mücerred açık (musarraha-i mücerrede) istiâredir. Mutlak açık istiârede benzeyenle kendisine benzetilen öğelerin özellikleri söylenmeyip yalnızca kendisine benzetilen söylenmektedir. Mücerred açık istiârede kendisine benzetilenin yanı sıra benzeyenin de bir özelliği söylenir. Müreşşah açık istiârede ise kendisine benzetilenle birlikte onun bir özelliği söylenmektedir (Kocakaplan, 2011, s. 68-69).

1.

"Çıkmağa derbân bırakmaz cenge yok tâkatleri
Nâtüvân olmuş çeker bunlar belâ-yı mihneti" (1/10)

Benzeyen: (Mürid) **Kendisine Benzetilen:** Nâtüvân

2.

"Sen bu nefsin pençesinden kurtaramazsın özün
Arayıp bul bir hekîm-i hâzık-ı Lokmâna bak" (78/11)

Benzeyen: (Mürşid) **Kendisine Benzetilen:** Hekîm-i hâzık-ı Lokmân

3.

"Bu cihân bülbüllerinin gülleri tez hâr olur
Balına aldanma kim arısı anın mâr olur" (43/1)

Benzeyen: (İnsan) **Kendisine Benzetilen:** Bülbül

4.

"Kâbe-i hüsnün perişân eyledi âşıkları
Nice bin üftâdenin aklın verir yağmaya hat" (67/3)

Benzeyen: (Rabıta) **Kendisine Benzetilen:** Kâbe-i hüsn

5.

"Salih gibi vardır çok ehl-i diller
Pîr-i Sâmî bahçesinde bülbüller
Solmaz şükûfeler dikensiz güller
Hiçbir goncasında hâr bulamadım
Sâmî gibi sâdık yâr bulamadım" (102/7)

Benzeyen: (Dergah) **Kendisine Benzetilen:**Bahçe

1. Benzeyen: (Şair) **Kendisine Benzetilen:** Andelîb **(7/2)**

2. Benzeyen: (Mürşid) **Kendisine Benzetilen:** Gül **(8/5)**

3. Benzeyen: (Vücud) **Kendisine Benzetilen:** Sefine **(6/3)**

4. Benzeyen: (Mürşid) **Kendisine Benzetilen:** Bahrî **(19/7)**

5. Benzeyen: (Pîr-i Sâmî) **Kendisine Benzetilen:** Hz. Yusûf **(27/2)**

6. Benzeyen: (Pîr-i Sâmî) **Kendisine Benzetilen:** Sultân **(29/11)**

7. Benzeyen: (Gönül) **Kendisine Benzetilen:** Murg **(32/1)**

8. Benzeyen: (Zâhir insan) **Kendisine Benzetilen:** Leşker-i zâgî **(34/9)**

9. Benzeyen: (Şair) **Kendisine Benzetilen:** Andelîb **(37/3)**

10. Benzeyen: (Şair) **Kendisine Benzetilen:** Hümâ kuşu **(37/3)**

11. Benzeyen: (Şeyh) **Kendisine Benzetilen:** Bekâ gülşânı **(37/3)**

12. Benzeyen: (Şair) **Kendisine Benzetilen:** Hümâ kuşu **(37/6)**

13. Benzeyen: (Sohbet) **Kendisine Benzetilen:** Gülâb **(44/6)**

14. Benzeyen: (Sevgilinin sözü) **Kendisine Benzetilen:** La'l ü mücevher **(44/8)**

15. Benzeyen: (İnsan) **Kendisine Benzetilen:** Bülbül **(48/4)**

16. Benzeyen: (Pîr-i Sâmî) **Kendisine Benzetilen:** Debağ **(73/6)**

17. Benzeyen: (Mürşid) **Kendisine Benzetilen:** Lokmân Hekim **(78/11)**

18. Benzeyen: (Gönül) **Kendisine Benzetilen:** Seng-i hâr **(85/2)**

19. Benzeyen: (Gönül) **Kendisine Benzetilen:** Zehr-i mâr **(85/2)**

20. Benzeyen: (Pîr-i Sâmî) **Kendisine Benzetilen:** Hurşîd ü mâh **(89/5)**

21. Benzeyen: (Pîr-i Sâmî) **Kendisine Benzetilen:** Lokmân Hekim **(92/2)**

22. Benzeyen: (Pîr-i Sâmî) **Kendisine Benzetilen:** Hâzık-tabîb **(96/4)**

23. Benzeyen: (Pîr-i Sâmî) **Kendisine Benzetilen:** Lokmân **(98/5)**

24. Benzeyen: (Salih) **Kendisine Benzetilen:** Andelîb **(98/6)**

25. Benzeyen: (Müridler) **Kendisine Benzetilen:** Bülbül **(102/7)**

26. Benzeyen: (Dünyâ) **Kendisine Benzetilen:** Fenâ gülzârı **(103/19)**

27. Benzeyen: (Şair) **Kendisine Benzetilen:** Yeşil ördek **(104/3)**

28. Benzeyen: (Şair) **Kendisine Benzetilen:** Hayvân **(104/4)**

29. Benzeyen: (Şair) **Kendisine Benzetilen:** Nây (Ney) **(108/4)**

30. Benzeyen: (Mürşid) **Kendisine Benzetilen:** Keştibân **(109/1)**

31. Benzeyen: (Mürşid) **Kendisine Benzetilen:** Gavvâs **(109/1)**

32. Benzeyen: (Sevgili) **Kendisine Benzetilen:** Şeddâd **(113/3)**

33. Benzeyen: (Mürid) **Kendisine Benzetilen:** Bülbül **(115/1)**

34. Benzeyen: (Mürşid) **Kendisine Benzetilen:** Gül **(115)**

35. Benzeyen: (Mürşid) **Kendisine Benzetilen:** Gül **(117/1)**

36. Benzeyen: (Dergah) **Kendisine Benzetilen:** Gülşâne **(134/1)**

37. Benzeyen: (Sevgili) **Kendisine Benzetilen:** Gonca gül **(134/3)**

38. Benzeyen: (Mürşid) **Kendisine Benzetilen:** Hekim-i hâzıkân **(134/3)**

39. Benzeyen: (Sevgili) **Kendisine Benzetilen:** Hûrî **(146/2)**

40. Benzeyen: (Mürşid) **Kendisine Benzetilen:** Gül **(153/11)**

41. Benzeyen: (Mürşid) **Kendisine Benzetilen:** Bülbül **(158/3)**

42. Benzeyen: (Mürid) **Kendisine Benzetilen:** Bülbül **(164/7)**

43. Benzeyen: (Mürşid) **Kendisine Benzetilen:** Gül-Bülbül **(164/9)**

44. Benzeyen: (Mürşid) **Kendisine Benzetilen:** Kevkeb **(164/14)**

45. Benzeyen: (Mürşid) **Kendisine Benzetilen:** Mâh **(164/16)**

46. Benzeyen: (Mürşidin sohbeti) **Kendisine Benzetilen:** Âb-ı hayât **(164/25)**

47. Benzeyen: (Mürşid) **Kendisine Benzetilen:** Hızr **(131/10)**

48. Benzeyen: (Şair) **Kendisine Benzetilen:** Zâgi **(106/7)**

49. Benzeyen: (İçki) **Kendisine Benzetilen:** Kevser suyu **(155/6)**

50. Benzeyen: (Sevgili) **Kendisine Benzetilen:** Gonca **(37/3)**

1.2.2. Kapalı İstiâre

Kendisine benzetilen öğenin yer almadığı, yalnızca onu anımsatan onunla ilişkili bir öğenin bulunduğu istiâre türüne kapalı istiâre denir. Teşbih öğelerinden biri olan benzeyenin olduğu, kendisine benzetilen öğenin ise açık bir biçimde olmadığı benzetme çeşididir. Kapalı istiare mekni istiare ve istiâre-i mekniyye isimleri ile de anılır. Kapalı istiârede, sözün gerçek anlamında kullanılmadığını belirten karineye istiâre-i tahyiliyye adı verilir. Kapalı istiârenin olduğu bir yerde kapalı istarenin yanı

sıra istiâre-i tahyiliyye de bulunur (Saraç, 2006, s.120; Kocakaplan, 2011, s.72; Tok, 2011, s.105).

1.

"Bir tabîb-i hâzık-ı Lokmâna yürü
Cân u ten derdine dermâna yürü
Pîr-i Sâmî gibi sultâna yürü
O'dur kalbimizi eyleyen ıslâh" (22/3)

Benzeyen: Tabîb-i hâzık Lokmân **Kendisine Benzetilen**(Mürşid)

2.

"Kaldır gül yüzünden nikâbı dilber
İçir leblerinden şarâbı dilber
Yandı ciğerimin kebâbı dilber
Cân bedenden vaz gelmeğe az kaldı" (157/3)

Benzeyen: Leb (Dudak) **Kendisine Benzetilen:** (Kadeh)

3.

"Gâh yanar gâh tüterem gâh güle karşı öterem
Gâh âteşe cân ataram hem şem-i pervân bendedir" (41/11)

Benzeyen: Ben (Şair) **Kendisine Benzetilen:** (Bülbül)

4.

"Gizleme gel sen seni kimden kaçarsın ey gönül
"Akl-ı küll" sensin gönül "levlâk" senin şânındadır
Gâhî yerde gâhî semâlarda uçarsın ey gönül
Akl-ı küll" sensin gönül "levlâk" senin şânındadır
Her ne var âlâ vü esfel cümle dîvânındadır" (46/1)

Benzeyen: Gönül **Kendisine Benzetilen:** (Kuş)

5.

"Niceleri vardır hicrân gölünde
Çok Mansurlar vardır zülfün telinde
Hakîkat şehrinde cânân ilinde
Bülbüller var o gülşândan içeru" (122/2)

Benzeyen: Zülfün teli **Kendisine Benzetilen:** (İp)

1. Benzeyen: Râh-ı müstakim **Kendisine Benzetilen:** (Şeriat) **(22/2)**

2. Benzeyen: Muhammed Sâmi **Kendisine Benzetilen:** (Lokmân Hekîm**) (36/4)**

3. Benzeyen: Şair **Kendisine Benzetilen:** (Bülbül) **(41/11)**

4. Benzeyen: Zülf **Kendisine Benzetilen:** (İp) **(51/3)**

5. Benzeyen: Gamze **Kendisine Benzetilen:** (Yay) **(95/6)**

6. Benzeyen: Zülf **Kendisine Benzetilen:** (İp) **(98/4)**

7. Benzeyen: Hüsn **Kendisine Benzetilen:** Azrail **(103/57)**

8. Benzeyen: Gamze **Kendisine Benzetilen:** Azrail **(150/ tüm bentler)**

9. Benzeyen: Sultan **Kendisine Benzetilen:** (Mürşid) **(160/38)**

10. Benzeyen: Şerbet **Kendisine Benzetilen:** (İlaç) **(1/12)**

11. Benzeyen: Dudak **Kendisine Benzetilen:** (Kadeh) **(116/1)**

12. Benzeyen: Sâkî **Kendisine Benzetilen:** (Mürşid) **(135/1)**

13. Benzeyen: Bend-i ejder **Kendisine Benzetilen:** (Nefis) **(141/17)**

1.3. Mecâz-ı Mürsel

Mecâz, sözlük anlamına bakıldığında geçip gidilen yer anlamına gelmektedir. Mecâz-ı mürselin anlamı hakkında belagât kitaplarındaki yargılar genellikle benzerdir. Belagât kitaplarında yer alan yargılardan yola çıkarak bir kelimenin mecâz-ı mürsel anlamı kazanması için bazı koşullar gerekmektedir. Öncelikle kelimenin kendi anlamından farklı bir şekilde kullanılması gerekir. Bunun yanı sıra gerçek anlamından hariç şekilde kullanılan sözcüğün kazandığı yeni anlamda, gerçek

anlam ile arasında benzetme ilgisinin yer almaması ve sözcüğün gerçek anlamının algılanmasına mâni olan bir ipucunun bulunması gerekir. Son olarak gerçek anlamın algılanmasını zorlaştıran ve engel olan ipucunun bir yargı ya da tamlama içinde olması gerekmektedir (Saraç, 2006, s. 110).

Ad aktarması dîvan edebiyatında mecâz-ı mürsel adıyla bilinmektedir. Ad aktarmasının bilhassa aşağıda sıralanan üç özelliği üzerinde taşıması oldukça önemlidir (Bilgegil, 1989, s.169):

a- *Sözün veya kelimenin gerçek manası haricinde kullanılması,*
b- *Sözle yerine kullanıldığı öğe arasında benzetme amacının olmaması,*
c- *Engelleyici ipucunun varlığı.*

Mecâz-ı mürselde bir sözcük ya da söz mecâz anlamına, iki şey arasında türlü ilgiler kurularak aktarılır. Bunlar gerçek ve mecazlı anlamlar arasında parça-bütün, neden-sonuç, özel-genel gibi ilgilerdir (Dilçin, 1983, s. 415).

1.

"Erişti Hazret-i Sâmî
İçirdi bizlere ***câmı***
Kamu mestetti ağlâmı
Bu meydân-ı muhabbettir
Sülûk ehline hayrettir" (34/6)

Câm; içki sunulan bardak/kadeh anlamına gelmektedir. Yukarıdaki beşlikte ise kadehin içindekinin içirildiği kastedilmiştir ve dolayısıyla mecaz-ı mürsel sanatı vardır.

2.

"Kelâm-ı Hakk'a ***gûş olmayanlar***
Almaz feyzi himmet-i pirânı" (2/31)

Yukarıdaki beyitte gûş olmayanlar ifadesi ile mecaz-ı mürsel sanatı vardır. Gûş olmak; kulak vermek anlamına gelmektedir ve bir deyimdir. Burada kastedilen anlam ise organ olan kulağımızı gerçekten vermek değil dinlemektir.

3.

*"**Tevhid topu**nu destine al "Hû"ya devâm et*
Birgün ola Haydar-sıfat arslan doğa senden" (121/3)

Yukarıdaki beyitte tevhid topu ifadesiyle tesbih kastedilerek mecâz-ı mürsel sanatı yapılmıştır.

4.

*"**Şerîat pâyi**ne bend ol hakikat râhına azm et*
Bulup bir mürşid-i kâmil bu derdin çaresin ara" (3/10)

Beyitte "şerîat pâyi" ifadesinde mecaz vardır.

5.

Bular benzer koyun başlı kilâba
*Buların dünyadır **dîni imânı**"* (2/15)

Beyitte "dîni imânı" kelimesi düşünce, fikir anlamında kullanılarak mecaz yapılmıştır.

1.4. Kinaye

Kinaye kelimesinin sözlük anlamına bakıldığında, "bir şeyi bir şeyle örtmek" manasında kullanılmaktadır. Edebî bir sanat olarak ise "örtülü anlatım" anlamına gelir. Kinaye bir sözcüğü ya da sözü gerçek anlamının dışında benzetme amacı gütmeden ve engelleyici ipucu olmaksızın mecazlı anlamda kullanmadır (Dilçin, 1983, s. 416).

Kinaye sanatında en önemli nokta mecâzi anlamdır. Kinaye sanatında mecâzi anlamdan söz edilirken, gerçek anlam ise bir nevi aralık kalan bir kapı görevindedir. Kinaye bir amaca bağlı şekilde ortaya konduğundan için düşünceye bağlı bir sanat gibi değerlendirilebilir. Ancak çoğunlukla kinaye heyecana bağlı bir sanattır Kocakaplan, 2011, s. 90-91).

1.

"Açıldı ravza-i tevhid ne durursuz ***uyanıklar***
Gülün şebnem zamanıdır erişin bağrı yanıklar
Salâdır cem olunsun reng-i dildare boyanıklar
Cemâlin arz eder aşıklara cânân seher vakti" (136/3)

Yukarıdaki dörtlükte uyanıklar kelimesiyle hem uyanık insanlar hem de mecazi anlamda uyuyan insanlar kastedilerek kinaye yapılmıştır.

2.

"Evvelâ bir pire teslim olmayan derviş midir
Eşiğinde baş koyup *can vermeyen derviş midir"* (39/1)

Yukarıdaki beyitte eşiğine baş koymak ifadesiyle hem gerçek hem mecaz anlam kastedilerek kinaye yapılmıştır. Tasavvufta eşik kutsal sayılmaktadır manâ alemine gidişi ifade eder.

3.

"Nutkun Mesîhâ'nın demi âşıkların olmaz gamı
Sun bizlere ***câm-ı cem'i*** *bu denlü atşân sendedir"* (31/9)

Yukarıdaki beyitte câm-ı cem ifadesiyle hem gerçek anlamda şarap hem de mecazi anlamda aşk ve muhabbet kastedilerek kinaye yapılmıştır.

1.5. Teşhis ve İntak

Teşhis; en basit şekilde kişileştirme ve herhangi bir nesneye karakter adamaktır. İntak ise dillendirme, söyletme, dile getirme ve söyletilme anlamında kullanılmaktadır. "Teşhis insan haricinde hem canlı hem de cansız varlıkları, düşünen, duyan hareket eden bir insan kişiliğinde göstermek, kişileştirmektir. İnsan kişiliğinde canlandıralan bu varlıkları konuşturmaya da intak denir. İntakta kesinlikle teşhis vardır çünkü konuşan tek varlık insandır. Fakat teşhiste her zaman intak olmayabilir" (Dilçin, 1983, s. 419).

Teşhis Örnekleri

1.

"Erişti nev-bahâr figana başladı bülbül
Değil bülbül yalınız o gül-ü ranâda yangın var" (40/3) beyitte bülbülün ağlayıp inlemesi söylenerek bülbül kişileştirilmiştir.

2.

"İster isen vuslatı derûn ile ara
Kıllet ile zillet ile derd ile ara
Nutk eyler olara erse seng ile hârâ
Envâr-ı Muhammed ile enfâs-ı Mesîhâ" (11/3) dörtlükte seng ile hârânın konuşması ifade edilerek kişileştirme yapılmıştır.

3.

"Harâmî gözlerin aşıkların bağrın kebâb eyler
Atar gamzelerin tîri kabağından senin şâhım" (94/2) beyitte gözlerin harami olması ve gamzelerin ok atmasıyla kişileştirme yapılmıştır.

1. Kişileştirilen Nesne: Hubb-u dünyâ **(1/7)**

2. Kişileştirilen Nesne: Nefis **(5/13)**

3. Kişileştirilen Nesne: Andelîb **(8/5)**

4. Kişileştirilen Nesne: Nefis **(10/2)**

5. Kişileştirilen Nesne: Gönül **(11/1)**

6. Kişileştirilen Nesne: Pervâne **(12/3)**

7. Kişileştirilen Nesne: Gönül **(14/1)**

8. Kişileştirilen Nesne: Gönül **(14/5)**

9. Kişileştirilen Nesne: Hâl-i Hindû **(16/1)**

10. Kişileştirilen Nesne: Bülbül **(16/2)**

11. Kişileştirilen Nesne: Nefis **(17/3)**

12. Kişileştirilen Nesne: Nefis **(20/4)**

13. Kişileştirilen Nesne: Çarh-ı felek **(26/2)**

14. Kişileştirilen Nesne: Nefis **(29/5)**

15. Kişileştirilen Nesne: Bülbül **(40/2)**

16. Kişileştirilen Nesne: Felek **(40/6)**

17. Kişileştirilen Nesne: Zîr ü bâlâ **(42/4)**

18. Kişileştirilen Nesne: Kûh u sahrâ **(42/6)**

19. Kişileştirilen Nesne: Leyl-nehar **(42/7)**

20. Kişileştirilen Nesne: Dünyâ vü ukba **(42/8)**

21. Kişileştirilen Nesne: Seng-i hârâ **(42/9)**

22. Kişileştirilen Nesne: Deryâ **(42/11)**

23. Kişileştirilen Nesne: Gönül **(Muh.1/1)**

24. Kişileştirilen Nesne: Bülbül **(53/tüm beşlikler)**

25. Kişileştirilen Nesne: Gül **(53/tüm beşlikler)**

26. Kişileştirilen Nesne: Felek **(53/4)**

27. Kişileştirilen Nesne: Felek **(53/5)**

28. Kişileştirilen Nesne: Cihan **(54/1-2)**

29. Kişileştirilen Nesne: Şahin **(54/2)**

30. Kişileştirilen Nesne: Zindan **(54/5)**

31. Kişileştirilen Nesne: Andelîb **(66/4)**

32. Kişileştirilen Nesne: Hüsnün bahâsı **(72/5)**

33. Kişileştirilen Nesne: Nefis **(80/8)**

34. Kişileştirilen Nesne: Bülbül **(82/2)**

35. Kişileştirilen Nesne: Kaş **(82/2)**

36. Kişileştirilen Nesne: Zülf **(82/2)**

37. Kişileştirilen Nesne: Gönül **(85/1)**

38. Kişileştirilen Nesne: Yürek **(90/1)**

39. Kişileştirilen Nesne: Gamze **(95/6)**

40. Kişileştirilen Nesne: Gönül **(97/6)**

41. Kişileştirilen Nesne: Felek **(98/7)**

42. Kişileştirilen Nesne: Felek **(102/5)**

43. Kişileştirilen Nesne: Gamze **(103/55)**

44. Kişileştirilen Nesne: Bülbül **(103/56)**

45. Kişileştirilen Nesne: Felek **(104/2)**

46. Kişileştirilen Nesne: Gönül **(108/1)**

47. Kişileştirilen Nesne: Nefis **(109/6)**

48. Kişileştirilen Nesne: Nefis **(113/1)**

49. Kişileştirilen Nesne: Gözler **(116/5)**

50. Kişileştirilen Nesne: Gönül **(121/4)**

51. Kişileştirilen Nesne: Gönül **(121/5)**

52. Kişileştirilen Nesne: Gül **(122/5)**

53. Kişileştirilen Nesne: Bülbül **(122/5)**

54. Kişileştirilen Nesne: Bülbül **(124/3)**

55. Kişileştirilen Nesne: Andelîb **(126/3)**

56. Kişileştirilen Nesne: Sefîne **(131/9)**

57. Kişileştirilen Nesne: Gamze **(131/9)**

58. Kişileştirilen Nesne: Bülbül **(132/7)**

59. Kişileştirilen Nesne: Bülbül **(136/4)**

60. Kişileştirilen Nesne: Nefis **(137/2)**

61. Kişileştirilen Nesne: Gamze **(137/4)**

62. Kişileştirilen Nesne: Bülbül **(140/7)**

63. Kişileştirilen Nesne: Bülbül **(153/3)**

64. Kişileştirilen Nesne: Gamze **(150/tüm bentler)**

65. Kişileştirilen Nesne: Amâl-i kabîh **(30/7)**

İntak Örnekleri

1.

"Hitâb-ı "kün fekân" erdi zuhura geldi akl-ı küll
*Felekler gulgule düştü kamu esmâda yangın var" (*40/6) beyitte feleklerin bağırıp çağrışması söylenilerek intak sanatı yapılmıştır.

2.

"Derdli yürek âh eyleme
Derdine derman ara bul
Her yerde derdin söyleme
Derdine derman ara bul
Bir kâmil insan ara bul" (90/1) beşlikte yüreğin ah edip derdini söylemesi ifade edilerek intak sanatı yapılmıştır.

3.

"Erişti nefhâ-i Rahmân açıldı lale sünbüller
Okurlar ism-i azâm cümle kudsîler bülbüller
Bu esrâr-ı ilâhiden haberdâr olmayan diller
Ne yatarsın behey gâfil uyan bir an seher vakti" (136/4) dörlükte bülbülerin ism-i azâm okumaları söylenilerek intak sanatı yapılmıştır.

1. Konuşturulan Nesne: Seng ile harâ **(11/3,)**

2. Konuşturulan Nesne: Bülbül **(16/2)**

3. Konuşturulan Nesne: Bülbül **(40/2-3)**

4. Konuşturulan Nesne: Felek **(40/6)**

5. Konuşturulan Nesne: Zîr ü bâlâ **(42/4)**

6. Konuşturulan Nesne: Kûh u sahrâ **(42/6)**

7. Konuşturulan Nesne: Leyl-nehar **(42/7)**

8. Konuşturulan Nesne: Dünyâ vü ukba **(42/8)**

9. Konuşturulan Nesne: Seng-i hârâ **(42/9)**

10. Konuşturulan Nesne: Deryâ **(42/11)**

11. Konuşturulan Nesne: Andelîb **(66/4)**

12. Konuşturulan Nesne: Hüsnün bahâsı **(72/5)**

13. Konuşturulan Nesne: Yürek **(90/1)**

14. Konuşturulan Nesne: Bülbül **(103/56)**

15. Konuşturulan Nesne: Bülbül **(124/3)**

16. Konuşturulan Nesne: Andelîb **(126/3)**

17. Konuşturulan Nesne: Bülbül **(132/7)**

18. Konuşturulan Nesne: Azâ **(143/3)**

19. Konuşturulan Nesne: Bülbül **(153/3)**

20. Konuşturulan Nesne: Amâl-i kabîh **(30/7)**

2. BÖLÜM
Mânâya Bağlı Sanatlar

2.1. Tevriye

Tevriye söze güzellik ve nükte ekleyerek sözün mânâsını daha zengin kılan sanatlardan biridir. Tevriye, Arapça "verâ" kökünden türetilen bir kelimedir. Verâ, "öte, arke geri" anlamına gelir. Tevriye ise "saklamak, gizli tutmak" manasında kullanılmaktadır. Edebî bir kavram olarak tevriye hem yakın hem de uzak iki ayrı manası olan bir sözcüğün yakın olan anlamının söylenip, uzak anlamının kastedildiği bir sanattır. Bu konu hakkında yer alan kaynaklara göz atılarak tevriye kavramı üzerine başka bir tanımlama yapılması gerekecek olursa; tevriye, en az iki mânâsı olan cinaslı ya da birden çok anlamlı bir sözcük veya ibarenin anlamlarından bir tanesinin kullanılıp, diğer anlamının ise ifadenin içerisine saklanmasıdır. Bu sanat içinde sözcüğe ait olan mânâlardan bir tanesi ifadenin başlıca mânâsına uygun olacak şekilde kullanılmaktadır. Diğer anlamı ise, muhatap, konu, ya da ifadede sözü geçen diğer ifadeler aracılığı ile çağrıştırılmaktadır. Bazı tevriye örneklerine bakıldığında anlamlardan hangisinin yakın hangisinin uzak anlam olduğunu anlamak oldukça zordur. Tevriye yerine ihâm kelimesinin tercih edilmesinin nedenlerinden biri de bu şekildeki örneklerdir (Coşkun, 2007, s.249).

1.

"Açıldı ravza-i tevhid ne durursuz uyanıklar
***Gülün** şebnem zamanıdır erişin bağrı yanıklar*
Salâdır cem olunsun reng-i dildare boyanıklar
Cemâlin arz eder aşıklara cânân seher vakti" (136/3)

Yukarıdaki dörtlükte "gülün" kelimesi hem çiçek adı olan gül hem de gülmek eylemi anlamında kullanılarak tevriye yapılmıştır.

2.

"Senin sâyende **salih**dir bu Sâlih
Ki senden gayrı yoktur mihribânı" (2/32)

Beyitte "salih" kelimesi ile şair hem kendisini kastetmekte hem de iyi amel sahibi insan anlamında kullanarak tevriye yapmıştır.

3.

"Pîr- i Sâmî gibi şahı bulup sıdk ile kıl ***âh****ı*
Açar ol müstakîm râhı eriştirir seni yâra" (3/11)

Beyitte "âh" sözcüğü hem Allah'ı zikir etmek hem de ah eylemek/inlemek anlamlarında kullanılarak tevriye yapılmıştır.

4.

"Akıldan şak olunmuş bir **kılam** ben
Kesâfet aleminde ne **kılam** ben" (111/1)

Beyitte birinci mısrada geçen kılam kelimesi kul anlamındadır; ikinci mısrada ise hem kul hem de kılmak eylemi anlamında kullanılarak cinasla birlikte tevriye sanatı yapılmıştır.

1. *"Hiçbir gün şâd edip kılmadın Rüstem"* ifadesindeki *"Rüstem"* kelimesi hem yiğit, cesur anlamında kullanılıp hem de İran'ın efsane kahramanına işaret edilerek tevriye yapılmıştır. **(104/1)**

2. "*Yetiş ey keştibânım bir derin deryâya düştüm ben*
Meded gavvâsım ol kim bî-amân dalgaya düştüm ben" beyitte *"gavvâs"* kelimesi hem dalgıç anlamında hem de tasavvufta mürşidi ifade eden bir terim olması sebebiyle tevriyeli olarak kullanılmıştır. **(109/1)**

3. "*Salihâ bir kimseye yol aldıran ihlâsıdır*" ifadesinde şair adını tevriyeli olarak kullanmıştır. **(46/8)**

2.2. Tekrir

Tekrir, bir ifadedeki kelimelerin aynı manadaki tekrarı olarak tanımlanmaktadır. Tekrâr da denilebilir. Bu sanat kapsamında tekrar edilen sözcük aracılığı ile ifadeye daha açık bir anlam katılır muhatabın dikkati toplanmaya çalışılır. Yazar kendisi üzerinde fazla etkisi olan bir durumu sık biçimde tekrarlayarak okuyucuların aklını ya da düşüncesini tek bir noktaya toplamak ister. Bu sanat, metin sahibinin aralıklı şekilde değindiği kavramları, ruh halini, heyecanının kendisini yönlendirdiği öğeleri sergiler. Bu sanat aracılığı ile sözcüğe bir uyum ve âhenk katılır. Metnin ses yönüne de vurgu yapılır. Böylece ritim sağlanmış olur (Saraç, 2006, s. 196; Tok, 2011, s. 259).

Tekrir heyecana bağlı bir sanattır. Bu sanatta sanatkârı etkileyen nesne ya da olgunun bir noktası, heyecanın merkezini meydana getirir. Heyecan çeşitli aralıklar ile o nokta üzerine odaklanır ve o nokta etrafında döner. Bu noktaya geri dönüşler de bu sanatı meydana getirir (Kocakaplan, 2011, s. 145).

1.

*"**Hüvel**-Evvel **Hüvel**-Âhir **Hüvel**-Bâtın **Hüvel**-Zâhir*
***Hüvel**-Rahîm **Hüvel**-Kâhir **Hüvel**-Ferd ü **Hüvel**-Mevlâ"* (3/2)

Beyitte "Hüvel" kelimesi ile tekrir sanatı yapılmıştır. Hüvel "O" demektir, Hû Allah'ın zât ismidir. O, evveldir (ilktir), âhirdir (sondur), bâtındır (gizli olandır), zâhirdir (alâmetleri tüm mahlûkata görünendir), rahîmdir (merhamet edendir), kâhirdir (kudret sahibidir).

2.

*"**Cânâ cânân cân** dahi **cânân**a kavuşmak diler*
Arada var "berzahun lâyebgıyânî" el-meded" (13/8)

Beyitte "cân, cânân" kelimeleri ile tekrir yapılmıştır.

3.

"**Dilersin **dilberi dilber** kılarsın **dilberi dilber
Sana da keşf olur dilber mühim esrâr-ı dervişân" (112/5)

Beyitte "dilber" kelimesi ile tekrir yapılmıştır.

4.

"Sâmî gibi şâhım var ***diye diye***
Rahm eyle yâremi sar ***diye diye***
Salihem cihânda yâr ***diye diye***
Ömrüm günüm çürümeğe başladı" (158/6)

Dörtlükte "diye diye" ifadesiyle ikileme şeklinde tekrir yapılmıştır.

5.

"Seni bend eylemiştir iş bu dünyâ
Ki sen yok yere ***ha oyna ha oyna****"* (160/4)

Beyitte "ha oyna ha oyna" ifadesiyle ikileme şeklinde tekrir yapılmıştır.

1. *"Şeyhim şeyhim sultan şeyhim/ Sensin derdlerime derman şeyhim"* ifadesi ile tekrir yapılmıştır. **(95/tüm bentler)**

2. *"Gel gel"* ifadesi ile ikileme şeklinde terkrir vardır. **(92/tüm beyitler)**

3. *"Bülbül ağlar bağban ağlar gül ağlar/ Begler ağlar sultan ağlar kul ağlar"* ifadesi ile tekrir sanatı yapılmıştır. **(53/tüm beşlikler)**

4. *"İsterem"* kelimesi ile tekrir yapılmıştır. **(93/ tüm dörtlükler)**

5. *"Gâhî"* kelimesi ile tekrir yapılmıştır. **(16/5)**

6. *"Yer"* ve *"yedi"* kelimeleri ile tekrir yapılmıştır. **(26/3)**

7. *"Şerha şerha"* ifadesi ile ikileme şeklinde tekrir yapılmıştır. **(52/5)**

2.3. Tenâsüp

Bir diğer ismi ile mürâ'at-ı nâzir olarak da bilinir. Birbirinden farklı birçok kaynakta; tenâsüp, tevfîk, itilâf cemiyyet, telfîk, mütenâsib, muvâhat, gibi terimler de kullanılır. Bir konu hakkında aralarında tezatın haricinde farklı ilişkiler olan en az iki sözcük, terim ve deyimi bir beyit ya da mısra içerisinde sözcük sıralaması önemsiz şekilde

kullanılması tenâsüp sanatını tanımlar (Dilçin, 1983, s. 431; Külekçi, 2005, s. 190; Saraç, 2006, s. 160; Tok, 2013, s. 99).

Tenâsüp sanatının yer aldığı beyitlerde, bu sanatı meydana getiren sözcük ya da sözcük gruplarının rastgele ya da düzenli şekilde kullanıldıklarını görmek mümkündür. Anlam açısından tenâsüp ile ilişkisi olan kelimeler, çoğunlukla beytin geneline karışık olarak yayılmışlardır. Bazı durumlarda da ilk ve ikinci mısrada ayrı gruplar oluşturacak şekilde kullanılmıştır.

1.

"Tenin toprak cânın sudur nefis bâd-ı hevâdandır
İyi bil nârıdır ruhun meded ermek dile nura" (3/9)

Beyitte toprak, su, bâd, nâr kelimeleriyle tenasüp yapılmıştır. Bu kavramlarla bedenin dört unsurdan yaratıldığı akla gelmektedir.

2.

"Hem şerîat hem tarîkat hem hakîkat kâmili
Hakk ile icrâ edip eyler bu yolda gayreti" (1/17)

Beyitte İslam'ın dört kapısı olarak adlandırılan şeriat, tarikat, hakikat kelimeleriyle tenasüp yapılmıştır.

3.

"Cennete iken dane için dâme tutuldum
Âhir gezerek Kâbe-i Ulyâyı da bildim" (97/10)

Beyitte cennet, dane, dâme kelimeleri ilk insan Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın cennetteyken tuzağa düşürülmelerini akla getirmektedir dolayısıyla bu kelimeler arasında tenasüp vardır.

4.

"Kaşınla kirpiğin zülfün beni mest eyledi dilber
Değil mestâne gözler kâmet-i zibâda yangın var" (40/4)

Beyitte kaş-kirpik-zülf, mest-mestâne kelimeleri sevgiliyi akla getirmektedir, bu kavramlarla tenasüp yapılmıştır.

5.

"Hem nûrı hâr olmuşam hem güli hem hâr olmuşam
Yağmur olup kar olmuşam hem âb-ı bârân bendedir" (41/3)

Beyitte nûr-hâr, gül-hâr-, yağmur-kar-âb-ı bârân kelimeleriyle tenasüp yapılmıştır.

1. "Besmele, hamdele, salavatullah" kelimeleri ile yapılmıştır. **(1/1)**

2. "Salât, selâm, Resûlü Ahmed, ümmet" kelimeleri ile yapılmıştır. **(1/2)**

3. "Çâr-ı yâr, Ebû-Bekr, Ömer, Osman, Ali" kelimeleri ile yapılmıştır. **(1/4)**

4. "Sun, mest, hayran" kelimeleri ile yapılmıştır. **(1/6)**

5. "Ehl-i dünya, hubb-u dünya" kelimeleri ile yapılmıştır. **(1/7)**

6. "Derd, mâriz, şerbet" kelimeleri ile yapılmıştır. **(1/12)**

7. "Bülbül, aşiyan" kelimeleri ile yapılmıştır. **(2/5)**

8. "Sürü, çoban" kelimeleri ile yapılmıştır. **(2/14)**

9. "Sefîne, kara, keştibân" kelimeleri ile yapılmıştır. **(2/16)**

10. "Mâr-ı nefs, ejder yılan" kelimeleri ile yapılmıştır. **(2/20)**

11. "Gül, bağçevan" kelimeleri ile yapılmıştır. **(2/22)**

12. "Yâkub, Yusûf, ref, vuslat" kelimeleri ile yapılmıştır. **(2/29)**

13. "Evvel, Ahîr, Bâtın, Zâhir, Rahîm, Kâhir, Ferd, Mevlâ" kelimeleri ile yapılmıştır. **(3/2)**

14. "Şerîat, hakikat, mürşid-i kâmil" kelimeleri ile yapılmıştır. **(3/10)**

15. "Ten, cân, rûh, su, bâd, nâr, toprak" kelimeleri ile yapılmıştır. **(3/9)**

16. “Nûr, şems, encüm, ziyâ” kelimeleri ile yapılmıştır. **(4/10)**

17. “Dünya, mâfihâ” kelimeleri ile yapılmıştır. **(4/19)**

18. “Hâk, bâd, âb, âteş, bünyâd” kelimeleri ile yapılmıştır. **(5/2)**

19. “Mecnûn, divâne” kelimeleri ile yapılmıştır. **(5/5)**

20. “Ebleh, echel” kelimeleri ile yapılmıştır. **(5/10)**

21. “Belâ, gark, sefîne, kenâr” kelimeleri ile yapılmıştır. **(6/3)**

22. “Cefâ, sefâ, yâr” kelimeleri ile yapılmıştır. **(6/6)**

23. “Kemân, göze, tîr, ciğer, ney” kelimeleri ile yapılmıştır. **(7/7)**

24. “Gül, gonca, andelîb, feryâd” kelimeleri ile yapılmıştır. **(8/5)**

25. “Sâkî, bâde, atşân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(9/2)**

26. “Giriftâr, zâr, giryân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(9/3)**

27. “Derd, belâ, bâb, derbân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(9/8)**

28. “Hâzık-tabîb, Lokman” kelimeleri ile yapılmıştır. **(9/10)**

29. “Derd, tabîb, Hazret-i Lokmân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(10/7)**

30. “Kıllet, zillet, derd” kelimeleri ile yapılmıştır. **(11/3)**

31. “Tevrât, İncil, Zebur, Kâf” kelimeleri ile yapılmıştır. **(11/4)**

32. “Müyesser, takdir-i ezel, mukadder” kelimeleri ile yapılmıştır. **(11/8)**

33. “Muhîb, şükûfe, andelîb, gül” kelimeleri ile yapılmıştır. **(12/2)**

34. “Âşık, yâr, vâsıl, vuslât – berdâr, dâr, Mansur” kelimeleri ile yapılmıştır. **(12/3)**

35. “Bâde, cür’a, mey” kelimeleri ile yapılmıştır. **(13/4)**

36. “Mey, kadeh, şarâb” kelimeleri ile yapılmıştır. **(14/6)**

37. “Hudâ, lutf, ihsân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(15/1)**

38. “Behişt, hûri, gılmân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(15/4)**

39. “Kenz, miftâh, derbân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(15/21)**

40. “Beyân, meânî, tevîl, tıbyân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(15/34)**

41. “Hâl-i hindû, had, mûy” kelimeleri ile yapılmıştır. **(16/1)**

42. “Hasret, firâk, giryân,” kelimeleri ile yapılmıştır. **(18/1)**

43. “Ciğer, kebâb, od” kelimeleri ile yapılmıştır. **(19/2)**

44. “Bahrî, ummân, dehrî, mülhid” kelimeleri ile yapılmıştır. **(19/7)**

45. “Keştibân, fülk, engin” kelimeleri ile yapılmıştır. **(19/11)**

46. “Hâdim, hizmet” kelimeleri ile yapılmıştır. **(19/13)**

47. “Nefs, hevâ, sivâ” kelimeleri ile yapılmıştır. **(20/1)**

48. “Su, toprak, nâr” kelimeleri ile yapılmıştır. **(20/2)**

49. “Bağ, gülşân, hubân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(23/1)**

50. “Âlim, âmil, kâmil, meşâyih” kelimeleri ile yapılmıştır. **(23/3)**

51. “Kadeh, aşk, mey” kelimeleri ile yapılmıştır. **(24/2)**

52. “Katre, ummân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(24/4)**

53. “Rabıta, pîr, şeyh” kelimeleri ile yapılmıştır. **(24/9)**

54. “Tamu, semâ, yer” kelimeleri ile yapılmıştır. **(26/3)**

55. “Bağ, gül, dermek” kelimeleri ile yapılmıştır. **(26/5)**

56. “Cihân, dünyâ” kelimeleri ile yapılmıştır. **(27/5)**

57. “Dünyâ, mafihâ” kelimeleri ile yapılmıştır. **(27/7)**

58. “Yürek, derûn” kelimeleri ile yapılmıştır. **(28/3)**

59. “Dil, kalb” kelimeleri ile yapılmıştır. **(28/5)**

60. “Gül, bülbül – mûy, bûy, elvân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(29/3)**

61. “Teşvîş, fâsid, endişe” kelimeleri ile yapılmıştır. **(29/5)**

62. “Katre, ummân, deryâ” kelimeleri ile yapılmıştır. **(30/2)**

63. “Savm, iftâr” kelimeleri ile yapılmıştır. **(30/8)**

64. “Bülbül, gül-ü handan, canân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(31/1)**

65. “Asker, emr, fermân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(31/11)**

66. “Zülf, tel, berdâr” kelimeleri ile yapılmıştır. **(32/6)**

67. “Muîn, melce” kelimeleri ile yapılmıştır. **(32/9)**

68. “Cânân, dilber, meftûn” kelimeleri ile yapılmıştır. **(33/1)**

69. “Hayâl, nakş, musavver” kelimeleri ile yapılmıştır. **(35/3)**

70. “Tabib, merhem, ilaç, yara” kelimeleri ile yapılmıştır. **(36/1)**

71. “Aşk, âşık, derd” kelimeleri ile yapılmıştır. **(37/2)**

72. “Andelîb, gonca, gülşân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(37/3)**

73. “Pîr, derviş, eşik, teslim” kelimeleri ile yapılmıştır. **(39/1)**

74. “Mekteb-i irfâni ders-i sabak – Hızr, âb-ı hayât” kelimeleri ile yapılmıştır. **(39/2)**

75. “Kabr, haşr, sırât” kelimeleri ile yapılmıştır. **(39/7)**

76. “Andelîb, bağ-ı aşk, gül, handân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(39/8)**

77. “Bağ, gül, bülbül” kelimeleri ile yapılmıştır. **(40/2)**

78. “Figân, bülbül, gül-ü ranâ” kelimeleri ile yapılmıştır. **(40/3)**

79. “Yanmak, tütmek, âteş” kelimeleri ile yapılmıştır. **(40/11)**

80. “Hâk, bâd, âb, âteş” kelimeleri ile yapılmıştır. **(42/5)**

81. “Âb, bâd, dünya, ukbâ” kelimeleri ile yapılmıştır. **(42/8)**

82. “Bülbül, gül, hâr” kelimeleri ile yapılmıştır. **(43/1)**

83. “Zülf- berdâr, Mansûr” kelimeleri ile yapılmıştır. **(43/5)**

84. “Cânân, sevdâ, vefâsız” kelimeleri ile yapılmıştır. **(43/7)**

85. “Şehd, helvâ, mennüs helva” kelimeleri ile yapılmıştır. **(44/7)**

85. “Muhabbet, sohbet” kelimeleri ile yapılmıştır. **(45/3)**

87. “Bülbül, gül, vâveylâ, gülşân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(45/5)**

88. “Şerîat, tarikat, marifet” kelimeleri ile yapılmıştır. **(46/2)**

89. “Cevr, sitem, hicrân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(47/1)**

90. “Kelâm, sohbet, hayat” kelimeleri ile yapılmıştır. **(47/7)**

91. “Kaş, kirpik, zülf” kelimeleri ile yapılmıştır. **(47/8)**

92. “Bülbül, gül, gonca-i hamra” kelimeleri ile yapılmıştır. **(48/4)**

93. “Cilve, nâz, hırâmân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(48/5)**

94. “Bülbül, gül” kelimeleri ile yapılmıştır. **(49/2)**

95. “Tâc, abâ, hil’at” kelimeleri ile yapılmıştır. **(49/5)**

96. “Pîr, meşâyih, kâmil” kelimeleri ile yapılmıştır. **(50/4)**

97. “Âlim, âgâh, âmil” kelimeleri ile yapılmıştır. **(50/5)**

98. “Sülûk, mürid, şeyh” kelimeleri ile yapılmıştır. **(50/8)**

99. “Kaş, kad, kemân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(51/1)**

100. “Kaş, kirpik, zülf” kelimeleri ile yapılmıştır. **(51/2)**

101. “Zülf- dâr, Mansûr” kelimeleri ile yapılmıştır. **(51/3)**

102. “Sihr, meftûn” kelimeleri ile yapılmıştır. **(51/4)**

103. “Tîğ, top, gürz” kelimeleri ile yapılmıştır. **(51/7)**

104. “İllet, zillet” kelimeleri ile yapılmıştır. **(52/3)**

105. “Yürek, kan, şarâb” kelimeleri ile yapılmıştır. **(52/5)**

106. “Bağ, bağban, bülbül, gül” kelimeleri ile yapılmıştır. **(53/tüm beşlikler)**

107. “Can, canan, eş, dost” kelimeleri ile yapılmıştır. **(54/1)**

108. “Cerrah, Lokmân, derman, çare” kelimeleri ile yapılmıştır. **(54/3)**

109. “Derman, Lokmân, hekim” kelimeleri ile yapılmıştır. **(55/1)**

110. “Kafile, kervân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(55/4)**

111. “Gam, cevr, sitem” kelimeleri ile yapılmıştır. **(56/1)**

112. “Bağ, sünbül, gül, bülbül” kelimeleri ile yapılmıştır. **(56/2)**

113. “Nefs, gazâ-yı ekber, adû” kelimeleri ile yapılmıştır. **(57/3)**

114. “Esir, habs, zindan” kelimeleri ile yapılmıştır. **(57/5)**

115. “Aşık, aşk, şarab, mahmur” kelimeleri ile yapılmıştır. **(58/6)**

116. “Eşcâr, diken, gül, hâr” kelimeleri ile yapılmıştır. **(59/5)**

117. “Hubb-u dünya, şöhret-i dünya, peres” kelimeleri ile yapılmıştır. **(60/2)**

118. “Kâmet, kaş, kaves” kelimeleri ile yapılmıştır. **(60/5)**

119. “Şerîat, marifet, hakikat” kelimeleri ile yapılmıştır. **(62/2)**

120. "Âb, tufân, deryâ" kelimeleri ile yapılmıştır. **(63/1)**

121. "Gül, andelîb, hâr" kelimeleri ile yapılmıştır. **(63/6)**

122. "Terakkî, rif'at-ı bâlâ" kelimeleri ile yapılmıştır. **(65/2)**

123. "Ferah, şâd" kelimeleri ile yapılmıştır. **(65/7)**

124. "Andelîb, feryâd, gonca gül" kelimeleri ile yapılmıştır. **(66/4)**

125. "Bâb, dergâh, şeyh" kelimeleri ile yapılmıştır. **(66/8)**

126. "Kirpik, ok, kaş, kemân" kelimeleri ile yapılmıştır. **(67/2)**

127. "Ayn, yanak, kemân" kelimeleri ile yapılmıştır. **(67/4)**

128. "Tîr, gamze, bağır" kelimeleri ile yapılmıştır. **(67/5)**

129. "Sadef, mercân, mahfuz" kelimeleri ile yapılmıştır. **(69/1)**

130. "Hased, kibr, riyâ" kelimeleri ile yapılmıştır. **(69/4)**

131. "Mecnûn, sahrâ, Leylâ" kelimeleri ile yapılmıştır. **(70/2)**

132. "Gül, bağ, bülbül, gülşân" kelimeleri ile yapılmıştır. **(71/2)**

133. "Deri, debâğ, çiğnemek" kelimeleri ile yapılmıştır. **(73/6)**

134. "Irak, hasret, gam" kelimeleri ile yapılmıştır. **(74/1)**

135. "Nuhâs, zer, sikke, sarrâf" kelimeleri ile yapılmıştır. **(75/7)**

136. "Mürşid, bîat, meclis, sohbet" kelimeleri ile yapılmıştır. **(76/3)**

137. "Derd, dermân, Lokman" kelimeleri ile yapılmıştır. **(76/5)**

138. "Âteş, gülşân" kelimeleri ile yapılmıştır. **(76/6)**

139. "Bıçak, inkıyâd, kurbân" kelimeleri ile yapılmıştır. **(76/7)**

140. "Müfessir, muhaddis, sahîh ahbâr" kelimeleri ile yapılmıştır. **(78/9)**

141. "Ârif, kâmil, sultan" kelimeleri ile yapılmıştır. **(79/2)**

142. "Gül, kuş, bülbül" kelimeleri ile yapılmıştır. **(81/1)**

143. "Saâdet kişveri, Mülk-ü hüsn – bülbül, gül – kaş,zülf" kelimeleri ile yapılmıştır. **(82/2)**

144. "Müjgân, kaş, yay" kelimeleri ile yapılmıştır. **(82/7)**

145. “Yâr, ağyâr” kelimeleri ile yapılmıştır. **(85/2)**

146. “Mey, mest, sâni, sun’u” kelimeleri ile yapılmıştır. **(86/1)**

147. “Yanmak, tütmek, âteş” kelimeleri ile yapılmıştır. **(86/6)**

148. “Kusur, günâh, afv” kelimeleri ile yapılmıştır. **(89/2)**

149. “Nâtüvân, hasta, zâr, vâh” kelimeleri ile yapılmıştır. **(89/4)**

150. ““Derd, dermân, Lokman” kelimeleri ile yapılmıştır. **(90/6)**

151. “Keştibân, fülk, deryâ” kelimeleri ile yapılmıştır. **(91/5)**

152. “Murg, gülşân, gül, baharistan” kelimeleri ile yapılmıştır. **(92/1)**

153. “Mâriz, tabîb-i hâzık, Lokman” kelimeleri ile yapılmıştır. **(92/2)**

154. “Mekteb, ilm, irfân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(92/3)**

155. “Pervâne, nâr, gonca, hâr” kelimeleri ile yapılmıştır. **(93/1)**

156. “Göz, gamze, tîr” kelimeleri ile yapılmıştır. **(94/2)**

157. “Hızır, âb-ı hayât, âb-ı zülâl” kelimeleri ile yapılmıştır. **(94/3)**

158. “Andelib, verd, budak, hasret, firâk” kelimeleri ile yapılmıştır. **(94/5)**

159. “Bağ-ı vahdet, gül, andelîb” kelimeleri ile yapılmıştır. **(96/3)**

160. “Kuş, murg, feryâd, kafes” kelimeleri ile yapılmıştır. **(98/3)**

161. “Berdâr, zülf, dâr” kelimeleri ile yapılmıştır. **(98/4)**

162. “Can, cânân, vasl- derd, derman, Lokmân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(98/5)**

163. “Kuş, andelîb, gülşân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(98/6)**

164. “Kir, pas, köhne, palas” kelimeleri ile yapılmıştır. **(99/4)**

165. “Dil, cân, dildâr, cânan” kelimeleri ile yapılmıştır. **(101/4)**

166. “Andelîb, sohbet, verdân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(101/6)**

167. “Bülbül, gül, gülzâr, gülşân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(101/7)**

168. “Zülf, hicâb, berdâr” kelimeleri ile yapılmıştır. **(101/9)**

169. “İnci, sadef, mercân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(101/11)**

170. “Âşık, bâr-ı girân, derd” kelimeleri ile yapılmıştır. **(101/12)**

171. “Sefîne, girdâb” kelimeleri ile yapılmıştır. **(102/2)**

172. “Gülşen bağı, andelibin çağı” kelimeleri ile yapılmıştır. **(102/3)**

173. “Bülbül, gül,” kelimeleri ile yapılmıştır. **(102/4)**

174. “Bahçe, bülbül, gül, gonca, şükûfe, diken, hâr” kelimeleri ile yapılmıştır. **(102/7)**

175. “Ceng, gavgâ,” kelimeleri ile yapılmıştır. **(103/6)**

176. “Mihr, mâh, arz, semâvat” kelimeleri ile yapılmıştır. **(103/8)**

177. “Dermân, Lokman Hekim” kelimeleri ile yapılmıştır. **(103/14)**

178. “Gülzâr, şükûf-ü gül ü reyhân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(103/19)**

179. “Muattar, zülf, mûy, bûy” kelimeleri ile yapılmıştır. **(103/47)**

180. “Cennet, bağ, bostan” kelimeleri ile yapılmıştır. **(103/48)**

181. “Gonca, bülbül, gülistân, feryâd” kelimeleri ile yapılmıştır. **(103/56)**

182. “Kad, dâl, zâl” kelimeleri ile yapılmıştır. **(104/1)**

183. “Cennet, gül, bülbül” kelimeleri ile yapılmıştır. **(105/6)**

184. “Derviş, mürşid, bülbül, gül” kelimeleri ile yapılmıştır. **(105/12)**

185. “Derviş, mürşid, bülbül, gül” kelimeleri ile yapılmıştır. **(105/13)**

186. “Uşşâk, sâlik, himmet-i sultân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(107/2)**

187. “Dağ, taş, sahra, kasr, eyvân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(107/7)**

188. “Âb, hâk, bâd, âteş – rûh, cân, cism, ebdân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(107/10)**

189. “Mey, mest” kelimeleri ile yapılmıştır. **(108/8)**

190. “Keştibân, deryâ, gavvâs, dalga” kelimeleri ile yapılmıştır. **(109/1)**

191. “Yürek, kan, şarab” kelimeleri ile yapılmıştır. **(109/7)**

192. “Şükûfe, bûy, ıtır” kelimeleri ile yapılmıştır. **(109/13)**

193. “Enîs, mûnis” kelimeleri ile yapılmıştır. **(111/3)**

194. “Dem, sâkî, mey-i hamrâ” kelimeleri ile yapılmıştır. **(112/2)**

195. “Nâr, âb, hâk,” kelimeleri ile yapılmıştır. **(113/4)**

196. “Nakş, resim, nakkâş” kelimeleri ile yapılmıştır. **(113/11)**

197. “Gülistân, gül, hâr,” kelimeleri ile yapılmıştır. **(114/2)**

198. “Aşk, od, ihrâk” kelimeleri ile yapılmıştır. **(114/5)**

199. “Bülbül, gül” kelimeleri ile yapılmıştır. **(115/1)**

200. “Kaş, kirpik, zülf” kelimeleri ile yapılmıştır. **(116/5)**

201. “Kibr, hased, zem” kelimeleri ile yapılmıştır. **(118/1)**

202. “Mansur, zülfün teli, bülbül, gülşân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(122/2)**

203. “Gül bülbül, gülistân, pervâne, ateş” kelimeleri ile yapılmıştır. **(122/5)**

204. “Dergâh, sohbet” kelimeleri ile yapılmıştır. **(124/6)**

205. “Andelîb, âh u zâr, gül, hâr” kelimeleri ile yapılmıştır. **(126/3)**

206. “Divâne, melâmet hırkası” kelimeleri ile yapılmıştır. **(127/10)**

207. “Maşûk, âşık, cevr, belâ” kelimeleri ile yapılmıştır. **(127/12)**

208. “Bahr, âb, tufân, keştibân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(127/15)**

209. “Gül, handân, açılmak” kelimeleri ile yapılmıştır. **(128/4)**

210. “Gönül, aşk, muhabbet” kelimeleri ile yapılmıştır. **(129/1)**

211. “Gül, gülşâne” kelimeleri ile yapılmıştır. **(129/2)**

212. “Bahr, katre, deryâ” kelimeleri ile yapılmıştır. **(130/1)**

213. “Derman, hekim” kelimeleri ile yapılmıştır. **(130/2)**

214. “Bülbül, bağ, gül” kelimeleri ile yapılmıştır. **(130/4)**

215. “Âb, turâb, nâr, bâd” kelimeleri ile yapılmıştır. **(130/5)**

216. “Bend, saht-ı kemend” kelimeleri ile yapılmıştır. **(131/7)**

217. “Ten, cân, yürek” kelimeleri ile yapılmıştır. **(131/13)**

218. “Bülbül, feryâd, gül budağı” kelimeleri ile yapılmıştır. **(132/7)**

219. “Âlim, kâmil, velî” kelimeleri ile yapılmıştır. **(132/11)**

220. “Bülbül, kafes, gülşân” kelimeleri ile yapılmıştır. **(134/1)**

221. “Gül, bülbül” kelimeleri ile yapılmıştır. **(135/28)**

222. "Zâr, münâcât, hâcât" kelimeleri ile yapılmıştır. **(136/1)**

223. "Lale, sünbül, bülbül" kelimeleri ile yapılmıştır. **(136/4)**

224. "Ummân, keştim, deryâ" kelimeleri ile yapılmıştır. **(137/5)**

225. "Gönül, aşk, sevdâ" kelimeleri ile yapılmıştır. **(137/7)**

226. "Zülfün teli, berdâr" kelimeleri ile yapılmıştır. **(138/7)**

227. "Mest, mestâne" kelimeleri ile yapılmıştır. **(138/9)**

228. "Bahr, ırmak, keştibân" kelimeleri ile yapılmıştır. **(139/8)**

229. "Andelîb, gonca, gül" kelimeleri ile yapılmıştır. **(139/14)**

230. "İhrâm, kurbân, hâcı," kelimeleri ile yapılmıştır. **(140/4)**

231. "Şerîat, hakikat – bahr, ummân – şehir, sultân" kelimeleri ile yapılmıştır. **(140/6)**

232. "Andelîb, zâr, gonca, hâr" kelimeleri ile yapılmıştır. **(140/7)**

233. "Zülf, bend" kelimeleri ile yapılmıştır. **(141/9)**

234. "Bahr, gavvâs" kelimeleri ile yapılmıştır. **(142/25)**

235. "Katre, bahr, ummân" kelimeleri ile yapılmıştır. **(143/7)**

236. "Bağ, gül, andelîb" kelimeleri ile yapılmıştır. **(144/16)**

237. "Ciğer, kebab – yürek, kan, şarab" kelimeleri ile yapılmıştır. **(145/6)**

238. "Kaş, göz, dem, leb, yanak – feryâd, andelîb, gül" kelimeleri ile yapılmıştır. **(146/3)**

239. "Bülbül, gül, diken, hâr" kelimeleri ile yapılmıştır. **(147/82)**

240. "Mest, mestâne" kelimeleri ile yapılmıştır. **(148/9)**

241. "Emânet, sıyânet" kelimeleri ile yapılmıştır. **(151/5)**

242. "Mürşid-i kâmil, şeyh" kelimeleri ile yapılmıştır. **(151/6)**

243. "Bağ, bülbül, gonca, gül" kelimeleri ile yapılmıştır. **(152/3)**

244. "Bülbül, nâlân, feryâd – gon, gül, hâr" kelimeleri ile yapılmıştır. **(153/3)**

245. "Andelîb, gül, feryâd, gülzâr" kelimeleri ile yapılmıştır. **(153/11)**

246. "Yürek, kan, şarab, hamr" kelimeleri ile yapılmıştır. **(156/5)**

247. "Bülbül, gül – kudûm, saz" kelimeleri ile yapılmıştır. **(157/1)**

248. "Gül, andelîb, bülbül – ilaç, tabîb" kelimeleri ile yapılmıştır. **(158/3)**

249. "Çare, devâ" kelimeleri ile yapılmıştır. **(160/7)**

250. "Mey, sâkî" kelimeleri ile yapılmıştır. **(161/2)**

251. "Şerîat, hakikat" kelimeleri ile yapılmıştır. **(164/8)**

252. "Gülzâr, gül, bülbül" kelimeleri ile yapılmıştır. **(164/9)**

253. "Server, rehber" kelimeleri ile yapılmıştır. **(164/24)**

2.4. Telmih

Söz arasında, herkes tarafından bilinen geçmişteki bir olaya, kıssaya, ünlü bir kişiye, bir inanca ya da yaygın bir atasözüne işaret etmek, onu anımsatmak telmih sanatını oluşturur. Telmih edilen şey uzun uzadıya anlatılmaz, bir iki sözcükle anımsatılır. (Dilçin, 1983, s.461)

Telmih bazı tarafları ile iktibâs ve irsâl-i mesel sanatından ayrıştırılabilir. İrsâl-i mesel sanatında atasözü az bir değişim ile kullanılır. İktibasta ise âyet ve hadisin ibaresi kullanılarak bir alıntılama yapılır. Telmihte ise ibarelerden bahsedilmeyip, bunlara yöneltilip işaret edilir (Saraç, 2006, s. 282).

1.

"Bu ten-i Yakûb'un ref et hicâbın
Görünsün Yûsuf'un vuslat nişânı" (2/29)

Beyitte Hz.Yakûb'un gözlerinin açılıp oğlu Hz. Yûsuf'a kavuşması hadisesine telmih vardır.

2.

"Ki İsmâîl kıluben inkıyâdı
Erişti kebş-i kurbân-ı şeriat" (15/8)

Beyitte Hz. İsmail'in oğlunu kurban edecek iken Allah tarafından kendisine bir koç ihsan edilmesine telmih vardır.

3.

"Bülbüle çekdirir âh ile zârı
Pervâneye dâim gösterir nârı
Mecnûn Leylâsı, Mansûr'un dârı
Ezelden böyledir hûy-u muhabbet" (16/2)

Dörtlükte Bülbül-Gül, Pervâne-Şem, Mecnûn-Leyla kıssasına ve Hallacı Mansur'un idam edilmesine telmih vardır.

4.

"Çok Rüstemler çok sultanlar yer yedi
Çok hanları harâb etti yürüdi
Tamu yedi semâ yedi yer yedi
Bu merâtib üzre olunmuş icâd" (26/3)

Dörtlükte İran'ın efsane kahramanı Zaloğlu Rüstem'in çok kuvvetli, yenilmez olduğuna ve kâinatın yedi gökten oluştuğuna telmihte bulunulmuştur.

5.

"Anın ile muhabbet eyleyenler
Olur irşâd misâl-i "Pend-i Attâr" (35/8)

Beyitte İranlı büyük ârif ve şair Feriüddin Attâr'ın Pendname isimli nasihat ve hikmet kitabına işaret vardır.

1. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Mina'da parmağıyla işaret ederek ayın ikiye ayrılması olayına telmih vardır. **(4/15)**

2. Hz. İsmail (a.s)'ın oğlu Hz. İbrahim'i kurban etmesi istenildiğinde çaresiz kalmasına telmih vardır. **(7/8)**

3. Nemrud'un Hz. İbrahim (a.s)'ı ateşe atması ve ateşin gül bahçesine dönmesi olayına telmih vardır. **(7/9)**

4. Hz. İsâ'nın ölüleri diriltmesine telmihte bulunulmuştur. **(7/10)**

5. Hz. Muhammed'in parmağıyla ayı bölmesine işaret vardır. **(7/11)**

6. Hz. Eyyûb'un derd içinde olması ve Hz. Yakûb'un oğluna hasret çekmesine telmih vardır. **(9/4)**

7. Hz. Lokmân'nın dertlere derman olmasına işaret vardır. **(10/7)**

8. Pervâne'nin Şem'e olan aşkına telmih vardır. **(12/3)**

9. Hz. Musâ (a.s.)'ın asası ile denizi yarması olayına telmih vardır. **(15/7)**

10. Hz. Muhammed'in mirâca çıkmasına telmih vardır. **(15/10)**

11. Ferhad'ın aşkından dağı delmesi olayına telmih vardır**. (21/5)**

12. Hz. İbrahim'in Kâbe'yi inşa etmesine telmih vardır. **(25/5)**

13. Mecnûn'un gerçek aşkı bulmasına telmih vardır. **(29/12)**

14. Hz. Musâ'ya ağaçtan ilâhi hitabın gelmesi ve peygamber efendimizin elinde çakıl taşlarının konuşması olayına telmihte bulunulmuştur. **(33/7)**

15. İbrahim Edhem'in tahtını, tacını bırakarak Hak yoluna gitmesine telmih vardır. **(39/9)**

16. Hz. Adem'in cennetten kovulup dünyaya geldikten sonra yıllarca ağlayıp Allah'tan affedilmeyi dilemesine telmihte bulunulmuştur. **(40/7)**

17. Hallacı Mansûr'un darağacında idam edilmesine işaret vardır. **(43/5)**

18. Eski İran hükümdarı Dârâ'ya telmih vardır. **(48/10)**

19. Mecnûn u Leylâ aşkına telmih vardır. **(48/12)**

20. Hz. Musâ'nın Tûr dağında Allah ile konuşup orada meydana gelen tecelliye telmihte bulunulmuştur. **(48/15)**

21. Hallacı Mansûr'un darağacında idam edilmesine işaret vardır. **(51/3)**

22. Hz. Ali'nin kılıcı Zülfikâr-ı Haydar'a işaret vardır. **(51/6)**

23. Bülbülün güle olan aşkına telmih vardır. **(53/3)**

24. Bülbülün güle olan aşkına telmih vardır. **(54/2)**

25. Ferhad'ın dağlarda kalmasına telmih vardır. **(54/5)**

26. Nemrud'un ateşine telmih vardır. **(56/4)**

27. Nemrud'un burnuna sineğin girmesi olayına telmih vardır. **(60/7)**

28. Hz. Nuh (a.s.)'ın kıssasına telmihte bulunulmuştur. **(63/1)**

29. Kerbelâ Savaşı'na işaret vardır. **(63/2)**

30. Bülbülün güle olan aşkına telmih vardır. **(63/6)**

31. Mecnûn ile Leylâ kıssasına işaret vardır. **(63/9)**

32. Hz. Ali'nin kılıcı Zülfikâr-ı Haydar'a işaret vardır. **(64/5)**

33. Bülbülün güle ettiği feryada telmihte bulunulmuştur. **(66/4)**

34. Mecnûn'un aşkından çöllere düşmesine telmih vardır. **(70/2)**

35. Ferhâd'ın Şirin'e kavuşmak için dağları delmesine telmih vardır. **(73/8)**

36. Mecnûn'un başına kuşların yuva yapması hadisesine telmih vardır. **(73/9)**

37. Hz. Yakûb'un, oğlu Hz. Yusûf'a olan hasretine telmih vardır. **(76/4)**

38. Hz. Eyyüb'ün yıllarca dert çekip sabretmesine telmihte bulunulmuştur. **(76/5)**

39. Hz. İbrahim'in Nemrud tarafından ateşe atılmasına telmih vardır. **(76/6)**

40. Hz. İsmail'in oğlunu kurban edecek iken Allah tarafından kendisine bir koç ihsan edilmesine telmih vardır. **(76/7)**

41. Mecnûn'un Leylâ'ya olan aşkına telmih vardır. **(77/1)**

42. Hz. Yusûf'un yüzünün güzelliğinden Züleyhâ'nın ona âşık olmasına telmih vardır. **(77/7)**

43. Şeyh Abdürrezak Sanâ'nın Hristiyan bir kıza âşık olmasına telmih vardır. **(77/8)**

44. Bülbülün gülün açma vaktini beklemesine telmih vardır. **(82/2)**

45. Hz. Süleyman'ın hükümdarlığının simgesi olan mührüne işaret edilmiştir. **(84/6)**

46. Hz. Lokman'ın dertlere derman oluşuna telmih vardır. **(90/6)**

47. Hz. Lokman'ın dertlere derman oluşuna telmih vardır. **(92/2)**

48. Cennet, devlet kuşu olarak bilinen Hümâ kuşunun yorulmadan kesintisiz uçması özelliğine işaret edilmiştir. **(92/5)**

49. Hz. Yusûf'un zindana atılmasına telmih vardır. **(92/7)**

50. Hz. Lokman ve Hz. İsmail 'e telmih vardır. **(95/4)**

51. Hz. Âdem ile Havva'nın tuzağa düşürülerek cennetten kovulmaları olayına telmihte bulunulmuştur. **(97/10)**

52. Hz. Lokman'ın dertlere derman oluşuna telmih vardır. **(98/5)**

53. Hz. Muhammed'in parmağıyla ayı bölmesine ve Hz. Yusûf2un güzelliğine telmih vardır. **(101/5)**

54. Hallacı Mansûr'un darağacında idam edilmesine ve Süleymân'ın mührüne işaret vardır. **(101/8)**

55. Hz. Lokman'ın dertlere derman oluşuna telmih vardır. **(103/14)**

56. Hz. Süleymân'ın hayvanlarla konuşmasına telmih vardır. **(103/41)**

57. Zaloğlu Rüstem'in dedesi Neriman'ın güç ve kuvvetine telmih vardır. **(103/42)**

58. Firavun'a telmihte bulunulmuştur. **(103/43)**

59. Hz. İsmail ve Hz. İbrahim peygambere telmihte bulunulmuştur. **(103/49)**

60. Hz. Eyyüb ve Hz. Yusuf'a telmih vardır. **(103/54)**

61. Bülbülün aşkından feryâd etmesine telmih vardır. **(103/56)**

62. Hz. Adem'in cennetten kovulmasına telmih vardır. **(103/59)**

63. Hz. Musâ'nın elindeki asanın yılana dönüşmesi hadisesine telmih vardır. **(103/60)**

64. Hz. İsâ'nın, Hz. Meryem'in karnında konuşmasına telmihte bulunulmuştur. **(103/61)**

65. Hızır (a.s)'ın âb-ı hayat damlasını içmesine telmih vardır. **(103/65)**

66. Hz. Yusûf'un köle olup sattırılması olayına telmih vardır. **(103/66)**

67. Dört anasır, insanın yaratılışına telmihte bulunulmuştur. **(107/7)**

68. Hz. Lokman'ın dertlere derman oluşuna telmih vardır. **(107/44)**

69. Hz. İbrahim'in ateşe atılmasına rağmen inancını kaybetmemesi olayına telmih vardır. **(110/tüm bentler)**

70. Nemrud'un "Ben Allah'ım" diyerek Hak kapısından kovulmasına telmih vardır. **(114/11)**

71. Mansûr'un "Allah bendedir" diyerek ihsana uğradığına telmih vardır. **(114/12)**

72. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in şehit olmalarına işaret vardır. **(114/13)**

73. Hızır (a.s)'ın âb-ı hayat damlasını içmesine telmih vardır. **(116/4)**

74. Hz. Musa (a.s)'a telmih vardır. **(119/3)**

75. Hızır (a.s)'a telmihte bulunulmuştur**. (119/7-8-9)**

76. Hz. Süleymân ve mührüne telmih vardır. **(121/7)**

77. Hz. Eyyûb ve Hz. Cercis'e telmih vardır. **(121/8)**

78. Hz. Yakûb'a telmih vardır. **(121/9)**

79. Hallacı Mansûr'un darağacında idam edilmesine işaret vardır. **(122/2)**

80. Gül-Bülbül ile Pervâne-Şem kıssasına telmihte bulunulmuştur. **(122/5)**

81. Mecnûn-Leylâ ile Ferhâd-Şirin kıssasına telmih vardır. **(124/1)**

82. Gül-Bülbül ile Pervâne-Şem kıssasına telmihte bulunulmuştur. **(124/3)**

83. Ayın ikiye ayrılması mucizesine telmih vardır. **(124/5)**

84. Mekke'den Medine'ye hicret olayına telmih vardır. **(125/4)**

85. Bülbülün ağlayıp inlemesine telmih vardır. **(126/3)**

86. Hz. Eyyüb'ün sabrına telmihte bulunulmuştur. **(128/2)**

87. Derisi yüzülerek öldürülen Nesîmî'ye telmih vardır**. (128/7)**

88. Hz. Yusûf'un zindana atılmasına telmih vardır. **(128/12)**

89. Hz. İsrafil 'in sûra üfleyecek olmasına telmih vardır. **(130/4)**

90. Hz. Azrail'in can almasına telmih vardır. **(130/5)**

91. Hz. Mikâîl'e telmih vardır. **(130/6)**

92. Hz. Cebrail'e telmih vardır. **(130/7)**

93. Hz. Yusûf ve Hz. Yakûb'a telmihte bulunulmuştur. **(131/8)**

94. Hz. Eyyüb'ün dert içinde olmasına telmih vardır. **(131/12)**

95. Mecnûn-Leylâ kıssasına telmih vardır. **(132/5)**

96. Ferhâd-Şirin kıssasına telmih vardır. **(132/6)**

97. Gül-Bülbül kıssasına telmihte bulunulmuştur. **(132/7)**

98. Pervâne-Şem kıssasına telmihte bulunulmuştur. **(132/8)**

99. Nemrûd'un ateşine işaret edilmiştir. **(133/1)**

100. Pîr-i Tâgî (k.s)'ye işaret edilmiştir. **(135/2)**

101. Hz. Yusûf'un güzelliğine telmihte bulunulmuştur. **(135/10)**

102. Hz. İsmail ve Hz. İbrahim peygambere telmihte bulunulmuştur. **(135/21)**

103. Hallacı Mansûr'un darağacında idam edilmesine işaret vardır. **(138/6)**

104. Pîr-i Tâgî (k.s)'ye işaret edilmiştir. **(139/8-10-12)**

105. Seyyid Tahâ (k.s)'ye telmih vardır. **(139/12)**

106. Bülbül-gül aşkına telmih vardır. **(139/14)**

107. Ferhâd ile Şirin kıssasına telmih vardır. **(140/3)**

108. Hacıların kurban kesmesine telmih vardır. **(140/4)**

109. Bülbül-gül aşkına telmih vardır. **(140/7)**

110. Hz. Âdem ve Hz. İsâ'ya telmihte bulunulmuştur. **(141/6)**

111. Hz. Muhammmed'in nuruna işaret edilmiştir. **(141/7)**

112. İnsanın dört anasırdan yaratılışına telmih vardır. **(141/10)**

113. Eski İran hükümdarı Dârâ'ya telmih vardır. **(141/11)**

114. Hz. Âdem'in çamur halinde olmasına telmihte bulunulmuştur. **(142/8)**

115. Âlem'in yaratılışına telmih vardır. **(142/9)**

116. Halife Ebu Bekir, Ömer, Osman (a.s)'a telmih vardır. **(142/21)**

117. Hz. Yusûf'un kıssasına telmih vardır. **(142/36)**

118. Hz. İsâ'ya telmihte bulunulmuştur. **(144/8)**

119. Hz. Musa (a.s)'a telmih vardır. **(144/9)**

120. Hz. Süleymânın daveti ile Hz. Süleymân'ın dinine girmiş ve zevcesi olmuş Belkîs'a telmihte bulunulmuştur. **(144/11)**

121. İskender'in yapmış olduğu Yecûc Seddi'ne telmih vardır. **(144/15)**

122. Hz. Eyyüb ve Hz. Yakûb'a telmihte bulunulmuştur. **(145/3)**

123. Mirâc'da peygamber efendimizi taşıyan burâka işaret edilmiştir. **(145/8)**

124. Hallacı Mansûr'a telmih vardır. **(147/1-2)**

125. Nesîmî'ye telmihte bulunulmuştur. **(147/3)**

126. Muhyiddin'e telmihte bulunulmuştur. **(147/5)**

127. Ezelde yapılan anlaşma olan ahd-i mîsâka telmihte bulunulmuştur. **(151/3)**

128. Hallacı Mansûr'a telmih vardır. **(153/1)**

129. Bülbülün güle olan aşkına telmih vardır. **(153/3)**

130. İnsanın dört anasırdan yaratılışına telmih vardır. **(159/4)**

131. İblis'in secde etmemesine telmihte bulunulmuştur. **(160/13)**

132. Âlem'in dört anasırdan yaratılışına telmih vardır. **(160/24)**

133. Leylâ'nın Mecnûn'un çanağını kırması hadisesine telmih vardır. **(161/15,)**

134. Ferhâd'ın dağları delmesine telmih vardır. **(161/16)**

135. Hallacı Mansûr'un idam edilmesine telmih vardır. **(162/2)**

2.5. Mübalağa

Bir fiilin, özelliğin ya da bir durumun mümkün olması zor hatta imkansız bir düzeye çıkarılarak, oldukça abartılı bir dil ile anlatılması mübalağa olarak tanımlanır. Başka bir deyişle bir durumu olumlu ya da olumsuz şekilde nitelerken abartıya ve aşırılığa kaçmaktır. Ancak bu durum gerçeğin ifadesi de olabilmektedir (Saraç, 2006, s. 219).

Aşırılığın dercesine göre mübalağa sanatı "iğrak", "tebliğ" ve "gulüv" olarak üçe ayrılır. Var olan ya da var olduğu düşünülen olan durum mantığa uygunsa ya da geçmişte buna benzer bir durum görülmüşse tebliğ olarak adlandırılır. Geçmişte bu duruma hiç rastlanmasa da mantığa uygun bir durumsa igrak olarak isimlendirilir. Son olarak geçmişte yaşanmamış ve yaşanma ihtimali olmayan bunun yanı sıra mantığa uymuyorsa gulüv olarak isimlendirilir. (Dilçin, 1983, s. 447; Saraç, 2006, s. 219-220).

1.

"Dest-i gîrim olmaz isen Hazret-i Pîrim benim
Berr'i bahri yanıdırı efgânım Allah aşkına" (9/7)

Beyitte aşığın feryad ve figânın kara ve denizi yakacağı söylenerek mübalağa sanatı yapılmıştır.

2.

"Âh u zârım aheni deldi sana kâr etmedi

Şerha şerha cismimi deldin çü döndüm nâye ben" (108/4)

Yukarıdaki beyitte aşığın ağlayıp inlemesinin aheni (demir) delmesi ve cisminin neye dönmesi söylenerek mübalağa sanatı yapılmıştır.

3.

"Tîğ-i cellâd gamzesi bir anda yüz bin kan eder

Âlem-i mülk-ü fenânın şâh-ı merdânı adem" (103/55)

Yukarıdaki beyitte sevgilinin gamzeleri celladın kılıcına benzetilerek bir anda yüz bin kişiyi öldürmesi söylenerek mübalağa sanatı yapılmıştır.

4.

"Bir acâib bahre düştüm âbı yok tufânı çok

Gelmişim ihlas ile sen keştibâne çâre ne" (127/15)

Yukarıdaki beyitte şairin denize düşmesine rağmen suyunun olmaması, tufanın çok olması söylenerek mübalağa sanatı yapılmıştır.

5.

"Senin vuslat firâkından eğer bir sayha eylersem

Yıkar ber ile bahri eritir seng-i hârâ-yı" (77/4)

Yukarıdaki beyitte âşığın bir bağırmasıyla deniz ve karanın yıkılması, taş ile kayanın erimesi söylenerek mübalağa sanatı yapılmıştır.

1. *"Âbı yok ummân ara"* ifadesi ile mübalağa yapılmıştır. **(10/1)**

2. *"Bağrımın kanı kurudu ciğerim oldu kebâb"* söyleyişi ile mübalağa yapılmıştır. **(19/2)**

3. Deryâ ve sahrâda yangın olduğu söylenerek mübalağa yapılmıştır. **(40/1)**

4. Yürekten dökülen kanların şarap olması söylenerek mübalağa yapılmıştır. **(52/5)**

5. *"Eşim dostum yaş yerine kan ağlar"* ifadesi ile mübalağa yapılmıştır. **(54/tüm beşlikler)**

6. *"Bir sayha eylersem tutuşur eflak"* ifadesi ile mübalağa yapılmıştır**. (54/4)**

7. *"Şarabı kan olmuş"* söyleyişi ile mübalağa yapılmıştır. **(59/2)**

8. *"Âbı yok tufânı çok deryaya düştüm gel yetiş"* ifadesi ile mübalağa yapılmıştır. **(63/1)**

9. *"Cümle âlem hüsnünün meftunudur"* söyleyişi ile mübalağa yapılmıştır. **(72/6)**

10. *"Âbı yok ummân"* ifadesi ile mübalağa yapılmıştır. **(76/9)**

11. İnsanın bir anda derya gibi kan akıtması söylenilerek mübalağa yapılmıştır. **(103/6)**

12. Deryâların bir katre (damla) olduğu söylenilerek mübalağa yapılmıştır**. (103/34)**

13. Yürek kanının şarap olması ve iki gözden kan akması ifade edilerek mübalağa yapılmıştır. **(110/3,)**

14. *"Mekânın batn-ı hût oldu memâtım lâ-yemût oldu"* söyleyişi ile mübalağa yapılmıştır. **(112/6)**

15. Gözlerin sihir atması söylenerek mübalağa yapılmıştır. **(116/5)**

16. Gözlerden kanlı yaş akmasıyla mübalağa sanatı yapılmıştır. **(123/5)**

17. *"Dûd-ı âhım eridi heftü-âsumâne çare ne*" ifadesi ile mübalağa yapılmıştır. **(127/12)**

18. Ağlamaktan gözyaşının kana dönüşmesi sebebiyle mübalağa yapılmıştır. **(127/17)**

19. Şairin cehennem ehli olup bu alemi yakmak istemesiyle mübalağa yapılmıştır. **(128/11)**

20. Gece gündüz gözyaşlarının akıp barân olması söylenilerek mübalağa yapılmıştır. **(130/6)**

21. Gözyaşının deniz gibi bir hale gelmesi söylenilerek mübalağa yapılmıştır. **(133/3)**

22. Gözyaşının yağmur misali olduğu söylenilerek mübalağa yapılmıştır. **(136/9)**

23. *"Gözümden dökülen bârân değil mi"* ifadesi ile mübalağa yapılmıştır. **(142/34)**

24. Sevgilinin gamzelerinin can aldığı söylenilerek mübalağa yapılmıştır. **(150/6)**

25. *"Kanlı yaş dökerim gece gündüzün"* ifadesi ile mübalağa yapılmıştır. **(158/5)**

26. *"Nüfûzu seng ü hârâyı eridir"* ifadesi ile mübalağa sanatı yapılmıştır. **(164/13)**

27. *"Yandırır büsbütün dünyâyı zülfün"* ifadesi ile mübalağa sanatı yapılmıştır. **(82/4)**

2.6. İktibas

Sözlükteki manası ateş yakmak için kor almak, kor kullanmaktır. Edebiyat kavramı olarak metin ya da şiir içerisinde âyet-i kerîmenin ya da hadis-i şerifin bir kısmının, tamamının ya da birtakım sözcüklerinin alıntılanmasıdır. "Tenvir" hadis-i şerifler kullanılarak yapılan iktibaslara verilen addır. Şiirde vezin ve kafiye olması nedeniyle iktibas edilen sözcüklerin yerini değiştirilmesine ve bazı sözcüklerin alınmamasına anlayış gösterilmiştir. İktibas edilen sözcüklerin alıntılandığı kaynaktaki manasına bağlı kalınması gerekmektedir (Saraç, 2006, s. 274).

İktibas sanatında birtakım konular doğru olarak kabul edilmemiş ve makbul görülmemiştir. İktibas sanatının temel amacı, anlatımı güzel hale getirmek bunun yanı sıra sözü pekiştirmektir. Bu sebeple, mizahî bir üslup içeren cümlelerde iktibas sanatının kullanılması, İslam'a zıt durumda olan konuların anlatıldığı sözlerde iktibas kullanılması gibi konular yanlış olarak kabul edilmiştir. Kullanılan âyet ve hadislerin orijinal şekilde alınıp alınmamasına göre "tam iktibâs" ve "nâkıs iktibâs" olmak üzere iki başlıkta incelenir. İktibas sanatı Mebâni'ül-İnşâ adlı eserde "müstahsen iktibâs" ve müstehcen iktibâs" olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Külekçi, 2005, s. 177-178).

1.

"Ve min şey'in illâ"*dan meğer kim olmadın âgâh*
Kuru davâ ile kaldın çürüttün ömrü vaveylâ" (3/3)

Yukarıdaki beyitte Kur'ân'da geçen "*Ve min şey'in illâ*" (İsrâ Suresi:44. Âyet) ibaresi sebebiyle iktibas sanatı yapılmıştır.

2.

"Bilindi ***"küntü kenz"*** *sırrı açıldı perde-i zulmet*
Görürem bu cihân halkı kimi Mecnûn kimi Leylâ" (3/6)
Yukarıdaki beyitte *"küntü kenz"* ("*Ben bir gizli hazineydim.*" Hadis-i Kudsi) ibaresi sebebiyle iktibas sanatı yapılmıştır.

3.
"Men aref" *sırrına vâkıf olmadım*
Çok muhbire vardım haber almadım
Hergiz bundan eşed bir derd görmedim
Aslımdan bir haber veren yok bana" (5/7)
Yukarıdaki dörtlükte *"men aref"* ("*Nefsini bilen Rabbini bilir."* Hadis) ibaresi sebebiyle iktibas sanatı yapılmıştır.

4.
"Gözleri nûru basardır ***"Gâbe gavseyn"*** *kaşları*
Vechi mir'ât-ı Hudâ'dır ***"kün fekân"****ın şehriyâ"* (4/11)
Yukarıdaki beyitte *"Gâbe gavseyn" ("Miracda iki yay gibi birbirine yakın oldular."* Necm Suresi:9. Âyet) ibaresi sebebiyle iktibas sanatı yapılmıştır.

"Kün fekân" ("Ol dedi oldu yok ol deyince de sona erecek.") âyetine işaret vardır. (Yâsîn Suresi:82. Âyet)

5.
"Esmâlarına emr edip ol Kâdir ü Mennân
Bir ***"Ahsen-i Takvîm"****le yaratıldı bu insân*
Ol sûrete nefh eylediği Nefha-i Rahmân
Envâr-ı Muhammed ile enfâs-ı Mesîhâ" (11/5)
Yukarıdaki dörtlükte *"Ahsen-i Takvîm"* ("*Biz insanı en güzel şekilde yarattık."* Tîn Suresi:4. Âyet) ibaresi sebebiyle iktibas sanatı yapılmıştır.

1.*"Lâ" ve "mazhar-ı illâ"* (Kelime-i tevhidin yokluğu ve varlığı ifade eden baş ve sonu yani Allah'tan başka ilah yoktur.) ibareleri ile iktibas sanatı mevcuttur. **(3/1)**

2.*"Evvelü mâ halakallâhu rûhî"* (*"Allah'ın ilk yarattığı şey benim ruhumdur."* Hadis) ibaresi ile iktibas yapılmıştır. **(4/3)**

3.*"Kullirrûhu min emr-i Rabbî"* (*"Ruh Rabbimin emrindedir."* İsrâ Suresi;85. Ayet) ibaresi ile iktibas yapılmıştır. **(4/4)**

4.*"Evvelü mâ halakallâhu lî akl"* (*"Allah evvela benim aklımı yarattı."* Hadis) ibaresi ile iktibas sanatı vardır. **(4/5)**

5.*"Evvelü mâ halakallâhu Levh el-kalem"* (*"Allah evvela Levhi ve kalemi yarattı."* Hadis) **(4/6)**

6.*"Nûn ve'l-kalem"* ibaresi ile Nun (Kalem) suresine işaret vardır. **(4/6)**

7.*"Ya habibim küntü kenzin mahfiyâ" ("Ben bir gizli hazine idim, bilinmek için insi cinni yarattım"* Hadis-i kudsî) ibaresi ile iktibas sanatı vardır. **(4/7)**

8.*"Lâ nebiyye ba'di"* (*"Ben nebilerin sonuncusuyum."* Hadis) ibaresi ile iktibas yapılmıştır. **(4/13)**

9.*"Ve'ş-şems"ü "ve'n-necmi hevâ"* ibareleri ile Şems ve Necm surelerinin ilk ayetlerine işaret vardır. **(4/14)**

10.*"Men aref"* ibaresiyle iktibas sanatı mevcuttur. **(10/3)**

11.*"Kulli şey'in hâlikun"* (*"Her şey yok olucudur."* Kasas Suresi; 88. Ayet) ibaresi ile iktibas yapılmıştır. **(10/3)**

12.*"Küntü kenz"* ibaresi ile iktibas sanatı vardır. **(15/2)**

13.*"Men aref"* ibaresiyle iktibas sanatı mevcuttur. **(24/4)**

14.*"Sebul-Mesânî"* ifadesi ile Fatihâ suresine işaret vardır. **(25/4)**

15.*"Berzahun lâyebgıyâni"* (*"Aralarında birbirine karışmayan iki deniz vardır."* Rahman; 20. Ayet) ibaresiyle iktibas yapılmıştır. **(25/8)**

16.*"Men aref"* ibaresiyle iktibas sanatı mevcuttur. **(29/8)**

17.*"Gâbe gavseyn"* ibaresiyle iktibas sanatı mevcuttur. **(29/9)**

18.*"Lâ" ve "illâ"* (Kelime-i tevhid, yoktan varın anlaşılması) ibareleri ile iktibas sanatı mevcuttur. **(29/12)**

19.*"Leyle-i İsra"* ibaresi ile Miraç'ı bildiren İsra suresine işaret vardır. **(30/4)**

20.*"Küntü kenz"* ibaresi ile iktibas sanatı vardır. **(32/5)**

21.*"Fe ahbetü"* (*"Cenab-ı Hak habibine dostum sensin buyurdu."* Hadis-i kudsi) **(32/5)**

22.*"Sebul-Mesânî"* ifadesi ile Fatihâ suresine işaret vardır. **(33/2)**

23.*"Gâbe gavseyn"* ibaresiyle iktibas sanatı mevcuttur. **(33/3)**

24.*"Nahnu kasemnâ"* ibaresiyle Zuhruf suresine işaret vardır. **(35/4)**

25.*"Küntü kenz"* ibaresi ile iktibas sanatı vardır. **(35/10)**

26.*"Kün fekân" ("Ol dedi oldu yok ol deyince de sona erecek."* Yasîn Suresi;82) ayetine işaret vardır. **(40/6)**

27.*"Mantıkut-tayr"* ibaresi ile Neml suresi 16. Ayete işaret vardır. **(41/2)**

28.*"Küntü kenz"* ibaresi ile iktibas sanatı vardır. **(42/1,)**

29.*"Ahsen-i Takvîm"* ("*Biz insanı en güzel şekilde yarattık."* Tîn Suresi:4. Ayet) ibaresi sebebiyle iktibas sanatı yapılmıştır. **(42/3)**

30.*"Allemel-esmâ"* (*"Adem'e bütün isimleri biz öğrettik."* Bakara Suresi:31. Ayet) ibaresi sebebiyle iktibas sanatı yapılmıştır. **(42/3)**

31.*"Kâf u nûn"* ibaresiyle kün feyekûn ayetine işaret vardır. **(42/6)**

32.*"Semme vechullahi"* (*"Allah'ın yüzü (nereye bakarsan O'nun yüzünü görürsün.")* Bakara Suresi; 115. Ayet) ibaresiyle iktibas yapılmıştır. **(43/3)**

33.*"Levlâk" ("Levlâke-levlâk" "Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım."* Hadis-i kudsi) ibaresiyle iktibas sanatı mevcuttur. **(46/tüm bentler)**

34.*"Allemel-esmâ"* (*"Adem'e bütün isimleri biz öğrettik."* Bakara Suresi;31. Ayet) ibaresi sebebiyle iktibas sanatı yapılmıştır. **(46/3)**

35.*"Sebul-Mesânî"* ifadesi ile Fatihâ suresine işaret vardır. **(47/3)**

36.*"Men aref"* (*"Nefsini bilen Rabbini bilir."* Hadis) ibaresiyle iktibas sanatı mevcuttur. **(50/5)**

37.*"Sure-i İsrâ'daki seyrân"* ifadesi ile Miraca gidişe işaret vardır dolayısıyla iktibas sanatı mevcuttur. **(55/10)**

38.*"Mâ evhâ"* (*"O kuluna vahy ettiğini etti."* Necm Suresi;10. Ayet) ibaresiyle iktibas vardır. **(57/12)**

39.*"Lâ" ve "illâ"* (Kelime-i tevhid, yoktan varın anlaşılması) ibareleri ile iktibas sanatı mevcuttur. **(57/10)**

40.*"Kün-fekân" ("Ol dedi oldu yok ol deyince de sona erecek."* Yasîn Suresi;82) ayetine işaret vardır. **(57/14)**

41.*"Mûtû kable entemûtû"* (*"Ölmeden önce ölünüz."* Hadis) ibaresi ile iktibas sanatı yapılmıştır. **(58/9)**

42.*"Ahsen-i Takvîm"* ("*Biz insanı en güzel şekilde yarattık."* Tîn Suresi:4. Ayet) ibaresi sebebiyle iktibas sanatı yapılmıştır. **(61/4)**

43.*"Küntü kenz"* ibaresi ile iktibas sanatı vardır. **(61/4)**

44.*"Utlubul-ilme minel-mehdi ilel-lahd"* (*"Beşikten mezara kadar ilim tahsil ediniz."* Hadis) **(66/6)**

45. *"Gâbe gavseyn"* ibaresiyle iktibas sanatı mevcuttur. **(67/2)**

46*"Kün ve fâ"* ibareleri ile iktibas sanatı mevcuttur. **(68/3)**

47.*"Men aref"* (*"Nefsini bilen Rabbini bilir."* Hadis) ibaresiyle iktibas sanatı mevcuttur. **(69/6)**

48.*"Nefahtü" ("Ruhumdan üfürdüğüm zaman..."* Sad suresi; 72. Ayet) ibaresi ile iktibas sanatı yapılmıştır. **(71/3)**

49.*"Lâ" ve "illâ"* (Kelime-i tevhid, yoktan varın anlaşılması) ibareleri ile iktibas sanatı mevcuttur. **(71/4)**

50.*"Allemel-esmâ"* (*"Adem'e bütün isimleri biz öğrettik."* Bakara Suresi;31. Ayet) ibaresi sebebiyle iktibas sanatı yapılmıştır. **(71/6)**

51.*"Mûtû kable entemûtû"* (*"Ölmeden önce ölünüz."* Hadis) ibaresi ile iktibas sanatı yapılmıştır. **(74/7)**

52.*"Men aref"* (*"Nefsini bilen Rabbini bilir."* Hadis) ibaresiyle iktibas sanatı mevcuttur. **(76/2)**

53.*"Gâbe gavseyn"* ibaresiyle iktibas sanatı mevcuttur. **(77/3)**

54.*"Kullirrûhu min emr-i Rabbî"* (*"Ruh Rabbimin emrindedir."* İsrâ Suresi;85. Ayet) ibaresi ile iktibas yapılmıştır. **(78/7)**

55.*"Sebul-Mesânî"* ifadesi ile Fatihâ suresine işaret vardır. **(78/14)**

56.*"La havf"* ibaresiyle Yunus suresi 62. Ayete işaret dolayısıyla iktibas sanatı mevcuttur. **(78/14)**

57.*"Fakrî fahrî"* (*"Fakirliğimle iftihar ederim."* Hadis) ibaresiyle iktibas sanatı yapılmıştır. **(79/3)**

58.*"Fakrî zillî"* (*"Fakirlik zelilliktir, horluktur."* Hadis) ibaresiyle iktibas sanatı yapılmıştır. **(79/3)**

59.*"Levlâk" ("Levlâke-levlâk" "Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım."* Hadis-i kudsi) ibaresiyle iktibas sanatı mevcuttur. **(80/2)**

60.*"Erselnâk"* (*"Biz seni alemlere rahmet olarak gönderdik."* Hadis- kudsi) ibaresiyle iktibas sanatı vardır. **(80/6)**

61.*"Sebul-Mesânî"* ifadesi ile Fatihâ suresine işaret vardır. **(82/1)**

62.*"Ölümden evvel öl"* ibaresi ile iktibas sanatı yapılmıştır. **(88/2)**

63.*"Lâ" ve "illâ"* (Kelime-i tevhid, yoktan varın anlaşılması) ibareleri ile iktibas sanatı mevcuttur. **(91/1)**

64.*"Allemel-esmâ"* (*"Adem'e bütün isimleri biz öğrettik."* Bakara Suresi;31. Ayet) ibaresi sebebiyle iktibas sanatı yapılmıştır. **(96/2)**

65.*"Küntü kenz"* ibaresi ile iktibas sanatı vardır. **(96/5)**

66.*"Allemel-esmâ"* (*"Adem'e bütün isimleri biz öğrettik."* Bakara Suresi;31. Ayet) ibaresi sebebiyle iktibas sanatı yapılmıştır. **(97/4)**

67.*"Lâ" ve "illâ"* (Kelime-i tevhid, yoktan varın anlaşılması) ibareleri ile iktibas sanatı mevcuttur. **(97/5)**

68.*"Ahsen-i Takvîm"* ("*Biz insanı en güzel şekilde yarattık."* Tîn Suresi:4. Ayet) ibaresi sebebiyle iktibas sanatı yapılmıştır. **(100/4)**

69. *"Kün-fekân" ("Ol dedi oldu yok ol deyince de sona erecek."* Yasîn Suresi;82) ayetine işaret vardır. **(101/3)**

70.*"Küntü kenz"* ibaresi ile iktibas sanatı vardır. **(101/6)**

71.*"Sebul-Mesânî"* ifadesi ile Fatihâ suresine işaret vardır. **(102/2)**

72.*"Kulli şey'in hâlikun"* (*"Her şey yok olucudur."* Kasas Suresi; 88. Ayet) ibaresi ile iktibas yapılmıştır. **(103/22)**

73.*"Kulli şey'in yerciu"* (*"Her şey aslına döner."* Nûr Suresi; 26. Ayet) ibaresi ile iktibas yapılmıştır. **(103/24)**

74.*"Küntü kenz"* ibaresi ile iktibas sanatı vardır. **(103/27)**

75.*"Kenz-i Mahfî"* ibaresi ile iktibas sanatı vardır. **(103/39)**

76.*"Küntü kenz"* ibaresi ile iktibas sanatı vardır. **(107/6)**

77.*"Kün-fekân" ("Ol dedi oldu yok ol deyince de sona erecek."* Yasîn Suresi;82) ayetine işaret vardır. **(107/14)**

78.*"Nefahtü fîhi min rûhî"* (*"Ruhumdan üfledim."* Hicr Suresi; 29. Ayet) ayetine işaret vardır. **(107/23)**

79.*"Ahsen-i Takvîm"* ("*Biz insanı en güzel şekilde yarattık."* Tîn Suresi:4. Ayet) ibaresi sebebiyle iktibas sanatı yapılmıştır. **(107/35)**

80.*"Ahsen-i Takvîm"* ("*Biz insanı en güzel şekilde yarattık."* Tîn Suresi:4. Ayet) ibaresi sebebiyle iktibas sanatı yapılmıştır. **(107/40)**

81.*"Lâ" ve "illâ"* (Kelime-i tevhid, yoktan varın anlaşılması) ibareleri ile iktibas sanatı mevcuttur. **(108/6)**

82.*"Lâ" ve "illâ"* (Kelime-i tevhid, yoktan varın anlaşılması) ibareleri ile iktibas sanatı mevcuttur. **(109/14)**

83.*"Er-Rahmân alel-arşistevâ"* (*"Allah'ın Rahman ismi arşı kapladı*." Taha Suresi:5) ayetine işaret vardır. **(114/9)**

84. *"Sebul-Mesânî"* ifadesi ile Fatihâ suresine işaret vardır. **(116/2)**

85.*"Ahsen-i Takvîm"* ("*Biz insanı en güzel şekilde yarattık."* Tîn Suresi:4. Ayet) ibaresi sebebiyle iktibas sanatı yapılmıştır. **(116/6)**

86.*"Kün-fekân" ("Ol dedi oldu yok ol deyince de sona erecek."* Yasîn Suresi:82) ayetine işaret vardır. **(116/7)**

87.*"Er-Rahmân alel-arşistevâ"* (*"Allah'ın Rahman ismi arşı kapladı*." Taha Suresi;5) ayetine işaret vardır. **(120/3)**

88.*"Kün-fekân" ("Ol dedi oldu yok ol deyince de sona erecek."* Yasîn Suresi;82) ayetine işaret vardır. **(122/3)**

89.*"Küntü kenz"* ibaresi ile iktibas sanatı vardır. **(125/3)**

90.*"Gâbe gavseyn"* ibaresiyle iktibas sanatı mevcuttur. **(125/3)**

91.*"Fakrî fahrî"* (*"Fakirliğimle iftihar ederim."* Hadis) ibaresiyle iktibas sanatı yapılmıştır. **(127/9)**

92.*"Fakrî fahrî"* (*"Fakirliğimle iftihar ederim."* Hadis) ibaresiyle iktibas sanatı yapılmıştır. **(127/19)**

93.*"Rahmân alel-arşistevâ"* (*"Allah'ın Rahman ismi arşı kapladı*." Taha Suresi:5) âyetine işaret vardır. **(130/5)**

94.*"Lâ" ve "illâ"* (Kelime-i tevhid, yoktan varın anlaşılması) ibareleri ile iktibas sanatı mevcuttur. **(131/6)**

95. *"Sure-i İsrâ'daki"* ifadesi ile Miraca gidişe işaret vardır dolayısıyla iktibas sanatı mevcuttur. **(132/10)**

96.*"Men aref"* (*"Nefsini bilen Rabbini bilir."* Hadis) ibaresiyle iktibas sanatı mevcuttur. **(135/13)**

97.*"Nefahtü fîhi min rûhî"* (*"Ruhumdan üfledim."* Hicr Suresi; 29. Ayet) ayetine işaret vardır. **(136/6)**

98.*"Ved-duha"* ibaresi sebebiyle iktibas sanatı yapılmıştır. **(140/5)**

99. *"Küntü kenz"* ibaresi ile iktibas sanatı vardır. **(142/5)**

100.*"Beyne'l-ma-i vet-tiyn"* (*"Âdem çamur halindeyken"* Hadis) ibaresiyle iktibas sanatı vardır. **(142/8)**

101.*"Nefahtü fîhi min rûhî"* (*"Ruhumdan üfledim."* Hicr Suresi; 29. Ayet) ayetine işaret vardır. **(142/11)**

102. *"La havf"* ibaresiyle Yunus suresi 62. Ayete işaret dolayısıyla iktibas sanatı mevcuttur. **(142/18)**

103. *"Men aref"* (*"Nefsini bilen Rabbini bilir."* Hadis) ibaresiyle iktibas sanatı mevcuttur. **(142/23)**

104. *"Küntü kenz"* ibaresi ile iktibas sanatı vardır. **(143/8)**

105. *"Semme vechullâhi"* (*"Yüzünüzü çevirdiğiniz yer de Allah vardır."* Bakara Suresi; 115. Ayet) ibaresi ile iktibas sanatı vardır. **(144/6)**

106. *"Lî meallah"* (*"Allah benimledir."* Hadis) ibaresi ile iktibas sanatı vardır. **(144/8)**

107. *"Mâzâğa'l-basar"* ibaresi ile Necm suresi; 17. Ayete işaret dolayısıyla iktibas sanatı vardır. (**144/10)**

108. *"İnnâ fetahnâ"* ibaresiyle Fetih Suresi; 1. Ayete işaret dolayısıyla iktibas sanatı yapılmıştır. **(146/4)**

109. *"Ved-Duha"* ve *"Vel-Leylî"* ibareleri sebebiyle iktibas sanatı yapılmıştır. **(146/5)**

110. *"Ümmül-kitâb"* ibaresi ile Fatihâ suresine işaret vardır. **(146/6)**

111. *"Kün-fekân" ("Ol dedi oldu yok ol deyince de sona erecek."* Yasîn Suresi;82) ayetine işaret vardır. **(147/9)**

112. *"Le-bil-mirsâd"* (*"Doğrusu Rabbin hep gözetmekteydi."* Fecr Suresi;14) ibaresiyle iktibas sanatı vardır. **(147/14)**

113. *"Allemel-esmâ"* (*"Âdem'e bütün isimleri biz öğrettik."* Bakara Suresi;31. Ayet) ibaresi sebebiyle iktibas sanatı yapılmıştır. **(148/1)**

114. *"Fakrî fahrî"* (*"Fakirliğimle iftihar ederim."* Hadis) ibaresiyle iktibas sanatı yapılmıştır. **(149/2)**

115. *"Nefahtü fîhi min rûhî"* (*"Ruhumdan üfledim."* Hicr Suresi; 29. Ayet) ayetine işaret vardır. **(151/1)**

116. *"Küntü kenz"* ibaresi ile iktibas sanatı vardır. **(155/2)**

117. *"Ahsen-i Takvîm"* ("*Biz insanı en güzel şekilde yarattık."* Tîn Suresi:4. Ayet) ibaresi sebebiyle iktibas sanatı yapılmıştır. **(160/8)**

118. *"Ahsen-i Takvîm"* ("*Biz insanı en güzel şekilde yarattık."* Tîn Suresi:4. Ayet) ibaresi sebebiyle iktibas sanatı yapılmıştır. **(160/10)**

119. *"Allemel-esmâ"* (*"Âdem'e bütün isimleri biz öğrettik."* Bakara Suresi;31. Ayet) ibaresi sebebiyle iktibas sanatı yapılmıştır. **(160/11)**

120.*"Nefahtü fihi min rûhî"* (*"Ruhumdan üfledim."* Hicr Suresi; 29. Ayet) ayetine işaret vardır. **(160/12)**

2.7. İrsâl-i Mesel

İrsâl-i mesel bir düşünceyi kanıtlamak amacı ile hikmeti olan bir sözü ya da bir atasözünü kanıt olarak kullanmaktır. İrsâl-i Mesel sanatında çoğunlukla zaman temsilî teşbih de yer alır. Atasözü olmasa bile, atasözü kadar değerli olan ve atasözüymüşçesine kullanılan gibi hikmetli düşünceler de bu sanat kapsamında yer alır (Saraç, 2006, s. 277). Şiir içerisinde geçen atasözlerini vezne uydurabilmek için için bazı ifade değişiklikleri yapılabilir. Değişik sözcüklerle beyitte de bulunabilirler. İfade tarzı açısından "mezheb-i kelâmî" ile benzerdir. Ancak yine de aralarında bazı farklar bulunur. Mezheb-i kelâmî sanatında söz edilen fikrin doğru olduğuna mantıklı önermeler kanıt olarak gösterilir. Buna karşın, irsâl-i meselde atasözü ya da hikmetli bir sözden bahsedilir (Saraç, 2006, s. 275).

1.

"Ekseri nakşında kaldı görmedi Nakkâş'ını
Ehl-i irfânın bilinmez oldu kadri kıymeti" (1/13)

Yukarıdaki beyitte "bilinmez oldu kadri kıymeti" ifadesi ile (kadir kıymet bilmemek-deyim) irsâl-i mesel sanatı yapılmıştır.

2.

"Hevâ-yı nefsine tâbi olup gaflette mi kaldın
Firâk-ı hasret ile sararıp soldun mu sen Salih" (21/2)

Yukarıdaki beyitte sararıp solmak deyimi sebebiyle irsâl-i mesel sanatı vardır.

3.

"Cemî-i sohbetinden oldum irşâd
Ki kırk yerden yarılmış kılam ben" (111/9)
Yukarıdaki beyitte kılı kırk yarmak deyimi sebebiyle irsâl-i mesel sanatı yapılmıştır.

4.

"Ne çok yedin bu zehirli gıdâyı
Erenler elinden iç bir bâdeyi
Tamîr et öteyi yık bu odayı
Harâb et kalmasın taş üstünde taş" (59/7)
Yukarıdaki dörtlükte taş üstünde taş bırakmamak deyimi ile irsâl-i mesel yapılmıştır.

5.

"Hazret-i Pîrim Muhammed Sâmî'nin
Sohbetine tut kulağın ol simâ" (72/7)
Beyitte kulak tutmak-vermek deyimi ile irsâl-i mesel vardır.

1. *"Kırk yerden yarılmış kıl olmayınca"* ifadesi ile irsâl-i mesel yapılmıştır. **(12/6)**

2. *"Bir gün olur başına döner ettiğin dolab" "*Eden bulur, ne ekersen onu biçersin" gibi atasözleri niteliğinde bir ifade kullanılarak irsâl-i mesel yapılmıştır. **(14/5)**

3. *"Bu dünyâ fânidir"* ifadesi ile irsâl-i mesel yapılmıştır. **(33/9)**

4. Tasavvufta bir deyim olan "Ölmezden evvel öl" söyleyişi ile irsâl-i mesel yapılmıştır. **(39/5)**

5. *"Ellerin aybını gözleme kardaş"* ifadesi ile irsâl-i mesel yapılmıştır. **(59/6)**

6. "Halka-gûş etmek" (kulağına küpe etmek) deyimi sebebiyle irsâl-i mesel sanatı yapılmıştır. **(64/2)**

7. *"Ey birâder sözlerime tut kulağ"* kulak vermek deyimi sebebiyle irsâl-i mesel yapılmıştır. **(73/1)**

8. Tasavvufta bir deyim olan "Ölmezden evvel öl" söyleyişi ile irsâl-i mesel yapılmıştır. **(88/2)**

9. *"Gelen gitmektedir kalmaz"* ifadesiyle irsâl-i mesel sanatı yapılmıştır. **(99/3)**

10. *"Bu bir handır giren çıkar"* ifadesiyle irsâl-i mesel sanatı yapılmıştır. **(99/6)**

11. *"Ettiklerini Salih'e bir bir bulacaksın"* söyleyişi ile irsâl-i mesel sanatı yapılmıştır. **(118/6)**

12. *"Elin aybını gözetme ara bul sende noksânı"* ifadesiyle irsâl-i mesel yapılmıştır. **(149/4)**

13. "El çekmek" deyimi ile irsal-i mesel sanatı vardır. **(1/9)**

14. "Ömür çürütmek" deyimi ile irsal-i mesel sanatı vardır. **(3/3)**

15. "Yüreğinin yağı erimek" deyimi ile irsal-i mesel sanatı vardır. **(158/1)**

2.8. Tezat

İki düşünce, duygu ve hayal arasında birbirine karşıt olan nitelikleri ve benzerlikleri bir arada söyleme sanatıdır. Birşeyin birbirine karşıt görünen özelliklerini bulup çıkarmak da tezat sanatına girmektedir (Dilçin, 1983, s. 449).

Türkçe şekilde yazılan belâgat kitaplarının içerisinde tezat kelimesi zıtlıkları içinde barındırma sanatı olarak bahsedilir. "Tezat, aralarındaki herhangi bir ilişki nedeni ile birbirine muhalif iki anlamı aynı ifade içine toplayarak, konuşmada güzellik ve söze güç katmanın bir yoludur. Batı retoriğinde tezat kavramının karşılığı antitezdir" (Bilgegil, 1989, s. 184).

Aralarında zıtlık olan sözcükler hem aynı hem de farklı cinsten olabilir. Zıt anlamlı kelimelerin her ikisi de isim, ya da her ikisi de fiil olabileceği gibi başka cinslerden de olabilir. Fiiller arasında kurulan tezat; tıbâk-ı îcâb ve tıbâk-ı selb olarak iki grupta incelenir. Tıbâk-ı îcâb olumlu anlamı olan fiiller arasında kurulan tezattır. Örneğin bir tümcede bulunan "ağladı" ve "güldü" eylemleri tıbâk-ı îcâb için örnek olarak gösterilebilir. Tıbâk-ı selb türünde ise bir olumlu bir de olumsuz ya da biri emir, diğeri nehy olacak şekilde aynı kelime kökünden gelmiş iki fiilin bir arada söylenmesidir. Örneğin "ağladı-ağlamadı", "ağla-ağlama" gibi zıtlıklar bu tür için örnek sayılabilir (Saraç, 2006, s. 163).

1.

"Ebül-Ervâh O'dur Aklu Kalem cümle Muhammed'dir
Ahadden vâhidiyettir "elif"den "bâ"ya düştüm ben" (109/12)

Beyitte "elif-bâ" kelimelerinin kullanımı sonucunda tezat yapılmıştır. Elif harfi tekliği vahdeti; bâ ise çokluğu, kesreti ifade etmektedir.

2.

"Cefâdan gayrı görmedim sefâsın
Aceb bilmem ki n'etdim ben o yâra" (6/6)

Beyitte "cefâ-sefâ" kelimelerinin kullanımı sonucu tezat sanatı yapılmıştır.

3.

"İçirip bir kadeh aşkın meyinden
Gedâ iken seni sultân eder şeyh" (24/2)

Beyitte "gedâ-sultân kelimeleri ile tezat sanatı yapılmıştır.

4.

"Çık anâsır gömleğinden gir hüviyet şehrine
Yek nefes kalmış ihâta zîr ü bâlâ "Hu" çeker" (42/4)

Beyitte "zîr-bâlâ" kelimelerinin kullanımı sonucu tezat sanatı yapılmıştır.

5.

"Sâni'nin sun'unda cümle mest ü hayran oldular
Seyr edip vahdet yüzünden göremediler kesreti" (1/6)

Beyitte "vahdet-kesret" kelimelerinin kullanımı sonucu tezat sanatı yapılmıştır.

1. Tâkat-natüvân kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(1/10)**
2. Derd-derman kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(1/12)**
3. Münevver-zulmet kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(1/15)**
4. Zemîn-asumân kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(2/6)**
5. Âmâ-çeşm-i basîr kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(2/23)**
6. Derd-derman kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(2/25)**
7. Şark-garb kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(2/26)**
8. Cennet-tamu kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(3/8)**

9. Su-nâr kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(3/9)**

10. Derd-çâre kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(3/10)**

11. Ağ-kara kelimeleri ile tezat yapılmıştır **(3/12)**

12. Şark-garb kelimeleri ile tezat yapılmıştır **(4/16)**

13. Ateş-âb kelimeleri ile tezat yapılmıştır **(5/2)**

14. Rûz-şeb kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(5/3)**

15. Sual-cevâb kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(5/6)**

16. Basîret ayn-a'mâ kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(8/7)**

17. Rûz-şeb kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(8/9)**

18. Küsmek-barışmak kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(9/1)**

19. Rûz-şeb kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(9/3)**

20. Berr-bahr kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(9/7)**

21. Derd-derman kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(10/1)**

22. Şark-garb kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(15/27)**

23. Doğru-yalan kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(16/5)**

24. Cefâ-sefâ kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(16/6)**

25. Rûz-şeb kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(17/5)**

26. Firâk-vuslât kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(18/1)**

27. Visâl-firâk-ı infisâl kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(18/5)**

28. Derd-derman kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(19/3)**

29. Derd-çâre kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(19/9)**

30. Su-nâr kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(20/2)**

31. Derd-derman kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(22/3)**

32. Gedâ-sultân kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(24/2)**

33. Derd-derman kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(24/3)**

34. Katre-ummân kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(24/4)**

35. Derd-derman kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(25/6)**

36. Âşinâ-yâd kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(26/1)**

37. Katre-ummân kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(30/2)**

38. Vahdet-kesret kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(31/5)**

39. Derd-derman kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(31/10)**

40. Derd-derman kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(37/2)**

41. Vahdet-kesret kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(37/6)**

42. Rûz-şeb kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(39/10)**

43. Ağlamak-gülmek kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(39/12)**

44. Bende ve sultân kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(39/12)**

45. Deryâ-sahrâ kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(40/1)**

46. Zemîn-asumân kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(40/2)**

47. Sırr-seyr kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(41/2)**

48. Tüvânger-gedâ kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(41/6)**

49. Berr-ummân kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(41/6)**

50. Gündüz-gece kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(41/8)**

51. Zîr-bâlâ kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(42/4)**

52. Leyl-nehar kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(42/7)**

53. Ağ-kara kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(42/14)**

54. Rûz-şeb kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(44/7)**

55. Rûz-şeb kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(45/3)**

56. Yer- sema kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(46/1)**

57. Âlâ-esfel kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(46/1-8)**

58. Vahdet-kesret kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(48/9)**

59. Zîr-bâlâ kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(48/14)**

60. Sultan-kul kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(53/1-6)**

61. Derd-derman kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(55/1)**

62. Ağ-kara kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(55/6)**

63. Derd-deva kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(56/7)**

64. Vahdet-kesret kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(57/10)**

65. Hayât-memât kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(59/3)**

66. Gündüz-gece kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(59/4)**

67. Vahdet-kesret kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(61/2)**

68. Âbı yok-tufânı çok deryâ kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(63/1)**

69. Gam-ferâh-şâd kelimleri ile tezat yapılmıştır. **(65/7)**

70. Gitmek-gelmek kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(65/7)**

71. Yâr-ağyâr kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(66/5)**

72. Rûz-şeb kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(66/6)**

73. Derd-derman kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(66/8)**

74. Vahdet-kesret kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(68/2)**

75. Derd-derman kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(68/4)**

76. Derd-derman kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(69/3)**

77. Zulmet-nûr u ziyâ kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(72/1)**

78. Vuslat-firâğ kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(74/2)**

79. Vahdet-kesret kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(75/3)**

80. Derd-derman kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(76/5)**

90. Derd-derman kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(78/1)**

91. Derd-derman kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(79/7)**

92. Kâsib-kesel kelimeleriyle tezat yapılmıştır**. (79/9)**

93. Gece-gündüz kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(80/1)**

94. Zemîn-asumân kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(80/6)**

95. Gedâ-bay kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(82/7)**

96. Şehd-zehr kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(84/2)**

97. Berr-bahr kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(84/5)**

98. Rûz-şeb kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(89/4)**

99. Derd-derman kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(90/1-7)**

100. Derd-derman kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(95/1-6)**

101. Ağ-kara kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(97/3)**

102. Gelmek-gitmek kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(99/3)**

103. Zerrîn libâs-köhne palâs kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(99/4)**

104. Cem-i mâl- fakr-u melâl kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(99/5)**

105. Yapmak-yıkmak kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(99/6)**

106. Vahdet-kesret kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(100/4)**

107. Keşf-hicâb kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(101/9)**

108. Derd-derman kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(101/12)**

109. Gedâ-şâh kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(103/5)**

110. Ceng-sulh kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(103/6)**

111. Var-yok kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(103/7)**

112. Zîr-bâlâ kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(103/9)**

113. Vahdet-kesret kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(103/13)**

114. Derd-derman kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(103/14)**

115. Cennet-duzâh kelimeleriyle tezat yapılmıştır **(103/16)**

116. Arz-semâ kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(103/26)**

117. Rûz-şeb kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(103/33)**

118. Deryâ-katre kelimeleri ile tezat yapılmıştır**. (103/34)**

119. Varlık-yokluk kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(103/36)**

120. Vahdet-kesret kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(103/44)**

121. Ağ-kara kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(103/50)**

122. Derd-derman kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(105/14)**

123. Sultan-kul kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(106/6)**

124. Âb-âteş kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(107/10)**

125. Yahşi-yaman kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(107/37)**

126. Derd-derman kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(107/41)**

127. Yakın-ırak kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(107/43)**

128. Lutf-kahr kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(108/3)**

129. Derd-derman kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(109/17)**

130. Şems-sâye kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(109/21)**

131. Nerm-katı kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(110/1)**

132. Şehrî-kendî kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(112/4)**

133. Memât-lâ-yemût kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(112/6)**

134. Derd-merhem kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(112/11)**

135. Nâr-âb kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(113/4)**

136. Derd-çâre kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(114/5,)**

137. Derd-dermân kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(114/6)**

138. Yahşi-yaman kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(114/8)**

139. Celâl-cemâl kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(115/4)**

140. Sultân-kul kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(117/6)**

141. Memât-hayât kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(119/2)**

142. Derd-dermân kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(119/10)**

143. Süflâ- ehl-i iffet kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(120/2)**

144. Derd-dermân kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(121/4)**

145. Zulmet-şems-tabân kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(121/11)**

146. Gizli-ayân kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(122/8)**

147. Gelmek-gitmek kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(123/2)**

148. Derd-dermân kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(125/1)**

149. Zemîn-asumân kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(125/6)**

150. Kul-hünkâr kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(126/3)**

151. Ağlamak-gülmek kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(126/7)**

152. Akıllı-divâne kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(127/14)**

153. Giyinmek-soyunmak kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(128/6)**

154. Cehennem-behişt kelimleri ile tezat yapılmıştır**. (128/11)**

155. Hayır-şer kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(129/1-7)**

156. Bahr-katre-deryâ kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(130/1)**

157. Derd-dermân kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(130/2)**

158. Nâr-âb kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(130/5)**

159. Rûz-şeb kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(130/6)**

160. Derd-dermân kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(131/1)**

161. Derd-dermân kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(131/4)**

162. Derd-dermân kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(131/12)**

163. Rûz-şeb kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(133/2)**

164. Küsmek-barışmak kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(133/4)**

165. Derd-çâre kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(134/5)**

166. Bây-dilenci, sıdk-yalan kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(134/6)**

167. Zemîn-semâ kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(134/7)**

168. Derd-dermân kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(134/8)**

169. Derd-dermân kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(135/29)**

170. Zemîn-asumân kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(136/5)**

171. Derd-dermân kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(136/6)**

172. Gece-gündüz kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(138/1)**

173. Âzâd etmek- kurtarmak kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(140/1)**

174. Derd-dermân kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(140/6)**

175. Vuslât-firâk, Berr-bahr kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(141/4)**

176. Zîr-bâlâ kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(141/10)**

177. Derd-dermân kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(143/5)**

178. Katre-ummân-bahr kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(143/7)**

179. Vahdet-kesret kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(144/6)**

180. Derd-dermân kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(145/9)**

181. Uslu-divâne kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(145/9)**

182. Zemîn-asumân kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(147/7)**

183. Ağ-kara kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(147/9)**

184. Ağ-kara kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(147/10)**

185. Derd-dermân kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(149/6)**

186. Derd-çâre kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(151/4)**

187. Tamam-noksân kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(151/8)**

188. Gedâ-şâh-kul kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(152/5)**

189. Rûz-şeb kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(153/11)**

190. Lutf-kahr kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(154/4)**

191. Arz-semâ kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(155/4)**

192. Şeh-şâb kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(156/9)**

193. Şitâ-yaz kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(157/2)**

194. Bal-zehir kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(158/4)**

195. Gece-gündüz kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(158/5)**

196. Ağyâr-yâr kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(160/5)**

197. Derd-devâ-çâre kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(160/7)**

198. Derd-çâre kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(160/21)**

199. Derd-çâre kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(161/7)**

200. Gece-gündüz kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(161/19)**

201. Ağarmak-kararmak kelimeleriyle tezat yapılmıştır. **(161/20)**

202. Rûz-leyâl kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(163/1)**

203. Ganî-fakîr kelimeleri ile tezat yapılmıştır. **(164/11)**

2.9. İstifham

İstifham, yanıtı hâlihazırda bilinen bir konunun soru biçimine getirilerek sorulmasıdır. Soruyu soran şair karşıdaki okuyucudan bir yanıt beklemez. Cümleyi daha net ve etkili bir biçimde anlatmak, okuyucunun dikkatini konu üzerine toplamak için bu yol kullanılır (Kocakaplan, 2011, s. 79).

İstifham sanatı, bazı noktalarda tecâhül-i âriften farklılık göstermekte ve ayrışmaktadır. İstifham sanatında karşıdaki kişiden bir yanıt beklenmez, şairin fikrini soru cümlesi ile aktarır. Tecâhül-i ârifte ise şair sorusunun yanıtını okuyucunun sezmesini sağlar. Tecâhül-i ârif sanatında şair, karşısındaki kişiyi eğlendirme ve azarlayıp yola getirmek için bildiği bir şeyi bilmiyormuş gibi davranır. İstifham sanatında böyle bir durum söz konusu değildir. Tecâhül-i ârif sanatında cümle mecâzi anlam kazanır. Bu sayede gerekli sanat tesirini gösterir. İstifhamda ise herhangi bir mecâzi anlam yoktur. Sözcükler gerçek manaları ile kullanılır (Kocakaplan, 2011, s. 79- 80).

1.

"Gezeriz hayvân-ı nâtık misâli

Ekl i şurbdan gayrı ne kârımız var

Kesret-i sevk içre çok lâübâli

Söylemeden gayri ne kârımız var" (29/1)

Dörtlükte *"Söylemeden gayri ne kârımız var?"* ifadesiyle istifham yapılmıştır.

2.

"İstedikçe vuslatı ferdâya saldın sen beni

Hasret-i hicrân odundan var mı artık bir azâb" (14/4)

Beyitte şair, *"Hasret-i hicrân odundan var mı artık bir azâb?"* ifadesiyle sevgilisine soru sorarak istifham sanatı yapmıştır.

3.

"Bilmezem simurg-u Kâf'ım âşiyânın kandedir

N'ola kursan gönlümün şehrine şâhım bir otağ" (74/6)

Beyitte *"N'ola kursan gönlümün şehrine şâhım bir otağ?"* ifadesiyle şair, sevgilisine soru sormaktadır.

4.

"Sanır kim kendini bir âdem olmuş

Kıyâfet düzmek ile olmuş eşrâf" (75/4)

Beyitte *"Sanır kim kendini bir âdem olmuş?"* söyleyişi ile istifham yapılmıştır.

5.

"Cihân-ı bî-vefâ içre sîr-i nefs olup kaldın

Ne cevher ma'denindensin düşün ey cânımın cânı" (151/2)

Beyitte *Ne cevher ma'denindensin düşün ey cânımın cânı?"* ifadesiyle istifham sanatı yapılmıştır.

1. *"Zerre hiç eyler miaslâ şems-i tâbân ile bahs"* ifadesiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(17/7)**

2. *"Cemâlin arzı kılmazsın nedir noksanıma bâis"* söyleşi ile istifham sanatı yapılmıştır. **(18/3)**

3. *"Cihânın yaz ü kışın gör ne etmiş Perver işin gör"* ifadesi ile istifham sanatı yapılmıştır. **(20/6)**

4. *"Var mıdır dünyada bir cân kâmil insândan leziz"* ifadesiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(27/5)**

5. *"Cemâlin gören olmaz mı telezzüz"* ifadesiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(28/1)**

6. *"Senin aşkınla bulmaz mı telezzüz"* ifadesiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(28/2)**

7. *"Derûnu cümle dolmaz mı telezzüz"* ifadesiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(28/3)**

8. *"Kalıp hayretde kılmaz mı telezzüz"* ifadesiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(28/4)**

9. *"Duran şeytanı sürmez mi telezzüz"* ifadesiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(28/5)**

10. *"Kamu eşyada görmez mi telezzüz"* ifadesiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(28/6)**

11. *"Ser'in sevdâya salmaz mı telezzüz"* ifadesiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(28/7)**

12. *"İşiten kalbe ermez mi telezzüz"* ifadesiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(28/8)**

13. *"Dimağ-ı câna girmez mi telezzüz"* ifadesiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(28/9)**

14. *"Daha bundan büyük ne şânımız var"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(29/11)**

15. *"Derviş midir"* ifadesiyle tüm beyitlerde istifham sanatı yapılmıştır. **(39/1-12)**

16. *"Dedi niçin günâh ettin utanmadın İlâhından"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(44/2)**

17. *"Dedi benden ne istersin dile püştü-penâhından"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(44/3)**

18. *"Gizleme gel sen seni kimden kaçarsın ey gönül"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(46/1)**

19. *"Sikke hâlis olmayınca verilir mi şâhına"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(46/6)**

20. *"Nefsim hele bir çık aradan gör ki neler var"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(55/3)**

21. *"Sırr-ı "Mâ evhâ" rumûzun ne bilir hayvân-sıfat"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(57/12)**

22. *"Gör ki Nemrud'a ne yaptı bir meges"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(60/7)**

23. *"Ne gezersin ili derviş, kangı kâmilden öğrendin bu erkânı yolu derviş"* söyleyişleriyle istifham sanatı yapılmıştır. **(62/1)**

24. *"Andelîbi gör nice feryâd eder gonca güle"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(66/4)**

25. *"Gül olmayan bağa bülbül gelir mi"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(71/2)**

26. *"Var mıdır gelsin alanlar irtifâ"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(72/1)**

27. *"Var mıdır câna kıyan sâhib şucâ"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(72/5)**

28. *"Ne derdler çektiler bu yolda esnâf"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(75/6)**

29. *"Beğenmez mi sözünü ehl-i arrâf"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(75/10)**

30. *"Oldun mu vukûf"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(76/1-9)**

31. *"Her beşer sûretli cini cân mı sandın zâhidâ"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(78/3)**

32. *"Fakri fahrî" demedi mi enbiyâ"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(79/3)**

33. *"Kâbil mi vasfını şerh etsin zebân"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(82/4)**

34. *"Süleyman kimseye verir mi mührin"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(84/6)**

35. *"Ne yüz ile varacaksın huzura"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(88/6)**

36. *"Ya niçin bizlerden kestin selâmın"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(95/3)**

37. *"Varlığın cümle ademden almadın mı ey püser"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(103/37)**

38. *"Nerden aldı bu kadar dürr-i Bedehşân'ı adem"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(103/40)**

39. *"Âhiri gör n'etti tahtıyla Süleymân-ı adem"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(103/41)**

40. "*Kuvvetine mâlına mağrûr olanlar noldular"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(103/42)**

41. *"N'etti Firavn ile bunca ehl-i tuğyânı adem"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(103/43)**

42. *"Hiç elinden kurtuluş var mı imkânı adem"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(103/63)**

43. *"Kul olup sattırmadı mı Şâh-ı Kenân'ı adem"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(103/66)**

44. *"Lâtif-i âlemin ara duracak yer mi gör bura"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(107/39)**

45. *"Adüvler yıktılar seddi ne yatarsın garib insân"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(107/42)**

46. *"Niçin nerm olmadın ey dil ki kalbin katıdır taştan"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(110/1)**

47. *"Put-perest olmuş bu dil imlâya gelmez çâre ne"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(113/2)**

48. *"Bu bir gülzâr-ı fânîdir ne tutmuşsun yakasından"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(114/1)**

49. *"Ne için aleme geldin ne için nefse kul oldun"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(114/4,)**

50. *"Zem olmuş iken sen kimi zem edebilirsin"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(118/1-6)**

51. *"Hayât-ı câvidân içmek nedir söyle bu hâletten"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(119/8)**

52. *"Ne için âleme geldin ne için tutulup kaldın"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(123/4)**

53. *"Ne çâre"* ifadesiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(126/1-7)**

54. *"Çâre ne"* ifadesiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(127/1-19)**

55. *"Gülşanımın vakti yetişmedi mi/ Azâlarım yanıp tutuşmadı mı"* söyleyişleriyle istifham sanatı yapılmıştır. **(133/1)**

56. *"O da bizden küsmüş barışmadı mı"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(133/4)**

57. *"Cân bülbülü ne ağlarsın kafeste"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(134/1)**

58. *"N'oldu sana terk eyledin ilini"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(134/3)**

59. *"Delîlimiz Muhammed'dir kabul etmez mi hâcâtı"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(136/1)**

60. *"Açıldı ravza-i tevhîd ne dursunuz uyanıklar"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(136/3)**

61. *"Ne yatarsın behey gâfil uyan bir an seher vakti"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(136/4)**

62. *"Revâ mıdır eyâ mahbûb bu unsur hanesinde men"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(141/12)**

63. *"Düşer mi şânına dilber aratmak bana Leylâyı"* söyleyişiyle istifham sanatı yapılmıştır. **(141/15)**

2.10. Leff ü Neşr

"Genellikle bir beyit içinde, birinci dizede en az iki şeyi söyleyip ikinci dizede bunlarla ilgili benzerlik ve karşılıkları vermektir" (Dilçin, 1983, s. 437) Leff ü neşr, ilk dizede söylenenlerin, diğer dizelerde düzenli ve düzensiz açıklanmasına göre ikiye ayrılır. Sıra gözetilmişse mürettep leff ü neşr; gözetilmemişse gayr-ı mürettep leff ü neşr olarak adlandırılır.

1.

"Arzulayıp seni deyu gelmişem
İster ***öldür*** *ister* ***azât et*** *meni*
Bu dergahda ben muhalled kalmışam
İster ***kurtar*** *ister* ***bidâr et*** *meni"* (140/1)

Dörtlükte ikinci mısrada yer alan "öldür" ve "azât et" kelimelerine karşılık; dördüncü mısrada "kurtar" ve "bidâr et" kelimeleri bunlarla ilgili olup ve bir sıra gözetilerek getirilmiştir dolayısıyla mürettep leff ü neşr sanatı mevcuttur.

2.

"Salih gibi vardır çok ehl-i diller
Pîr-i Sâmî bahçesinde bülbüller
Solmaz ***şükûfeler dikensiz güller***
Hiçbir ***goncasında hâr*** *bulamadım*
Sâmî gibi sâdık yar bulamadım" (102/7)

Üçüncü mısrada geçen "şükûfe, dikensiz güller" kelimelerine karşılık, dördüncü mısrada onlara ilgili olarak "gonca, hâr" kelimeleri getirilmiştir.

3.

"İkisi ***âb*** *ile* ***hâk****tır ikisi* ***bâd*** *u* ***âteş****tir*
İkisi ***rûh*** *ile* ***cân****dır ikisi* ***cism*** *ile* ***ebdân****"* (107/10)

Beyitte birinci mısrada yer alan "âb, hâk, bâd, âteş" kelimelerine karşılık; ikinci mısrada "rûh, cân, cism, ebdân" kelimeleri onlarla ilgili olarak getirilmiştir.

4.

"Senin vuslat ***şarâb****ını anın* ***dest-i kemal****inden*
İçip ***mest*** *olsun aşıklar O'dur hem* ***sâki-i devrân****"* (107/47)

Beyitte "şârab, dest-i kemal"- "mest, sâki-i devrân" kelimeleri sırayla bir araya getirilerek mürettep leff ü neşr sanatı oluşturulmuştur.

5.

*"**Ağardı lihyemiz kalbim karardı***
*Nâhif **cismim hazân** oldu **sarardı**"* (161/20)

Beyitte birinci mısrada geçen "ağardı, lihye, kalb, kardı" kelimelerine karşılık; ikinci mısrada "cism, hazân, sarardı" kelimeleri sıra gözetmeksizin bir araya getirilerek gayr-ı mürettep leff ü neşr sanatı yapılmıştır.

6.

*"Tabibler **yara**ma sarman **merhem**i*
***İlâc** kabul etmez bu bir **yare**dir*
Sardıkça merhemi artıyor gamım
Anladım ki bir sağalmaz yaredir" (36/1)

Birinci mısrada yer alan "yara, merhem" kelimelerine karşılık; ikinci mısrada "ilâc, yâre" kelimeleri bunlarla ilgili olarak getirilmiştir.

2.11. Hüsn-i Talil

Bir konuyu gerçek olmayan bir itibara dayandırıp, anlatıma hoşluk ve güzellik katma amacıyla, kendi nedenine aykırı bir sebeple tanımlamaktadır. Hüsn-i tevcih olarak da adlandırılır (Saraç, 2006, s. 231; 12; Kocakaplan, 2011, s. 45; Macit ve Aksoyak, 2012, s. 288).

Herhangi bir gerçek olayın meydana gelmesini, hayali ve güzel bir nedene bağlamaktır ancak bu nedenin kesin bir yargıya dayanması gerekir. Bu yönüyle tecâhül-i ârif sanatından ayrılmaktadır (Dilçin, 1983, s. 443).

1.

"Gulâm olmak bunun gibi veliye
Bize Hak'tan büyük ihsân değil mi" (142/35)

Beyitte bir veliye gulâm (esir, köle) olma durumu Hakk'ın bir lütfunun olduğuna bağlanarak hüsn-i talil yapılmıştır.

2.

"Şeş ciheti baştan başa kaplamış
Gelir her taraftan Hû-yu muhabbet
Hâl-i hindû askerini toplamış
Sarmış haddin ile mûy-u muhabbet" (16/1)

Dörtlükte had (yanak) ve mûy (saç)'ın muhabbetle dolması, Allah'ın muhabbetinin, aşkının her yeri kaplamasına bağlanmıştır.

3.

"Kalem şakk oldu ilm ü hikmetinden
Yazıldı cümle elvân-ı şeriat" (15/5)

Beyitte kalemin yarılıp alemlerin yaratılması sevgilinin ilim ve hikmetine dayandırılmıştır.

4.

"Acâib andelibiz kim bizim hiç goncamız solmaz
Hümâ-yı kuds-i lâhutuz bekâ gülşanımız vardır" (37/3)

Beyitte goncanın hiç solmaması mukaddes ve ilahi alemin devlet kuşu olunmasına ve sonsuz, ölmez bir gül bahçesinin olmasına dayandırılmıştır.

2.12. Sihr-i Helâl

Sihr-i helâl, mısra sonunda yani beyit arasında kendisinden önce söylenen sözlerin sonu ve kendisinden önceki sözlerin başı olabilecek biçimde herhangi bir sözü ifade etmektir. Bu söz ya da cümle bazen bir bazen de birden çok sözcük ile yapılabilir. Sihr-i helâl sanatının düzgün bir biçimde yapılması için, her iki ihtimalde de anlamın net, anlaşılır ve açık olması gerekir. Dîvan şiiri içinde yer alan bir olgu olarak anılır. Aynı zamanda, klasik kaynaklarda bu ada sahip herhangi bir belâgat terimi bulunmaz (Saraç, 2006, s. 297).

Sihr-i helâl sanatının makbul kabul edilmesi, beytin kazandığı her iki mananın da beyte uygun olup olmamasına bağlıdır. Manaların birbiri yerine tercih edilmesi ise oldukça ayrı bir konudur (Külekçi, 2005, s. 214).

1.

"Gâh oturup derdin evinde beklerem ***Eyyûb gibi***
Dost yolunda cân verip kurbân oluram kime ne" (128/2)

Beyitte geçen Eyyûb gibi ifadesiyle şair birinci mısrada Eyyüb gibi derd evinde beklediğini; ikinci mısrada ise Eyyûb gibi dost yolunda canını verip kurban olacağını söyleyerek sihr-i helal yapmıştır.

2.

"Gel ey sûfi bu meyden iç ***olup sâf***
Düşün aklın Muhammed'le kıl insâf" (75/1)

Beyitte birinci mısrada geçen "olup sâf" ifadesi ikinci mısranın başına getirildiğinde de net ve anlamlı bir yapı ortaya çıkmaktadır.

3.

"Ten hasta bu can hasta yürek yaralı ***Salih***
Bilmem ki nedir sevdiğimin bende merâmı" (131/13)

Birinci mısrada şair kendisini bir başkası gibi düşünmüş; teninin ve canın hasta, yüreğinin yaralı, olduğunu söylemektedir. İkinci mısrada ise yine kendisini bir başkasının yerine koyarak sevgilisinin kendisinden isteğinin ne olduğunu sorgulamaktadır.

2.13. Nidâ

Anlatımı daha doğal ve güzel hâle getirmek amacı ile şairin, duygulanması ve heyecanlanması neticesini oluşturan durumları göz önüne getirip "ey, hey, eyvâh, eyâ, âh, vâh" benzeri ünlem kelimeleri ile onlara hitap etme biçimidir (Dilçin, 1983, s. 453; Külekçi, 2005, s. 142; Kocakaplan, 2011, s. 113).

Nida sanatı ile oldukça güçlü duyguları ve heyecan durumlarını anlatmak mümkündür. Sanatkâr olan kişi, kendisi üzerinde etkisi olan olgu ve durumlar karşısında heyecan gösterdiğinde o olguyu veya cismi kişileştirir ve ona hitap eder. Bu nedenle nida ve teşhis genellikle bir arada kullanılır. Tekrarlı biçimde söylenen nidâlar da tekrir sanatının oluşmasına neden olur (Kocakaplan, 2011, s. 113).

1.

"Eğer derdin olaydı ***ey birâder***

Bulurdun sen de bir Hızr-ı zamânı" (2/21) beyitte "*ey birâder"* ifadesi ile nidâ yapılmıştır.

2.

"Ayırma Salih'i ***yâ Rab*** *Muhammed şeyh-i Sâmî'den*

Ağardı lihyemiz velâkin kalbimiz kara" (3/12) beyitte "*yâ Rab"* ifadesi ile Allah'a seslenilerek nida sanatı yapılmıştır.

3.

"Yetiş ***ey keştibânım*** *büsbütün deryâda yangın var*

Değil deryâ yalnız cümle hep sahrâda yangın var" (40/1) beyitte *"ey keştibânım"* ifadesiyle nida sanatı mevcuttur.

4.

*"****Hey*** *tahâretten habersiz râbıta bilmez hasis*

Nefhâ-i âdem deminden cümle deryâ "Hû" çeker" (42/11) beyitte "hey" ifadesi ile hasis (cimri, pis) insana seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır.

5.

"Ârif isen olma ***ey dil*** *zerre denli akla yâr*

Şehveti dünyâ-persttir taptığı dînâr olur" (43/2) şair beyitte gönlüne seslenmektedir.

1. Beyitte gönle seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(4/1)**

2. *"Kîl ü kâl ile geçirme ömrünü ey müddei"* ifadesiyle nidâ sanatı yapılmıştır. **(10/4)**

3. Beyitte Allah'a seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(13/2)**

4. Beyitte gönle seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(14/1)**

5. Beyitte gönle seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(14/5)**

6. *"Ey birâder"* ifadesi ile nidâ yapılmıştır. **(19/1)**

7. *"Gel ey sûfi"* ifadesi ile nidâ yapılmıştır. **(20/3)**

8. Beyitte Pîr-i Sâmî (k.s)'ye seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(25/1)**

9. Beyitte "Ey nefhâ-i cân bülbülü" ifadesiyle nidâ yapılmıştır. **(31/1)**

10. Beyitte Allah'a seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(31/8)**

11. Beyitte Pîr-i Sâmî (k.s)'ye seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(31/10)**

12. Beyitte Allah'a seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(31/12)**

13. *"Meded ey seyyidül-ebrâr"* ifadesi ile nidâ yapılmıştır. **(32/8)**

14. Beyitte âşıklara seslenilerek nidâ yapılmıştır. **(34/1)**

15. *"Ey zât-ı mutahhar"* ifadesi ile nidâ sanatı yapılmıştır. **(35/1)**

16. Beyitte sevgiliye seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(44/2)**

17. Şeyhin yardım etmesini dileyip ona seslenerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(44/9)**

18. Beyitte gönle seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(45/tüm bentler)**

19. Beyitte gönle seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(48/1)**

20. Pîr-i Sâmî (k.s)'ye seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(54/4)**

21. *"Ne çok sevdin bu dünyâyı ey kardaş"* ifadesi ile nidâ yapılmıştır. **(59/1)**

22. Beyitte sevgiliye seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(63/3)**

23. Beyitte *"Ey birâder"* ifadesi ile nidâ yapılmıştır. **(64/1)**

24. Pîr-i Sâmî (k.s)'ye seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(66/1)**

25. *"Gel ey cân"* ifadesi ile nidâ yapılmıştır. **(69/1)**

26. *"Gel ey cân"* ifadesi ile nidâ yapılmıştır. **(71/1)**

27. Beyitte *"Ey birâder"* ifadesi ile nidâ yapılmıştır. **(73/1)**

28. Beyitte sevgiliye seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(74/2)**

29. *"Gel ey sûfi"* ifadesi ile nidâ yapılmıştır. **(75/1)**

30. Beyitte *"Ey birâder"* ifadesi ile nidâ yapılmıştır. **(76/1)**

31. *"Her beşer suretli cinni cân mı sandın zâhidâ"* ifadesiyle nidâ yapılmıştır. **(78/3)**

32. *"Haccül-ekber ister isen gel beri ey tâlibâ"* ifadesiyle nidâ yapılmıştır. **(78/15)**

33. Gönle seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(85/1)**

34. *"Yeter ey murg-ı cân"* ifadesiyle nidâ sanatı yapılmıştır. **(92/1)**

35. Dörtlükte mürşide seslenilerek nidâ yapılmıştır. **(96/2)**

36. *"Ey beşer suretli insan ey melek-sîmâ habîb*" ifadesiyle nidâ yapılmıştır. **(96/3)**

37. *"Sensiz ey nûr-u hakîkât"* ifadesiyle nidâ yapılmıştır. **(101/1)**

38. Beyitte gönle seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(103/23,)**

39. *"Ey püser (oğul)"* ifadesi ile nidâ yapılmıştır. **(103/37)**

40. Beyitte ihvânlara seslenilerek nidâ yapılmıştır. **(107/1)**

41. *"Ey cân"* ifadesi ile nidâ yapılmıştır. **(107/26)**

42. Beyitte yiğitlere seslenilerek nidâ yapılmıştır. **(107/38)**

43. *"Ne yatarsın garib insân"* ifadesi ile nidâ yapılmıştır. **(107/42)**

44. Beyitte gönle seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(108/1)**

45. *"Yetiş ey keştibânım"* ifadesiyle nidâ yapılmıştır. **(109/1)**

46. Gönle seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(110/1)**

47. Beyitte *"ey sâkî"* ifadesi ile nidâ yapılmıştır. **(112/2)**

48. Beyitte Pîr-i Sâmî (k.s)'ye seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(112/10)**

49. Beyitte *"Gel ey derd ehli"* ifadesi ile nidâ yapılmıştır. **(114/1)**

50. Beyitte *"ey cân"* ifadesi ile nidâ yapılmıştır. **(114/8)**

51. *"Ey cân"* ifadesi ile nidâ yapılmıştır. **(115/1)**

52. Beyitte nefse seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. (**118/6)**

53. Beyitte *"ey kardaş"* ifadesiyle nidâ yapılmıştır. **(119/11)**

54. Beyitte gönle seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(121/5)**

55. Peygamber efendimize seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(125/tüm beyitler)**

56. Beyitte gönle seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(127/9)**

57. *"Ey zühd"* ifadesiyle nidâ yapılmıştır. **(129/4)**

58. *"Ey Hazret-i Mevlâ"* ifadesiyle nidâ yapılmıştır. **(129/5)**

59. Beyitte Pîr-i Sâmî (k.s)'ye seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(131/1)**

60. Beyitte Pîr-i Sâmî (k.s)'ye seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(131/2)**

61. *"Ey erenler arslanı"* ifadesiyle nidâ yapılmıştır. **(135/1)**

62. *"Ey andelîb-i Hudâ"* ifadesiyle nidâ yapılmıştır. **(135/5)**

63. *"Ey suret-i insânî"* ifadesiyle nidâ yapılmıştır. **(135/7)**

64. *"Ey enfâs-ı Mesîhâ"* ifadesiyle nidâ yapılmıştır. **(135/11)**

65. *"Ne yatarsın behey gafil uyan"* ifadesiyle nidâ yapılmıştır. **(136/4)**

66. *"Ey garîb insan"* ifadesiyle nidâ yapılmıştır. **(136/6)**

67. *"Ey din sirâcı"* ifadesiyle nidâ yapılmıştır. **(140/4)**

68. *"Ey cân"* ifadesiyle nidâ yapılmıştır. **(141/10)**

69. *"Ey hûrî-sıfat"* ifadesiyle nidâ yapılmıştır. **(146/2)**

70. *"Ey cânımın cânı"* ifadesiyle nidâ yapılmıştır. **(151/2)**

71. Beyitte *"ey müddei"* ifadesiyle nidâ yapılmıştır. **(153/2)**

72. Beyitte *"ey birâder"* ifadesiyle nidâ yapılmıştır. **(153/9)**

73. Beyitte sevgiliye seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(155/2)**

74. Beyitte sâkîye seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(156/1)**

75. Şair kendisine seslenerek nidâ sanatı yapmıştır. **(160/1)**

76. Beyitte *"ey cân"* ifadesiyle nidâ yapılmıştır. **(160/11)**

77. Beyitte *"ey cân"* ifadesiyle nidâ yapılmıştır. **(160/34)**

78. Beyitte Allah'a seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(164/28)**

79. Beyitte Allah'a seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(164/30)**

80. Beyitte Allah'a seslenilerek nidâ sanatı yapılmıştır. **(164/33)**

2.14. Rücû

Rücû sözlükte "geri dönme, dönme, vazgeçme" manasına gelir. Bu sanat ifade edilen sözden nükteye dayalı biçimde geri dönmektir. Daha öncesinde ifade edilmiş bir söze dönüş olabilir. Bunun yanı sıra söylenilen sözü yok sayarak çok daha farklı bir fikre yönelmek biçimde de yapılabilir. Uygun yerde yapılırsa şairin heyecanının dışarıya aksettirilmesini sağlar. Bunun yanı sıra söylenen düşünceyi güçlendirir (Saraç, 2006, s. 187; Aksoyak ve Macit, 2012, s. 290).

Rücû sanatı daha önce söylenen sözden tam anlamıyla geri dönmek değildir. Tersine o sözün, düşüncenin şiddet ve letâfetini, yeni söz ve düşünce ile artırmaktır. Bu sebeple sözü söyleyen önceden söylediği sözden caydığını ifade ederken, "yok, yok yok, değil, yok öyle değil, galat ettim" benzeri sözcüklerden faydalanır (Külekçi, 2005, s. 151).

1.

"Yetiş ey keştibânım büsbütün deryâda yangın var
Değil deryâ yalnız cümle hep sahrâda yangın var" (40/1) beyitte ilk mısrada deryada yangın olduğu söylenip ikinci mısrada yalnız deryada değil sahrada da yangın olduğu söylenerek anlatım daha güçlü ve etkili hale getirilmiştir.

2.

"Erişti nev-bâhâr vakti figana başladı bülbül
Değil bülbül yalınız o gül-ü ranâda yangın var" (40/3) yukarıdaki beyitte olduğu gibi burada da rücu sanatı mevcuttur.

40. manzumenin 1-3-4-5-7-8-10. Beyitlerinde şair ilk mısralarda yangını tek bir ögeye yüklerken ikinci mısralarda söylediğinden geri dönüp aslında tüm alemin yandığını ifade ederek rücû sanatı yapmıştır.

2.15. Tecâhül-i Ârif

Bilinen bir gerçeği, bir nükteye dayanarak bilmiyormuş gibi söylemektir. Tecâhül-i ârif ne hiç bilmemek ne de bildiğini gizlemektir. Buna göre ifade edersek, bildiğini

çeşitli nedenlerle bilmezlenerek, dolaylı yollardan anlatmaktır. Bu sanatı yaparken mübalağa ve istifham sanatlarından da yararlanılır (Dilçin, 1983, s. 441).

1.

"Hâk i bâd ü âbı âteş bünyâdım
Sûret-i beşerde âdemdir adım
Bilmem cini miyem yok dîv-zâdım
Aslımdan bir haber veren yok bana" (5/2)

Şair, vücudunun dört anasırdan (toprak, ateş, su, hava) oluştuğunu, insan olduğunu bilmesine rağmen bilmiyormuş gibi davranarak tecahül-i ârif sanatı yapmıştır.

2.

*"**Egerçi sen seni bildinse Salih***
Bilirsinki muhayyersin muhayyer" (35/12)

Salih Baba kendisini tanımıyor, bilmiyormuş gibi davranarak tecahül-i ârif sanatı yapmıştır.

3.

"Ömrüm nûn u geçti câna dayandı
Arz-ı hâlim âli-şâne dayandı
Eşk-i çeşmim bahriâne dayandı
Bilmezem ki varıp karışmadı mı" (133/3)

Şair, gözyaşlarının denizlere dayandığını söyleyip hem de bilmiyormuş gibi davranarak denize karışıp karışmadığını sorgulamaktadır.

4.

*"**Ki gelmekten garaz bilmem nedir bu âlem-i kevne***
Bize esbâbını bildir bırakıp dâr-ı me'vâyı" (141/16)

Şair beyitte bu dünyâya neden geldiğini bilmiyormuş gibi davranarak tecahül-i ârif sanatı yapmıştır.

5.

"Cefâdan gayrı görmedim safâsın

Aceb bilmem ki n'etdim ben o yâra" (6/6)

Şair bu beyitte sevgilisine (mürşidine) nasıl davrandığını bildiği halde, ona ne yaptığını sorgulayarak bilmezden gelmiştir.

1. *"Kanden gelip gideceğim bilmezem"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(5/3)**

2. *"Yâ ben Mecnûn yâhûd anlar divâne"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(5/5)**

3. *"Ne haller geldi başına ne oldun"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(160/10)**

4. *"Kamu bu âlemin aslı muhabbetten değil midir"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(18/4)**

5. *"Derd nedir dermân nedir ya ben beni bilmem neyim"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(19/3)**

6. *"Giriftâr-ı aceb sevdâ-yı aşk oldun mu sen Salih*

İçip vahdet meyinin cür'asın kandın mı sen Salih" beyitinde tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(21/1)**

7. *"Hevâyı nefsine tâbi olup gaflette mi kaldın*

Firâk-ı hasret ile sararıp soldun mu sen Salih" beyitinde tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(21/2)**

8. *"Eriştin mi bu âlemde aceb bir himmet ehline*

Kuru davâyile ömrün geçirüp kaldın mı sen Salih" beyitinde tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(21/3)**

9. *"Kulûb-u ârifân ile aceb doldun mu Salih"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(21/4)**

10. *"Bağırtlak gibi illerde gezip âvâre mi kaldın*

Olup Ferhâd bu benlik dağını deldin mi sen Salih" beyitinde tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(21/5)**

11. *"Biraz kuttâ-i râhilerle ömrün zay'e mi verdin*

Pîr-i Sâmî gibi şâhı varıp buldun mu sen Salih" beyitinde tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(21/6)**

12. *"Kılıp bîat aceb sıdk ile kul oldun mu sen Salih"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(21/7)**

13. *"Aceb ismin gibi bilmem amel kıldın mı sen Salih"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(21/8)**

14. *"Eğerçi sen seni bildinse Salih*

Bilirsin ki muhayyersin muhayyer" beyitinde tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(35/12)**

15. *"Çekdiğim cevr ü sitem senden midir benden midir*

Nâr-ı hicrândan mıdır yâ âlî ihsândan mıdır" ifadesiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(47/1)**

16. *"Tab-ı tohumundan mıdır yâ hükm-ü sultândan mıdır"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(47/2)**

17. *"Nakş-ı insândan mıdır yâ sun-u Râhman'dan mıdır"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(47/3)**

18. *"Hüsnü mevâdan mıdır yâ şâh-ı Kenân'dan mıdır"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(47/4)**

19. *"Taht-ı zîverden midir yâ kuvvet-i kândan mıdır"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır**. (47/5)**

20. *"Nûr-u esvedden midir yâ küfr ü imândan mıdır"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(47/6)**

21. *"Sohbeti candan mıdır yâ gizli cânândan mıdır"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(47/7)**

22. *"Verd-i ahmerden midir yâ dürr ü mercândan mıdır"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(47/8)**

23. *"Bilmezem senden midir yâ bahr-i irfândan mıdır"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(47/9)**

24. *"Hüsn iline şâh olan bir Yûsuf-u Kenân mıdır"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(48/13)**

25. *"Mürdeler ihyâ eden âlemde bir Îsâ mıdır"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(48/16)**

26. *"Aceb bilmem kimden eyler ihticâb"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(82/3, s.97)**

27. *"Bilmezem kimden kimde şekvâ edem bu gönlümü"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(63/4)**

28. *"Geldiğim bilmem ne içindir bu dünyadan garaz"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(66/1)**

29. *"Bilmem nedir bende feleğin kasdı"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(102/5)**

30. *"Bilinmez kande kaldı âşiyânım"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(106/3)**

31. *"Bu denli mahrem etmişken nedir bu gaflet-i insân"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(107/36)**

32. *"Yoksa mahûm-u ebed mi olmuşam me'vâya ben"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(108/3)**

33. *"Bilmezem ki yoksa ümmî olmuşam süflâya ben"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(108/5)**

34. *"Lâ" da kaldım düşmedim mi mazhar-ı "illâ"ya ben"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(108/6)**

35. *"Bilmezem ki ne için geldim aceb dünyâya ben"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(108/8)**

36. *"O nasıl güldür ki tezce hâr olur"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(126/3)**

37. *"Her kazâ çevgânına karşı duran bir ben miyim"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(127/11)**

38. *"Bilmem ki sevdiğimin nedir bende merâmı"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(131/13)**

39. *"Bilmezem ki varıp karışmadı mı"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(133/3)**

40. *"Ne noksân erişir hüsnüne bilmem"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(138/3)**

41. *"N'eder cennetteki ebrârı leylî"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(138/5)**

42. *"Cân mı dayanır eylediği cilveye nâze"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(150/2)**

43. *"Bilmem neden terk eylemiş/Cânan ilini ilini"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(152/1)**

44. *"Ehl-i aşkın sözlerin alıp satan âşık mıdır"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(153/4)**

45. *"Bilmem dahi çok kaldı mı cevr ile sefâsı"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(154/5)**

46. *"Bilmem neden ister bu hisâb ile suâli"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(154/7)**

47. *"Maksûdu nedir anlamadım ben bu meâli"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(154/11)**

48. *"Bu âlem dört anâsırdan değil mi*

Ânasır hubb-u Nâsır'dan değil mi" beyitinde tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(160/24)**

49. *"Bular bahr-ı hakîkatten değil mi*

Bular şâh-ı nübüvvetten değil mi" beyitinde tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(160/32)**

50. *"Bular hep sun-u rahmânî değil mi*

Bular hep hükm-ü sultânî değil mi" beyitinde tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(160/33)**

51. *"Bilmem nesi var âlemde bu Salih de kulundur"* söyleyişiyle tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(162/4)**

52. *"Hayâli gönlümün nakşı değil mi*

Hakîkat tuhfe-i nakşı değil mi" beyitinde tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(164/2)**

53. *"Anın nuru Muhammed'den değil mi*

Zuhûrâtı muh bbetten değil mi" beyitinde tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır. **(164/3)**

54. 142. manzûmenin tüm beyitlerinde "değil mi" ifadesi ile şairin çoğu şeyi bilmesine rağmen bilmiyormuş gibi soru sormasıyla tecahül-i ârif sanatı yapılmıştır.

2.16. İhâm

Birden fazla anlamı olan bir sözcüğü tüm anlamlarıyla birlikte kullanıldığı sanat türüdür (Çetin, 1998, s. 209).

1.

"Gel ey cân eyleme cânanı zâyi/
Edersin gonca-i verdânı zâyi" (71/1)

Beyitte "zâyi" kelimesi tüm anlamlarıyla kullanılarak ihâm sanatı yapılmıştır.

2.

"İllet ile zillet ile nâsa menfûr olmuşuz
Biz harâbat ehliyiz efsâne sanma bizleri" (159/2)

Yukarıdaki beyitte "harâbat" kelimesi hem meyhane hem de tasavvufta tekke anlamlarında kullanmasıyla ihâm yapılmıştır.

2.17. Tecrid

Tecrid kelimesinin sözcük manası herhangi bir şeyi kabuğundan çıkarmaktır. Belâgat terimi olarak ise, ifadeyi dile getiren bireyin insan haricinde kalan bir canlıya, cisme ya da eşyaya inanmış gibi hitap etmesiyle başka kişi ya da başka bir varlık yerine koyarak hem gönlüne hem de kendisine söz söylemesi durumudur. Şairin kendi psikolojik durumunu ve heyecanını en iyi biçimde yansıtan sanatlardan biridir. İnsana benzer bir konuşma yeteneği bulunmayan bir varlığa, nesneye ya da bir cisme hitap edilen tecridlerde kişileştirme yer alır. Böyle bir durumda teşbih, tecrid ve istiâre sanatları arasında oldukça yakın bir ilişki bulunur (Saraç, 2006, s. 192).

1.

"Sen sana gel ey gönül kılma hased kibr ü riyâ
Bu sıfatlarla tahalluk eden oldu eşkıyâ*"* (4/1)

Şair, beyitte gönlünü başka bir insan yerine koyarak ona hitap etmektedir.

2.

"Pîr-i Tâgî şeyhimizin şeyhidir hem Sâlihâ
Rûz u şeb gözler bizi me'vâda Allah aşkına" (8/9)

Beyitte şair kendisini soyutlayıp başka birisi gibi düşünmektedir.

3.

"Yalancı nefsini ıslâh etmezse bu Salih
Halâs olmaz bu zulmetden bu âlemden gider gam-nâk" (80/8)

Şair, beyitte kendisini başka birisi gibi düşünmektedir.

4.

"Dâd elinden ey gönül kıldın bana cevr ü itâb
Yandırıp râz-ı derûnum bağrımı kıldın kebâb" (14/1)

Şair, beyitte gönlünü başka bir insan yerine koyarak ona hitap etmektedir.

5.

"Derdli dil gaflette kalma derdine dermana bak
Tutulup berzahda olma mevti yok gülşâne bak" (78/1)

Şair, beyitte gönlünü başka bir insan yerine koyarak onunla konuşmaktadır.

1. *"Cân eğer cânâna vâsıl olmaz ise Salihâ*" ifadesiyle şair kendisini başkasının yerine koyarak ona hitap etmektedir. **(43/7)**

2. *"Salihâ bir kimseye yol aldıran ihlâsıdır"* ifadesiyle şair hem tevriye yapmış hem de kendisini başkasının yerine koymuştur. **(46/8)**

3. *"İlm ü hikmet sözlerinden dem ursun Salihâ"* ifadesiyle şair kendisini başkasının yerine koymuştur. **(47/9)**

4. *"Salihâ bir özge cândır Pîr-i Sâmî hazreti"* ifadesiyle şair kendisini başkasının yerine koymuştur. **(49/8)**

5. *"Sâlihâ ibret nazarla bak cihânın halkına"* ifadesiyle şair kendisini başkasının yerine koyarak ona hitap etmektedir. **(74/9)**

6. *"Nokta-i vahdette haşr olmak dilersen Salihâ"* ifadesiyle şair kendisini başkasının yerine koyarak ona hitap etmektedir. **(91/8)**

7. *"Salih seni terk eyleyip öz nefsini fehm et"* ifadesiyle şair kendisini başkasının yerine koyarak onunla konuşmaktadır. **(121/11)**

8. *"Ten hasta bu can hasta yürek yaralı Salih"* ifadesiyle şair kendisini başkasının yerine koyarak onunla konuşmaktadır. **(131/13)**

9. *"Bağı vahdet güllerine andelîb ol Salihâ"* ifadesiyle şair kendisini başkasının yerine koyarak onunla konuşmaktadır. **(144/16)**

10. *"Sen dah-i kalb-i selîme ermedin ey Salihâ"* ifadesiyle şair kendisini başkasının yerine koyarak onunla konuşmaktadır. **(153/12)**

11. *"Çok mühim mi Salihâ şeyhin gibi irşâd eder"* şair kendisini başkasının yerine koyarak ona hitap etmektedir. **(148/10)**

3. BÖLÜM

Lafza Bağlı Sanatlar

3.1. Cinas

Yazılış şekilleri ve söylenişleri (telâffuzları) aynı, ama anlamları farklı olan iki sözcüğü bir arada kullanmak olarak tanımlanmaktadır.

Cinas sanatı genel manada ikiye ayrılmaktadır. Bunlar cinas-ı tam ve cinas-ı nakıstır. Cinas-ı tam söylenişleri ve yazılışları aynı anlamları farklı iki sözcükle yapılan sanattır, cinas-ı nakıs ise cinaslı sözcüklerin birinde fazla bir harf bulunan cinastır. Bu fazla harf başta, ortada, sonda olabilir (Dilçin, 1983, s. 467).

1.

*"Akıldan şak olunmuş bir **kılam** ben*
*Kesâfet aleminde ne **kılam** ben*" (111/1)

Beyitte birinci mısrada geçen kılam kelimesi kul anlamındadır; ikinci mısrada ise hem kul hem de kılmak eylemi anlamında kullanılarak cinas-ı tam yapılmıştır.

2.

*"Haddini bil müddei gel etme her cân ile **bahs***
*Bârı boncuk olan etmez dürr ü mercân ile **bahs**"* (17/1)

Bahs kelimesi birinci mısrada söz etmek konuşmak anlamındayken ikinci mısrada iddia etmek manasında kullanılarak cinas-ı tam sanatı vardır.

3.

*"Kimini eyledi **mesûd** kimini eyledi **mesdûd***
"Ene'l-Hak" söyledi Mansûr olup mesrur atasından" (114/11)

Beyitte mesûd-mesdûd kelimeleri ile cinas-ı nakıs yapılmıştır.

4.

*"Hep bizleri **zem** eyleyen ahlâk-ı **zemîm**e*
Gönül mü verir derv3iş olan dîv-i recîme
Mahrûm-u ebed kaldı olar rüyet-i Rahîme
Zem olmuş iken sen kimi zem edebilirsin
Sanma ki hakikat iline gidebilirsin" (118/4)

Zem-zemîm kelimeleri ile cinas-ı nakıs yapılmıştır.

5.

*"Çok Rüstem'ler çok sultanlar yer **yedi***
Çok hanları harâb etti yürüdi
*Tamu **yedi** semâ **yedi** yer **yedi***
Bu merâtib üzre olunmuş icâd" (26/3)

Dörtlükte yedi kelimesi ile cinas-ı tam sanatı mevcuttur.

6.

"Otur meyhâne-i gamda yürek kanın şarâb olsun
*Dü **çeşm**in **çeşme**-i hûnâbı kıl bağrın kebâb olsun*
Gıdâyı ruha ver kût-u kulûbun feth-i bâb olsun
Halîlullah gibi pervâne ol dönme bu âteşten
Haber almak dilersen hâl-i aşkı sor belâkeşten" (110/3)

Bentte çeşm-çeşme kelimeleri ile cinas-ı tam yapılmıştır.

7.

*"**Cefâ**dan gayrı görmedim **sefâ**sın*
Aceb bilmem ki n'etdim ben o yâra" (6/6)

Beyitte geçen cefâ-sefâ kelimeleri ile cinas-ı nakıs yapılmıştır.

3.2. İştikâk

Sözlükte, türeme, türetme olarak geçen iştikâk, Türk dili literatüründe "Aynı kökten türeyen birden fazla sözcüğü bir arada kullanmak" olarak geçmektedir (Çetin, 1998, s. 221).

1.

*"Ol serverimiz **Ahmed** ü **Mahmud** u **Muhammed***
Ol "sure-i İsrâ"daki esrâr ile gitti" (132/10)

Yukarıdaki beyitte Ahmed, Mahmud ve Muhammed kelimeleri hamd sözcüğünden türemiştir ve bu sebeple iştikâk sanatı yapılmıştır.

2.

*"Kimine içirir **şehd** ile **şehdâb***
Bana her dem sunar cevr ile zehrin" (84/2)

Beyitte şehd-şehdâb kelimeleri aynı kökten türemiş olup iştikâk sanatı yapılmıştır.

3.

*"Ekseri **nakş**ında kaldı görmedi **Nakkâş**'ını*
Ehl-i irfanın bilinmez oldu kadri kıymeti" (1/13)

Beyitte nakş-nakkâş kelimeleri aynı kökten türemiş olup iştikâk sanatı yapılmıştır.

4.

*"Ezelden **âşıkız aşk**ın belâsın inkıyâd ettik*
*Ki biz abdâl-ı **aşkız** derd gibi dermânımız var"* (37/2)

Beyitte aşk-âşık (ışk kökünden) kelimeleri aynı kökten türemiş olup iştikâk sanatı yapılmıştır.

5.

*"Hem otuz iki **hükümdâr** her tarafta **hükm** eder*
Hizmeti zordur buların sâdıkâne çâre ne" (127/5)

Beyitte hükm-hükümdâr kelimeleri aynı kökten türemiş olup iştikâk sanatı yapılmıştır.

1. Muhbir ve haber kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(5/7)**

2. Hevâ-heves kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(5/9)**

3. Söyleyen-söyleten kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(10/11)**

4. Vâsıl-vuslât kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(12/3)**

5. Cân-canân kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(13/2)**

6. Emr-fermân kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(15/27)**

7. Şeyh-meşâyih kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(23/8)**

8. Cân-canân kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(31/1)**

9. Emr-fermân kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(31/11)**

10. Cân-canân kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır**. (33/1)**

11. Emr-fermân kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(33/3)**

12. Nakş-nakkâş kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(35/10)**

13. Cân-canân kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(41/7)**

14. Cân-canân kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(43/17)**

15. Cân-canân kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(47/7)**

16. Şârih-şerh kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(48/15)**

17. Bağ-bağban kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(53/1)**

18. Cân-canân kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(54/1-2)**

19. Sıdk-sıddık kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(58/4)**

20. Aşk-âşık kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(58/6)**

21. Nakş-nakkâş kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(63/5)**

22. Mef'ûl-fâil kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(68/5)**

23. Cân-canân kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(69/1)**

24. Cân-canân kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(71/1)**

25. Cân-canân kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(78/3)**

26. Cân-canân kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(79/1)**

27. Ahmed-Muhammed kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(80/5)**

28. Esma-müsemmâ kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(81/6)**

29. Cân-canân kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(90/5)**

30. Gül-gülşane kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(92/1)**

31. Gül-gülzâr kelimeleriyle iştikâk iştikak sanatı yapılmıştır. **(93/3)**

32. Enîs-mûnis kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(94/6)**

33. Pîr-pirân kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(96/5)**

34. Cân-canân kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(98/5)**

35. Cân-canân kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(101/4)**

36. Gül-gülzâr-gülşân kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(101/7)**

37. Esma-müsemmâ kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(103/25)**

38. Cân-canân kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(103/29)**

39. Cân-canân kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(103/44)**

40. Sâhir-sihr kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(103/60)**

41. Cân-canân kelimeleri ile iştikâk iştikak sanatı yapılmıştır. **(107/31)**

42. Esma-müsemmâ kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(109/11)**

43. Enîs-mûnis kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(111/3)**

44. Gül-gülzâr kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(112/3)**

45. Nakş-nakkâş kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(113/11)**

46. Gül-gülistân kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(114/2)**

47. Zem-zemîm kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(118/4)**

48. Cahil-cehalet kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(119/9)**

49. İzhâr-zuhûr-zuhurât kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(120/1)**

50. Ahmed-Muhammed kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(120/2)**

51. Cân-canân kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(121/1)**

52. Cân-canân kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(122/1)**

53. Gül-gülistân kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(122/5)**

54. Gül-gülşâne/ aşk-aşık kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(129/2)**

55. Cân-canân kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(130/5)**

56. Ahmed-Muhammed kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(135/22)**

57. Mest-mestâne kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(138/9)**

58. Esma-müsemmâ kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(143/3)**

59. Zâhid-zühd kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(144/12)**

60. Cân-canân kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(147/2)**

61. Mest-mestâne kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(148/9)**

62. Cân-canân kelimeleri ile iştikâk sanatı yapılmıştır. **(149/6)**

63. Nakş-nakkâş kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(153/7)**

64. Gül-gülzâr kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(153/11)**

65. Şehd-şehdâb kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(154/6)**

66. Gül-gülzâr kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(155/2)**

67. Ahmed-Muhammed kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(164/12)**

68. Hırs-harîs kelimeleriyle iştikâk sanatı yapılmıştır. **(65/1)**

3.3. Akis

Akis, bir mısra içinde manası olan bir kelimenin/terimin ters çevrilerek, yine manası olan bir ifadeye dönüştürülmesi ve yerleştirilmesi ile gerçekleştirilen sanat türüdür (Çetin, 1998, s. 222).

1.

"Hayâtı memattır memâtı hayat
Yüz bin renk gösterir aslı bir nevât
Asla sözlerinde bulunmaz sebât
Yoktur anın gibi rindi-kallâş" (59/3)

3.4. Harflerle Yapılan Oyunlar

Türlü yönlerden bir şeye benzeyen harfleri birleştirerek, anlamı o durumla ilgili olan bir kelime meydana getirme sanatıdır. Dîvan şiirinde pek çok şair, harfleri çeşitli şekillerde ve çeşitli manalara gelebilecek biçimlerde kullanmışlardır (Dilçin, 1983, s. 491).

1.

"Nazar kıldım ki bu ekvân kamusu âlet-i Rahman
Oturmuş tahta bir sultân "mim" ü "dal" "hâ" ya düştüm ben" (109/8)
Beyitte şair, eski yazıda medh kelimesinin yazılışını kastederek sultânını yani mürşidini övmektedir.

2.

"Sin"i sevdâdır
"Mim" me'vâdır
"Yâ"sı Yahyâ'dır
Pîr-i Sâmî'nin" (67/18)

"Mim"i Mevlâ'dır
"Hâ"sı hayâdır

"Dal"ı devâdır
Pir-i Sâmî'nin" (67/19)

Yukarıdaki dörtlüklerde şair, şeyhi Muhammed Sâmî'nin adını ima etmektedir.

3.

"Kaşlarınla kirpiğin zülfün zamânın fitnesi
"Mim"i "nun"dan "sin"e geç âhir zaman olsun da gör" (51/2)

Beyitte Arap harfleriyle zamanın geçiciliği, ölümün var olduğu kastedilmektedir. Sin mezar demektir.

4.

"Cismimi nakşına verdim resmimi Nakâş'ına
Pîre verdim "ha"yı "lâm"ı "sâd"ımı Allah için" (113/11)

Bu beyitte şair teslimiyetini anlatmaktadır. Ha, lâm, sâd harfleriyle de kendi adını ima etmektedir.

1.*"Elif"den "bâ"ya düştüm"* ifadesiyle harflerle yapılan oyun sanatı vardır. **(109/12)**

2. *"Nûn ile kâf"ı"* ibaresindeki "nûn" ile "kâf" harfi "Kün" (ol) emrine (Yasin Suresi; 82) işarettir. **(62/4)**

3. *"Ne "sin"i kaldı ne "mim"i"* ifadesindeki "sin" ve "mim" harfleri Sâmî'yi imâ etmektedir. **(147/4)**

4. Beyitte şair, "sad" "lâm" "hâ" harfleriyle adını imâ etmektedir. **(112/12)**

5. *"Nûn" u "kâf" imiş"* ibaresindeki "nûn" ile "kâf" harfi "Kün" (ol) emrine (Yasin Suresi; 82) işarettir. **(126/6)**

SONUÇ

"Salih Baba Divanı'nda Edebi Sanatların İncelenmesi" adlı bu çalışmamızda, Sâlih Baba'nın Dîvanı'ndaki edebî sanatları belirli bir tasnife göre tespit etmeye çalıştık.

15 kaside, 84 gazel, 9 murabba, 16 muhammes, 2 müseddes, 1 müstezat, 4 mesnevî, 26 dörtlük ve 6 beşlik incelenmiştir. İncelenen bu manzûmelerde 34 farklı sanat tespit edilmiştir.

Ele aldığımız manzûmelerde mecaza bağlı sanatlardan en çok teşbih-i beliğ, açık istiare, teşhis ve intak; manaya bağlı sanatlardan tenasüp, tezat, telmih, iktibas, tecahül-i ârif, nidâ, istifham; lafza bağlı sanatlardan ise iştikaka rastlanmıştır.

Teşbih çeşitlerinden teşbih-i beliğ örneğinin daha çok olduğu, benzeyenin en çok şeyh (Pîr-i Sâmî) ve şeyhin özelliklerinde yapıldığı tespit edilmiştir. İstiare türlerinden ise açık istiare örneklerinin daha yoğun olduğu gözlemlenmiştir. Teşhis ve intak sanatlarında teşhis örnekleri daha fazla; bülbül ve gönül en çok kişileştirilen nesneler olmuştur. Tenasüpte, bir beyitte en az iki en fazla dört tenasüp ilgisi saptanmış; yoğun olanın ikili ilgi olduğu belirlenmiştir. Tezada örnek teşkil eden beyit ve bentlerde en az bir, en fazla iki tezat grubuna rastlanmıştır. Nidâda ünlem edatı ile yapılan nidâların sayısının daha çok olduğu; tecâhül-i ârif ve istifham sanatlarında tecâhül-i ârif sanatının daha sık yapıldığı görülmüştür. İncelenen manzûmelerde telmihte daha çok geçmişteki bir hadiseye işaret edildiği, peygamberlerin yaşantılarına ve yaşadıkları mucizevi olaylara, Leylâ ile Mecnûn, Ferhâd ile Şirin, Şem ü Pervâne, Bülbül ile Gül kıssalarına, tarihi-efsanevi kişiliklere, mutasavvıf kişiliklere telmihte bulunulduğu gözlemlenmiştir. İktibas sanatında en çok âyet-i kerime ile oluşturulan örneklere rastlanılmıştır. İştikâk da ise en fazla örnek oluşturan cân-cânan kelimeleri olmuştur.

Sâlih Baba, hem aruz hem de hece veznini başarılı bir şekilde kullanarak Tasavvuf Edebiyatını temsil eden şairler arasındadır. Aruz vezni ile söylediği şiirlerle iktibas sanatını kullandığı beyit ve bentlerde şairin dilinin daha ağır olduğu söylenilebilir. Tasavvufî kişiliği, bir Nakşî-Hâlidî şeyhi olan Muhammed Sâmî Erzincânî'nin mânevi ikliminde oluşan şair, Dîvan'ının büyük bir kısmında ona olan sevgi, muhabbet ve bağlılığını dile getirmiştir. Şeyhine duyduğu sevgi ve muhabbetin edebî

sanatları kullanımına da yansıdığı görülür. Muhammed Sâmî'nin çoğunlukla yüzü güneşe, aya, Fatihâ Suresine; yanakları güle; sözleri, sohbeti inci ve mercana benzetilmiştir. Aynı zamanda Sâlih Baba, kendisini ve müridleri sıklıkla bülbüle; şeyhini de güle benzeterek mürşidine olan aşkını telmih yoluyla da anlatmıştır.

Şairin telmih sanatını kullanmadaki başarısı da dikkat çekmektedir. Hz. Muhammed (s.a.v)'in yaşadığı olaylar, Hz. Âdem'in cennetten kovulması, Hz. Eyyûb'ün sabrı, Hz. Yûsuf'un güzelliği, Hz. İsmail'in Allah'a olan teslimiyeti gibi konuları şiirlerinde çoğunlukla dile getirmiştir. Divan Edebiyatında önemli bir yere sahip olan Leyla ile Mecnûn, Ferhad ile Şirin, Gül ile Bülbül, Şem ü Pervane kıssalarına hâkim olup bunları şiirlerine telmih ve benzetme vasıtasıyla da yansıtmıştır. Özetlemek gerekirse Sâlih Baba'nın şiirleri, ümmî bir zât olmasına rağmen edebî sanatlar açısından oldukça zengindir.

Biz bu çalışmayla Sâlih Baba Dîvanı'ndaki edebî sanatların nasıl ve ne sıklıkla kullanıldığını ve bunların şairin dünyasına olan katkısını ortaya koymaya çalıştık. Bir şairin dîvanında edebî sanatların incelenmesi noktasında daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulmakta olup böyle çalışmaların sayısının artması, şairlerin edebî sanatları kullanımındaki eğilimleri açısından önemlidir. Bizim tespitlerimiz sadece *Sâlih Baba Dîvanı* özelindedir. Benzer çalışmalarla şairlerin edebî sanatları kullanım oranları karşılaştırılabilirse daha somut verilere ulaşılacaktır.

KAYNAKÇA

Aktepe, O. (1977). Erzincanlı Tekke Şairi Salih Baba, *Muştu Dergisi*, Erzincan.

Albayrak, N. (1986). Bir Tasavvuf Şairi Tüfekçizâde Salih Baba, *Mavera Dergisi*, S.109.

Baltacı, H. (2019). Ârif-i Ümmî İki Nakşibendî Şair: Erzincanlı Leblebici Baba (Şems-i Hayâl) ile Tüfekçizâde Salih Baba'nın Şiirlerinde Tasavvufî Düşünce. *Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi*, 40(43), 14-35.

Bayram, Y. (2017). *Eski Türk Edebiyatında Anlam Figürleri/Edebî Sanatlar. Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Bilgegil, M.K. (1989). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Bilgin, A. (2007). Türk Tasavvuf Edebiyatı Literatürü. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (10), 331-352.

Coşkun, M. (2007). *Sözün Büyüsü Edebî Sanatlar*, İstanbul: Dergâh Yay.

Coşkun, M. (2007) Tevriye ve Çeşitleri Üzerine Düşünceler. *Turkish Studies*, 2(4)

Çetin, N. (1998). *Edebî Sanatlar. Edebiyat Bilgi ve Kuramları*, edt.: Zeliha Güneş, içinde (200-226) Eskişehir: AÖF Yayınları.

Çetin, N. M., (1991). "Arap (Edebiyat)", TDVİA, C.3, İstanbul.

Çoldur, G. (2019). *Sâlih Baba Dîvân'ında Tasavvufî Düşünce*. Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.

Dilçin, C. (1983). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara, TDK Yay.517, Sevinç Basımevi.

Doğan, A. (1988). *Sâlih Baba Hayatı ve Eserleri*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Doğan, A. (2009). *Salih Baba*, TDV İslam Ansiklopedisi (DİA), C.36, s. 37- 38, İstanbul.

Erdoğan, A. (2014). *Erzincanlı Salih Baba.* Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması, Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı (TDKB). Eskişehir, ss. 441-459.

Güneş, B. (2009). *Belagat Ekseninde Retorik/Dilbilimi Terimleri*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Hamitoğlu, A. (2020). Kur'ân'da Akîdeyi Savunma Amacıyla Kullanılan Belağat Yapıları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2020/2, S. 45.

İbrahim Cûdî Efendi (2000), *Lügat-ı Cûdî*, haz.: Prof. Dr. İsmail Parlatır vd., Ankara: TDK Yayınları.

Kaptan, Y. (1999). *Ahmed Paşa Divanı'nda Edebi Sanatlar*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Karataş, T. (2015). Kinaye ve Tariz. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, (59), 222-232.

Kocakaplan, İ. (2011). *Açıklamalı Edebî Sanatlar* (7. Baskı). İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

Kuyumcu, F. (1979). *Salih Baba Divanı*, Ankara.

Kuyumcu, F. (2010). *Erzincanlı Tüfekçizâde Sâlih Baba Divanı (Râbıta-ı Nâkşî Hayâlî)*, Ankara.

Külekçi, N. (2005). *Açıklamalar ve Örneklerle Edebî Sanatlar*, İstanbul: Akçağ Yayınları.

Macit, M., Aksoyak İ. H. (2012). *Edebî Sanatlar, Eski Türk Edebiyatı El Kitab*ı, (7. Baskı). Ankara: Grafiker Yayınları, ss. 275-302.

Pala, İ. (1995). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Pala, İ. (2004). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Ocak, A. Y., (2003), *"Tasavvuf, Sûfîler ve Tarîkatlar, Tekkeler"*, Osmanlı Uygarlığı, Haz. Halil İnalcık-Günsel Renda, C.1, İstanbul.

Redhouse, J. W. (2009). *Müntahabât-ı Lügât-ı Osmâniyye*, haz.: Prof. Dr. Recep Toparlı vd., Ankara: TDK Yayınları.

Saraç, Y. (2006). *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, (4.Baskı). İstanbul: Gökkubbe Yayınları.

Sami, Ş. (1978). *Kamûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yayınları.

Tekdemir, M. (2012). *Mehmet Abdurrahman'ın Belagat-i Osmaniyye Adlı Eseri (Metin-İnceleme).* Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Tok, V. A. (2011). *Edebî Sanatlar Ansiklopedisi*. Konya: Literatürk Yayınları.

Tuygun, Ü. (2006). *Abdürrahim Reyhan Erzincani*, İstanbul: Kervan Yay.

Uludağ, E. (2019). Sâlih Baba Divânı'nda Tipler ve Kişilikler. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi [Journal Of Old Turkish Literature Researches*], 2.2: 912-987.

Yalçınkaya, Ş. (2015). *Salih Baba Divanı*, İstanbul: Semerkant Yay.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Rabia DEMİRBAĞ
Doğum Yeri	
Doğum Tarihi	

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Fakülte	Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

YÜKSEK LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalı

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Adres	
Mail	